

Diagnoza potrzeb oświatowych szkół podstawowych w zakresie kształtowania kompetencji dydaktycznych i wychowawczych nauczycieli szkół podstawowych

---

Raport

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Człowiek – najlepsza inwestycja

Projekt „Praktyka na miarę szyta. Program praktyk pedagogicznych podnoszących jakość kształcenia w zawodzie nauczyciela” współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach działania 3.3 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

Diagnoza potrzeb oświatowych szkół podstawowych w zakresie kształtowania kompetencji dydaktycznych i wychowawczych nauczycieli szkół podstawowych

---

Raport

opracowany w ramach projektu:
Praktyka na miarę szyta. Program praktyk pedagogicznych podnoszących jakość kształcenia w zawodzie nauczyciela

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Człowiek – najlepsza inwestycja

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (Priorytet III – Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3.3. Poprawa jakości kształcenia, Poddziałanie 3.3.2. Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli – projekty konkursowe).

**Raport opracowany przez
Instytut Nauk Społeczno-Ekonomicznych sp. z o.o.**

ul. Polskiej Organizacji Wojskowej 17, lok. 4 A, 90–248 Łódź
tel.: (42) 633 17 19, faks (42) 209 36 85

Raport opracował zespół w składzie:

dr Michał Mackiewicz
Bartosz Kowalczyk
Krzysztof Kwaśniewski
Marta Stanios
Agnieszka Szkudlarek
Bartłomiej Wiśniewski

Redakcja językowa:

Katarzyna Goszczyńska-Jurgielaniec

Skład:

Joanna Skrońska

Projekt okładki:

Bartosz Jachnik

ISBN 978-83-63120-36-8

Druk:

Drukarnia Cyfrowa i Wydawnictwo „Piktor”
ul. Tomaszowska 27, 93–231 Łódź
tel.: (42) 659 71 78, faks: (42) 617 03 07
www.piktor.pl

■ SPIS TREŚCI

Wprowadzenie.....	7
Uwarunkowania prawno-instytucjonalne i finansowe funkcjonowania szkół podstawowych.....	10
Podstawa programowa nauczanie w szkołach podstawowych.....	14
Szkolnictwo podstawowe w województwie łódzkim	18
Analiza kompetencji dydaktyczno-wychowawczych nauczycieli szkół podstawowych	24
Analiza sesji fokusowych badających jakość przygotowania praktycznego studentów uczelni pedagogicznych do wykonywania zawodu nauczyciela w szkole podstawowej	34
Przygotowanie praktykantów do pracy w zawodzie w ocenie nauczycieli – opiekunów praktyk – wyniki badań kwestionariuszowych	40
Uwarunkowania społeczno-gospodarcze – prognozy sytuacji na rynku edukacyjnym	49
Metodologia prognoz i analiz statystycznych.....	51
Województwo łódzkie	53
Powiat łódzki wschodni.....	55
Powiat pabianicki	58
Powiat zgierski	61

Powiat brzeziński	64
Powiat miasta Łodzi	66
Powiat bełchatowski	69
Powiat opoczyński	72
Powiat piotrkowski	75
Powiat radomszczański	78
Powiat tomaszowski	81
Powiat miasta Piotrkowa Trybunalskiego	83
Powiat łaski	86
Powiat pajęczański	89
Powiat poddębicki	92
Powiat sieradzki	94
Powiat wieluński	97
Powiat wierszowski	100
Powiat zduńskowolski	102
Powiat kutnowski	105
Powiat łęczycki	108
Powiat łowicki	110
Powiat rawski	113
Powiat skierniewicki	115
Powiat miasta Skierniewic	118
Podsumowanie	121
Bibliografia	123

■ WPROWADZENIE

Opracowana w ramach projektu *Diagnoza potrzeb oświatowych szkół podstawowych w zakresie kształtowania kompetencji dydaktycznych i wychowawczych nauczycieli szkół podstawowych* jest elementem komplementarnym realizacji działania związanego z analizą programu studiów (ze szczególnym uwzględnieniem dopasowania praktyk pedagogicznych do wymagań stawianych nauczycielom) oraz przygotowaniem programu praktyk pedagogicznych. Celem badań realizowanych w ramach niniejszego raportu jest diagnoza zakresu i charakteru zmian zachodzących w obszarze edukacji podstawowej, niezbędna do efektywnego i adekwatnego dopasowania systemu kształcenia praktycznego studentów¹ do zmieniających się realiów polskiej oświaty.

Diagnoza opiera się m.in. na analizie danych zastanych, pochodzących ze źródeł statystyki publicznej. Część analityczna raportu koncentruje się także na analizie istniejących uwarunkowań formalno-instytucjonalnych, podstawy programowej w zakresie edukacji podstawowej, a także programów praktyk pedagogicznych. Dodatkowo, szczegółowej analizie zostały poddane wyniki badań przeprowadzonych w ramach projektu:

- wyniki badania fokusowego, przeprowadzonego z udziałem dyrektorów i wicedyrektorów placówek oświatowych w województwie łódzkim, na podstawie których sprecyzowano potrzeby szkół w województwie jako pracodawców, zidentyfikowano przyczyny nieefektywności niektórych dotychczas podejmowanych inicjatyw z zakresu praktyk pedago-

---

¹ Przyjmujemy, że w niniejszym tekście słowa: „nauczyciel”, „student”, „opiekun”, „absolwent”, „uczestnik” itp. odnoszą się zarówno do kobiet, jak i mężczyzn.

gicznych, a także określono atrybuty poszukiwanego przez ośrodek szkolny nauczyciela;

- wyniki badania kwestionariuszowego, przeprowadzonego wśród studentów specjalizacji nauczycielskiej na uczelniach pedagogicznych oraz nauczycieli – opiekunów praktyk, dotyczące oceny istniejących programów praktyk pedagogicznych oraz pożądaných kierunków zmian w tym zakresie.

Pierwsza część opracowania skupia się na przedstawieniu ram instytucjonalnych badanego zagadnienia. Na tym etapie dominującą metodę badawczą stanowi analiza *desk-research*, która opiera się na studiach literaturowych publikacji teoretycznych oraz dokumentów. Wprowadzenie analiz w określony nurt teoretyczny i otoczenie formalne jest niezwykle istotne z punktu widzenia dalszej diagnozy potrzeb oświatowych szkół podstawowych. W ramach omawianej części opracowania przedstawiono diagnozę uwarunkowań prawno-instytucjonalnych oraz finansowych funkcjonowania szkół podstawowych, która pozwala na wyodrębnienie ważnych zmian, jakie zaszły w obszarze edukacji podstawowej w ostatnich latach. Uzupełnienie powyższych rozważań stanowi analiza czynników społeczno-gospodarczych wpływających na kształtowanie sytuacji na rynku edukacyjnym.

Druga część raportu koncentruje się na analizie wyników badania fokusowego w zakresie jakości przygotowania praktycznego studentek i studentów uczelni pedagogicznych do wykonywania pracy nauczyciela w szkole podstawowej. Na podstawie wyżej wymienionego badania zostały określone potrzeby szkół podstawowych z województwa łódzkiego, uwzględniające zapotrzebowanie na absolwentów uczelni pedagogicznych o określonych umiejętnościach. Jednocześnie podjęto próbę identyfikacji nieefektywności dotychczas podejmowanych inicjatyw z zakresu prowadzonych praktyk pedagogicznych. Zdefiniowane zostały także czynniki wspierające i ograniczające możliwość efektywnego wdrażania proponowanych rozwiązań.

Na część trzecią składa się analiza ilościowa (przeprowadzona na podstawie wyników badania kwestionariuszowego), która ma na celu wykrycie związków między oczekiwaniami szkół podstawowych w zakresie zapotrzebowania na konkretne umiejętności i kwalifikacje absolwentów uczelni kształcących na kierunkach pedagogicznych, a cechami uczestników programów praktyk pedagogicznych. Za pomocą metod

wnioskowania statystycznego będzie możliwe określenie siły i kierunku powiązań między zmiennymi.

Ostatni element niniejszego opracowania stanowi analiza uwarunkowań społecznych i gospodarczych, determinujących rozwój szkolnictwa podstawowego w województwie łódzkim. Wymienione wyżej uwarunkowania są badane przez pryzmat kierunków i intensywności ich zmian w perspektywie do 2025 roku, z uwzględnieniem specyfiki regionu łódzkiego.

W zakresie uwarunkowań społecznych kluczowe znaczenie odgrywają procesy demograficzne, związane ze zmieniającą się liczbą uczniów szkół podstawowych. Warunkuje to wybór zmiennych poddanych analizie, do których zaliczono liczbę uczniów oraz etatów nauczycieli w szkołach podstawowych. Efektem prac na tym etapie są prognozy przewidywanej liczby uczniów w szkołach podstawowych w województwie łódzkim, oparte na prognozach tendencji demograficznych. Elementem komplementarnym w stosunku do prognoz liczby uczniów będzie wskazanie przyszłych kierunków zmian liczby nauczycieli w relacji na jednego ucznia. Analiza ta pozwala na identyfikację tendencji w obszarze kształtowania się potrzeb oświatowych placówek szkolnych.

W celu oceny sytuacji ekonomicznej szkół podstawowych niezbędna staje się także analiza wydatków ponoszonych przez budżety jednostek samorządu terytorialnego na oświatę i wychowanie oraz ich udział w łącznych wydatkach budżetowych. Zostały zbadane trendy i dynamika zmian wymienionej kategorii wydatków w województwie łódzkim w horyzoncie do 2025 roku. Analiza sytuacji budżetowej jednostek przekłada się na określenie możliwości finansowania działalności w zakresie szkolnictwa, jak również wprowadzania innowacyjnych rozwiązań z zakresu praktyk pedagogicznych.

Analizy i prognozy zaprezentowane w części czwartej opracowania obejmują horyzont czasu do 2025 roku, dzięki czemu umożliwiają długofalowe planowanie działań związanych z kształtowaniem potrzeb oświatowych szkół podstawowych w województwie łódzkim. Prognozy zostały wykonane na poziomie województwa i powiatów, co będzie determinować duży stopień szczegółowości i umożliwi sformułowanie wniosków o charakterze lokalnym.

▪ **UWARUNKOWANIA PRAWNO- -INSTYTUCJONALNE I FINANSOWE FUNKCJONOWANIA SZKÓŁ PODSTAWOWYCH**

Znaczący wpływ na obecny kształt polskiego systemu edukacji miała reforma przeprowadzona w 1999 roku. Dotyczyła ona zmian w nauce, wychowaniu, opiece oraz profilaktyce i obejmowała swoim zasięgiem szkolnictwo podstawowe i średnie. Celem reformy było podniesienie poziomu wykształcenia Polaków poprzez promowanie edukacji na szczeblu średnim i wyższym. Ponadto zakładano wyrównanie szans edukacyjnych i podniesienie jakości kształcenia.

W celu osiągnięcia wyżej wymienionych wytycznych nauka w szkole podstawowej i gimnazjum jest obowiązkowa dla wszystkich uczniów, natomiast po otrzymaniu świadectwa ukończenia gimnazjum uczeń decyduje samodzielnie o rodzaju placówki oświatowej, do której będzie uczęszczał.

W wyniku reformy przebudowie uległo między innymi szkolnictwo zawodowe, które oparto o kształcenie w zasadniczych szkołach zawodowych dwu- lub trzyletnich, technikach i liceach profilowanych. Dzięki temu możliwe jest zdobycie kompetencji umożliwiających podjęcie zatrudnienia oraz przekwalifikowanie się w zależności od zapotrzebowania na rynku pracy na dany typ specjalistów. Ponadto, dla absolwentów szkół zawodowych istnieje możliwość dokończenia się w dwuletnich uzupełniających liceach ogólnokształcących, trzyletnich technikach uzupełniających i szkołach policealnych².

---

² A. Brzozowski, K. Czerwińska, *Kształcenie zawodowe w Polsce. Raport 2004*, Warszawa 2005, s. 32.

Zmiany organizacyjne wprowadzone w omawianej reformie oświatowej zakładały powstanie sześciioletnich szkół podstawowych, w których nauka odbywałaby się w dwóch cyklach. Pierwszy z nich obejmuje klasy I–III i jest to tak zwane nauczanie zintegrowane, w którym treści programowe są realizowane w oparciu o wiedzę z wielu dziedzin, a zajęcia są prowadzone przez jednego nauczyciela. Natomiast edukacja w klasach IV–VI jest zorganizowana w ramach bloków przedmiotowych, kierowanych przez nauczycieli specjalizujących się w danej dziedzinie. Uzyskanie świadectwa ukończenia szkoły podstawowej jest poprzedzone sprawdzianem kompetencji.

Kolejnym szczeblem edukacji jest gimnazjum, w którym nauka trwa trzy lata. Program nauczania w szkole tego typu zakłada kształcenie ogólne oraz przygotowywanie uczniów do kontynuowania nauki na kolejnych szczeblach kształcenia. Przed jej rozpoczęciem należy zdać egzamin ocenający, którego celem jest sprawdzenie poziomu wiedzy gimnazjalistów i ukierunkowanie wyboru rodzaju placówki oświatowej do kontynuacji nauki.

Po zakończeniu edukacji w gimnazjum uczniowie wybierają rodzaj szkoły, w której będą się dalej kształcić³:

- dwu- lub trzyletnie zasadnicze szkoły zawodowe, których ukończenie daje możliwość otrzymania tytułu robotnika wykwalifikowanego; naukę kończy egzamin zawodowy z udziałem reprezentantów pracodawców, którego kryteria opierają się na skonkretyzowanych wymaganiach;
- trzyletnie licea profilowane, w których nauka obejmuje obowiązkowe dla wszystkich uczniów treści ogólne oraz nauczanie profilowe, w zależności od specjalizacji wybranej przez ucznia lub uczennicę;
- trzyletnie licea ogólnokształcące, których ukończenie daje możliwość otrzymania świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminie maturalnym;
- czteroletnie technika, których ukończenie, po zdaniu egzaminu, oznacza uzyskanie dyplomu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe oraz umożliwia otrzymanie świadectwa maturalnego po zdaniu egzaminu;

---

³ Ibidem.

- trzyletnie szkoły specjalne przysposabiające do pracy – przeznaczone dla uczniów i uczennic z niepełnosprawnością intelektualną umiarkowanego lub znacznego stopnia, a także dla uczniów dotkniętych dysfunkcjami sprzężonymi – ich ukończenie umożliwia otrzymanie świadectwa potwierdzającego przysposobienie do pracy;
- trzyletnie licea artystyczne, w których edukacja kończy się egzaminem maturalnym.

Reforma oświaty została wprowadzona jednocześnie z reformą zdrowia, emerytalną i administracji, ale z tą ostatnią była najbardziej powiązana, gdyż samorzady uzyskały dodatkowe uprawnienia w kwestii zarządzania placówkami oświatowymi. Kompetencje w zakresie organizowania, administrowania oraz finansowania szkół podstawowych oraz innych rodzajów szkół przejęły gminy. Zgodnie z ustawą z 1991 roku, przy uwzględnieniu także zmian wprowadzonych przez ustawę z dnia 2 lipca 2004 r.⁴, samorzady mogą zakładać i prowadzić jedynie placówki i szkoły publiczne. Ich zadaniem jest stworzenie warunków do higienicznego, bezpiecznego oraz wszechstronnego rozwoju dzieci. Aby osiągnąć ten cel, samorzady powinny zapewnić placówkom oświatowym niezbędne pomoce naukowe oraz wyposażyć klasy w sposób umożliwiający realizowanie podstawy programowej, programów wychowawczych i przeprowadzanie egzaminów oraz sprawdzianów, a także do realizowania innych założeń wynikających z ich statutu⁵.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami, państwo partycypuje w wydatkach oświatowych gmin, a ich wysokość zależy między innymi od liczby uczniów na terenie gminy (w tym uwzględnia się uczniów zakwalifikowanych do nauczania specjalnego) oraz liczby nauczycieli legitymujących się wykształceniem wyższym. Pod uwagę brane jest także organizowanie zajęć dodatkowych w placówkach oświatowych oraz stan kadry niepedagogicznej (pracownicy administracyjni). Udział środków z budżetu państwa w finansowaniu polityki edukacyjnej gmin wyraża się także w przekazywaniu środków z urzędu wojewódzkiego na zadania inwestycyjne i remonty placówek szkolnych. Wydatki na cele oświatowe samorządów zależą od wielkości gmin oraz liczby placówek oświatowych znajdująca-

---

⁴ Ustawa o systemie oświaty, Dz. U. z 2004 r. Nr 173, poz. 1808.

⁵ <http://www.oficyname.pl/porada.php?id=171> [data dostępu: 08.08.2011].

cych się na jej terenie. Ogólnie rzecz biorąc, mniejsze gminy przeznaczają większy procent swojego budżetu na realizację celów edukacyjnych w stosunku do większych gmin. Dysponowaniem środkami finansowymi szkoły podstawowej, w oparciu o plan finansowy, zajmuje się jej dyrektor, który realizuje budżet placówki. Plan powinien być zaakceptowany przez radę szkoły, a dyrektor ponosi odpowiedzialność za prawidłowe zarządzanie środkami pieniężnymi i przestrzeganie dyscypliny budżetowej⁶. Przekroczenie planowanego budżetu, wprowadzanie w nim nieuzasadnionych interesem szkoły zmian, złamanie przepisów ustawy o zamówieniach publicznych czy fałszowanie danych dotyczących wydatków szkoły to tylko niektóre z przypadków naruszenia przez dyrektorów planu finansowego placówki. Taka osoba podlega wówczas odpowiedzialności dyscyplinarnej⁷.

Wynagrodzenie nauczycieli szkół podstawowych jest finansowane przez gminy, a jego wysokość zależy od stopnia awansu zawodowego nauczyciela, posiadanych przez niego kwalifikacji oraz liczby godzin, które nauczyciel realizuje. Pod uwagę brana jest także jakość pracy, pełnione przez nauczyciela dodatkowe funkcje oraz prowadzenie dodatkowych zajęć. Państwo gwarantuje, poprzez odpowiednie zapisy w budżetach gmin, środki na doskonalenie zawodowe nauczycieli⁸.

Wpływ na zmiany w systemie oświaty miała również Ustawa z dnia 19 marca 2009 roku o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 56, poz. 458) wprowadzona przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, która zakłada obniżenie wieku szkolnego z 7 do 6 lat oraz wieku obowiązkowej edukacji przedszkolnej z 6 do 5 lat. Do 2011 roku obowiązkiem szkolnym na szczeblu podstawowym były objęte dzieci w wieku 7–12 lat. Ponadto 6-latki miały możliwość skorzystania z wcześniejszego podjęcia nauki, a na poziomie przedszkoli edukację obowiązkową mogły rozpocząć dzieci 5-letnie. Natomiast od 2012 roku będą obowiązywać przepisy obligujące 6-latki do podjęcia nauki w szkole pod-

---

⁶ *Zarządzanie oświatą. Poradnik dla gmin*, Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, Warszawa 1999.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Ustawa o zmianie Karty Nauczyciela z dnia 26 stycznia 1982 r. (Dz. U. z 1982 r. Nr 3, poz. 19 z późn. zm.); zgodnie z Kartą Nauczyciela stażysta otrzymuje 100% wynagrodzenia podstawowego, nauczyciel kontraktowy 111%, nauczyciel mianowany 144%, a nauczyciel dyplomowany 184% podstawy.

stawowej i 5-latki do odbycia przygotowania przedszkolnego⁹. W efekcie edukacja na poziomie podstawowym obejmie dzieci w wieku 6–12 lat. Zmiany te oznaczają, że w początkowym okresie obowiązywania ustawy w jednej grupie przedszkolnej znajdą się dzieci 5-cio i 6-letnie oraz 6-cio i 7-letnie w pierwszej klasie szkoły podstawowej, lecz dyrektor szkoły może podjąć decyzję o rozłącznym trybie nauczania dla wyżej wymienionych grup wiekowych¹⁰.

Podstawa programowa nauczanie w szkołach podstawowych

Reforma edukacji, przeprowadzona z myślą o udoskonaleniu systemu oświatowego, objęła swoim zasięgiem także obowiązującą podstawę programową. Jej celem było między innymi poprawienie jakości i skuteczności kształcenia. Największym mankamentem poprzedniego systemu było powierzchowne realizowanie treści ujętych w programie nauczania. Wiedza była przekazywana w sposób nie do końca przemyślany, główny nacisk położony był na teorię, bez nastawienia na praktyczne wykorzystanie wiadomości¹¹.

Autorzy reformy tłumaczyli taką sytuację zbyt małą liczbą godzin na realizację wszystkich tematów, co powodowało pośpiech i niedokładne przekazywanie wiedzy. Ograniczyli więc treści programowe, które na poziomie każdej klasy należy wypełnić jako niezbędne minimum¹².

W 1991 roku Ministerstwo Edukacji Narodowej opracowało i przyjęło *Koncepcję programu kształcenia ogólnego w polskich szkołach*, w której określono pojęcie *podstawy programowej* jako *powszechnie obowiązujące treści kształcenia, które będą musiały być zawarte w każdym z programów dopuszczonych do użytku szkolnego*. Oznaczało to, że nauczyciel

---

⁹ Ustawa z dnia 19 marca 2009 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. nr 56, poz.458).

¹⁰ Z. Marciniak, *O potrzebie reformy programowej kształcenia ogólnego* [w:] *Podstawa programowa z komentarzami*, T. 1., Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2008

¹¹ J. Osiecka-Chojnacka, *Szkolnictwo zawodowe wobec problemów rynku pracy* [w:] „INFOS” nr 16 z 2007, [http://parl.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/13B16A06B8557C14C12572F200384FC9/\\$file/infos_016.pdf](http://parl.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/13B16A06B8557C14C12572F200384FC9/$file/infos_016.pdf) [data dostępu: 06.09.2011].

¹² M. Kletke-Kilejska, *Zreformowany system edukacji i jego wpływ na kształcenie i wychowanie dzieci w publicznych szkołach podstawowych*, *Studium politologiczne*, Katowice 2007, s. 84.

danego przedmiotu realizował treści wynikające z podstawy, ale mógł wybrać, w oparciu o który spośród programów udostępnionych mu przez ministerstwo będzie pracował¹³.

Opracowany w 1997 roku projekt ustawy dawał szkołom prawo do układania własnych programów nauczania lub wybrania z zestawu zaproponowanego przez resort oświaty – stanowiłoby to krok w stronę decentralizacji systemu edukacji. Pomysł ten został zrealizowany w zmienionej ustawie o systemie oświaty z 1999 roku¹⁴, w której za podstawę programową uznano obligatoryjne na danym etapie edukacji cele, treści i umiejętności, które uczeń powinien zrealizować. Wpisują się w nią także treści o charakterze wychowawczym, ujęte zarówno w programach przeznaczonych dla przedszkoli, ale także na wyższych szczeblach edukacji. Podstawa programowa umożliwia określenie ogólnych i szczegółowych kryteriów oceniania, a także wymagań stawianych uczniom na egzaminach¹⁵.

Od 1 września 2009 roku obowiązuje nowa podstawa programowa¹⁶ dla przedszkoli, innych placówek wychowania przedszkolnego, a także dla wszystkich rodzajów szkół. W podstawie programowej wyszczególniono I klasę szkoły podstawowej i I klasę gimnazjum z powodu konieczności zachowania ciągłości nauczania na poziomie przedszkola oraz szkoły podstawowej i gimnazjum. Wymusza to na nauczycielach szkół podstawowych znajomość podstawy programowej obowiązującej w przedszkolu. Ma to pozwolić na zachowanie spójności w przekazywanych treściach oraz ułatwić dzieciom przystosowanie się do nowego otoczenia. Nauczyciel powinien zadbać o stworzenie im warunków pozwalających na naukę poprzez zabawę, a także pamiętać o odpoczynku dzieci¹⁷.

Kształcenie w szkole podstawowej ma na celu zapoznanie uczniów z wieloma obszarami wiedzy, a jednocześnie dbanie o rozwój intelektualny, emocjonalny i fizyczny oraz propagowanie wartości etycznych i spo-

---

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ustawa o zmianie ustawy systemie oświaty z 7 września 1991 roku;

¹⁵ M. Kletke-Milejska, op.cit. s. 88.

¹⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17).

¹⁷ Ustawa z dnia 19 marca 2009 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw. (Dz. U. Nr 56, poz. 458).

łecznych. Proces ten dzieli się na etapy nauki w klasach I–III i IV–VI, dostosowane do poziomu rozwoju dzieci¹⁸.

Do głównych celów kształcenia podstawowego można zaliczyć¹⁹:

- przyswojenie wiadomości i zagadnień związanych z tematami i zjawiskami bliskimi uczniom, zarówno w wymiarze teoretycznym, jak i praktycznym;
- umiejętność praktycznego wykorzystania wiedzy teoretycznej podczas wykonywania ćwiczeń, zadań i rozwiązywania zagadnień problemowych;
- formowanie u uczniów postaw umożliwiających świadome i odpowiedzialne uczestniczenie w procesach i zjawiskach zachodzących we współczesnym świecie.

Nauka w szkole podstawowej na etapie wczesnoszkolnym powinna umożliwiać uczniom pełen rozwój intelektualny, emocjonalny i fizyczny, a także przyczyniać się do rozwijania ich kompetencji komunikacyjnych i społecznych. Do najważniejszych zadań realizowanych przez szkołę na tym etapie edukacji zalicza się²⁰:

- rozwijanie zdolności poznawczych dziecka;
- respektowanie trójpodmiotowości oddziaływań wychowawczych i kształcących;
- realizowanie programu nauczania, który koncentruje się na indywidualnym tempie rozwoju dziecka;
- tworzenie u dziecka postawy charakteryzującej się pozytywnym stosunkiem do nauki i rozwój ciekawości poznania otaczającego świata;
- poszanowanie godności dziecka;

---

¹⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 sierpnia 1999 r. w sprawie sposobu nauczania szkolnego oraz zakresu treści dotyczących wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego (Dz. U. Nr 67, poz. 756, Dz. U. 2001 r. Nr 79, poz. 845 oraz Dz. U. 2002 r. Nr 121, poz. 1037);

W niniejszym opracowaniu przedstawiono jedynie podstawę programową nauczania w klasach I–III, co wynika z założeń projektu *Praktyka na miarę szyta. Program praktyk pedagogicznych podnoszących jakość kształcenia w zawodzie nauczyciela*, który nie uwzględnił omówienia podstawy programowej dla klas IV–VI.

¹⁹ *Podstawa programowa z komentarzami*, T. 1: *Edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna*, http://www.lochowo.cominfo.pl/obrazy/nauczyciele/reforma_tom_1.pdf [data dostępu: 06.09.2011].

²⁰ *Ibidem*.

- zagwarantowanie dziecku dostępu do zróżnicowanych źródeł informacji, tak aby mogło nabywać wiedzy i umiejętności niezbędnych do zrozumienia świata;
- wyposażenie dziecka w umiejętność pisania i czytania oraz w sprawności matematyczne;
- wspieranie rozwoju cech osobowości dziecka, które są niezbędne do etycznego i aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym.

Realizacja wszystkich celów edukacyjnych ujętych w podstawie programowej będzie skuteczniejsza, jeśli nauczyciel podejmie współpracę z pracownikami biblioteki szkolnej, wykorzystując w swojej pracy z uczniami książkowe i multimedialne zasoby zgromadzone w szkole. Ponadto powinien doskonalić w uczniach umiejętność samodzielnego wyszukiwania i korzystania z pozycji literaturowych zgromadzonych w bibliotece szkolnej.

Jednym z zadań szkoły podstawowej jest umożliwienie uczniom rozwoju, zarówno indywidualnego, jak i społecznego, a także wpływanie na kształtowanie postawy obywatelskiej, poszanowania kultury i tradycji narodowych w postaci symboli państwowych. Cel ten może być realizowany m.in. poprzez udział w uroczystościach z okazji ważnych wydarzeń z historii Polski (wybuch II wojny światowej, święto niepodległości, wybuch powstania warszawskiego i in.). Równie ważnym celem realizowanym w szkole podstawowej powinno być promowanie tolerancji wobec innych narodów czy państw²¹.

Podział procesu nauczania w szkole podstawowej na dwa etapy zakłada realizowanie treści programowych w klasach I–III, a następnie poszerzenie ich o nowe zagadnienia i doskonalenie zdobytych na pierwszym etapie umiejętności. W początkowych klasach przekazywana wiedza ma charakter ogólny, a dopiero od klasy czwartej następuje jej latach kształcenia w omawianym typie placówki oświatowej. uszczegółowienie. Wiedza i umiejętności zdobyte w edukacji wczesnoszkolnej mają stanowić podstawę w kolejnych

Z kolei rolą nauczyciela/-ki jest dbanie o wszechstronny rozwój dziecka z uwzględnieniem pielęgnowania mowy ojczystej, wzbogacania zasobu słownictwa oraz kształtowania umiejętności posługiwania się no-

---

²¹ Ibidem.

woczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi. Ostatni z wymienionych celów jest związany z koniecznością sprawnego wyszukiwania i przetwarzania informacji na lekcjach z wielu przedmiotów, a tym samym przygotowania do życia w społeczeństwie informacyjnym. Nauczyciel/-ka powinien/powinna także dbać o stworzenie jak najlepszych warunków do zdobywania przez uczniów i uczennice wiedzy i umiejętności, jak również stosować metody dydaktyczne dostosowane do potrzeb i możliwości uczniów. Zadaniem nauczycieli jest także reagowanie na wszelkie przejawy dyskryminacji i przeciwdziałanie jej. Wychowawcy, wykorzystując posiadaną wiedzę i doświadczenie, powinni przekazywać ją w sposób podmiotowy i zindywidualizowany – z uwzględnieniem potrzeb oraz możliwości każdego ucznia²².

Szkolnictwo podstawowe w województwie łódzkim

Województwo łódzkie znajduje się na szóstym miejscu pod względem liczby ludności w Polsce, ustępując mazowieckiemu, śląskiemu, wielkopolskiemu, małopolskiemu i dolnośląskiemu. Na koniec 2010 roku omawiany obszar zamieszkiwało 2,5 mln osób, w tym 0,4 mln osób poniżej 18. roku życia²³. Oznacza to, że w porównaniu z 2000 rokiem liczba mieszkańców województwa łódzkiego uległa zmniejszeniu o ponad 93 000 osób. W całym okresie od 2000 do 2010 roku występował także ujemny przyrost naturalny, co w połączeniu z utrzymującym się w całym rozpatrywanym okresie ujemnym saldem migracji spowodowało stopniowy odpływ ludności z obszaru województwa. Prognoza demograficzna do 2035 roku, przygotowana przez Główny Urząd Statystyczny, wskazuje na istotne zmiany, jakie zachodzić będą zarówno w wielkości, jak i strukturze ludności województwa w kolejnych dekadach. Prognozy wskazują, że poza zmniejszeniem liczby ludności zmieni się też struktura jej wieku. Postępujący szybki wzrost udziału ludności w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludno-

---

²² Ibidem.

²³ GUS, BDL, http://www.stat.gov.pl/gus/5840_6106_PLK_HTML.htm, dane dotyczące liczby ludności (stan na 31.12.2010 r.) [data dostępu: 04.08.2011].

ści przyczyni się do zmiany proporcji między liczbą osób w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym²⁴.

Prognozowane zmiany demograficzne będą miały swoje skutki społeczno-ekonomiczne. Mogą one przysporzyć problemów w szczególności w obszarze: edukacji, rynku pracy, systemów zabezpieczenia społecznego i ochrony zdrowia oraz rozwoju regionalnego. Mniejsza liczebność młodych roczników oznacza mniejsze obciążenie systemu edukacji, a w dalszej kolejności – rynku pracy. Jednak z drugiej strony starzenie się społeczeństwa będzie powodować coraz większe obciążenie systemów: zabezpieczenia społecznego (emerytalno-rentowego, a także pomocy społecznej) oraz świadczeń zdrowotnych.

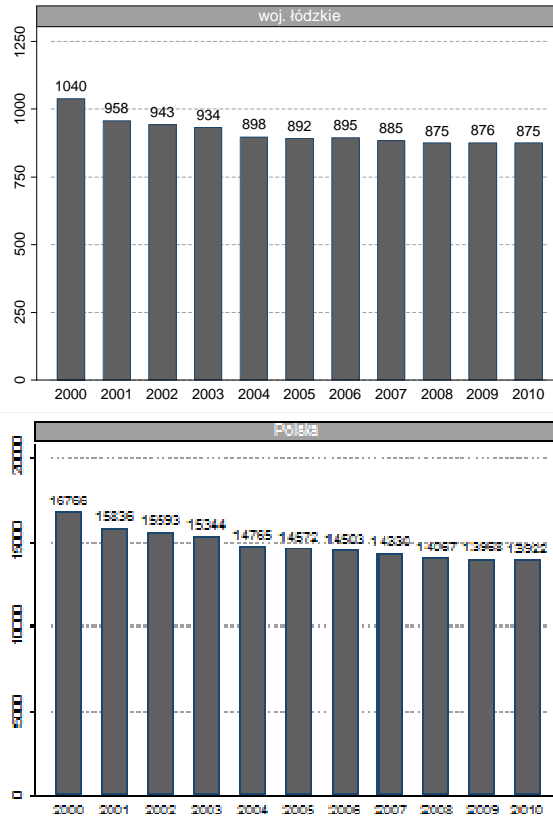
Czynnik demograficzny jest więc tym, który w sposób najbardziej oczywisty kształtuje popyt na edukację. Skutki jego oddziaływania są szczególnie istotne z powodu zmienności struktury wieku populacji, wyrażającej się w przemiennym występowaniu okresów o zmniejszonej i zwiększonej liczbie urodzin. Owe nieregularności w strukturze wieku ludności wchodzącej do systemu edukacji i przechodzącej przez system oznaczają zróżnicowane przyrosty uczniów na poszczególnych poziomach edukacji i stawiają wyzwania przed systemem edukacji.

Tezę tę potwierdzają dane statystyczne dotyczące liczby szkół podstawowych w ostatnich latach. Zmiany demograficzne nie pozostały bez wpływu na liczbę dzieci uczęszczających do placówek oświatowych, a co za tym idzie – na liczbę szkół. Według stanu z 2010 roku na obszarze województwa łódzkiego funkcjonowało 875 szkół podstawowych (w tym placówki specjalne), co w porównaniu z rokiem 2005 oznacza spadek o 2%. Natomiast w roku 2000 liczba placówek wynosiła 1040, a więc o 18,9% więcej niż dziesięć lat później (por. rysunek 1.).

---

²⁴ Dane GUS, http://www.stat.gov.pl/gus/5840_1854_PLK_HTML.htm [data dostępu: 06.09.2011].

Rysunek 1. Liczba szkół podstawowych w województwie łódzkim i w Polsce w latach 2000–2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

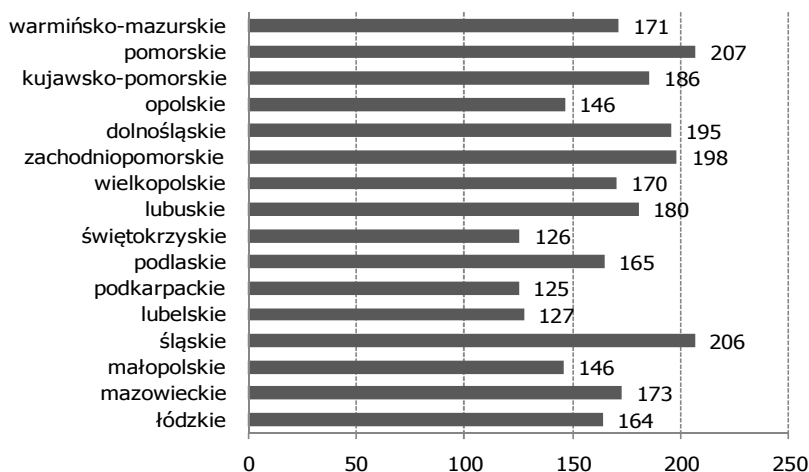
Jak wynika z danych przedstawionych na rysunku 1., tendencje występujące w województwie łódzkim odpowiadają zmianom w kwestii liczby szkół podstawowych w całej Polsce. Należy jednak podkreślić fakt, że tempo spadku liczby placówek edukacji na szczeblu podstawowym było nieznacznie mniejsze w latach 2000–2010 w regionie łódzkim niż w Polsce – był to spadek rzędu 15,9% w porównaniu do 17-procentowego spadku w Polsce.

Jak już wspomniano, między innymi w wyniku zmian demograficznych liczba placówek oświatowych kształcenia podstawowego ulegała w ostatnich latach stopniowemu zmniejszeniu. Sytuacja ta jest determinowana niższym demograficznym oraz czynnikami ekonomicznymi. Wśród przyczyn likwidacji szkół podstawowych należy także wskazać ograniczone środki finansowe gmin na oświatę. Problem ten dotyczy w znacznej

mierze małych gmin wiejskich, w których w wyniku zamknięcia małych szkół istnieje konieczność przenoszenia dzieci do większych ośrodków, często znacznie oddalonych od miejsca zamieszkania.

Rozpatrując – na tle innych regionów – województwo łódzkie pod względem liczby ludności w wieku 7–12 lat, przypadającej przeciętnie na jedną szkołę podstawową, można stwierdzić, że w roku 2008 jedynie w pięciu województwach wartość wspomnianej miary była niższa niż w tym regionie. W przypadku dziesięciu województw liczba osób przypadająca na jedną placówkę była wyższa. W województwie łódzkim – w badanym roku – na jedną szkołę podstawową przypadały przeciętnie 164 osoby w wieku 7–12 lat. Dla porównania w województwie podkarpackim było to 125 osób, a w świętokrzyskim 126 osób. W 2008 roku w województwie lubelskim na jedną placówkę oświatową przypadało 127 osób. W opolskim i małopolskim miara ta wyniosła 146 osób. Zdecydowanie najwyższą jej wartość odnotowano w województwie pomorskim (207 osób) i śląskim (206 osób).

Rysunek 2. Liczba ludności w wieku 7–12 lat przypadająca przeciętnie na jedną szkołę podstawową w poszczególnych województwach w 2008 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Omawiana sytuacja nie pozostaje bez wpływu na kształtowanie się tendencji na rynku pracy w sferze edukacji. W sytuacji nierównomiernego rozkładu populacji według wieku, zmiany demograficzne mogą wywierać wpływ na zatrudnienie. Jednocześnie zmniejszenie liczby placówek oświatowych powoduje, że absolwenci kierunków pedagogicznych mogą mieć

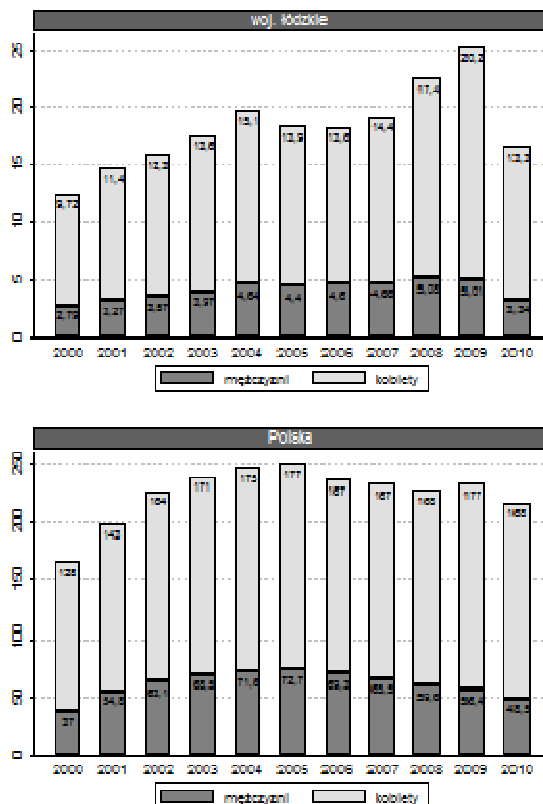
trudności ze znalezieniem pracy. Sytuacja może być o tyle trudna, że w ciągu ostatnich kilku lat liczba studentów i studentek kierunków pedagogicznych znacznie się powiększyła (por. rysunek 3.). Dodatkowo – opierając się na wynikach badań kwestionariuszowych przeprowadzonych w ramach projektu *Praktyka na miarę szyta. Program praktyk pedagogicznych podnoszących jakość kształcenia w zawodzie nauczyciela* – zdecydowana większość z nich planuje w przyszłości związać swoją ścieżkę zawodową z pracą w charakterze nauczyciela. W podobnej sytuacji są nauczyciele i nauczycielki pracujący już w szkołach, gdyż redukcje etatów mogą osiągnąć nawet 30% (szczegółowe prognozy liczby etatów nauczycieli w szkołach podstawowych znajdują się w rozdziale 5.). Dla wielu pedagogów oznacza to konieczność zmiany zawodu, dokończenia się i poszukania zatrudnienia w innych branżach²⁵.

Opierając się na danych statystycznych należy zwrócić uwagę na ponad dwukrotny wzrost liczby studentów kierunków pedagogicznych w województwie łódzkim w latach 2000–2009 (z 12 503 do 25 235 osób). W tym samym okresie w Polsce doszło do wzrostu ich liczby o 41%. W roku 2010 zainteresowanie uczelniami pedagogicznym zmniejszyło się, co wynika jednak z ogólnych tendencji i spadku liczby osób studiujących. W roku 2010 na kierunkach pedagogicznych studiowało 16 612 osób (w tym 13 276 kobiet). Liczba ta stanowi 14,5% wszystkich studiujących w województwie łódzkim. W porównaniu do sytuacji w Polsce zainteresowanie kierunkami pedagogicznymi było jednak w omawianym regionie wyższe – w całym kraju w 2010 roku studenci kierunków pedagogicznych stanowili 11,9% studentów wszystkich kierunków. Można przy tym zauważyć, że wśród studentów uczelni pedagogicznych występuje wysoki współczynnik feminizacji, co bezpośrednio przekłada się na strukturę płci pracujących nauczycieli.

---

²⁵ I. Izdebska, *Nauczyciel może łatwo zmienić zawód*, <http://regiopraca.pl/portals/rynek-pracy/wiadomosci/nauczyciel-moze-latwo-zmienic-zawod> [data dostępu: 04.08.2011].

Rysunek 3. Liczba studentów kierunków pedagogicznych w województwie łódzkim i w Polsce w latach 2000–2010 (w tys. osób)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

■ **ANALIZA KOMPETENCJI DYDAKTYCZNO-WYCHOWAWCZYCH NAUCZYCIELI SZKÓŁ PODSTAWOWYCH**

Realizacja zadań stojących przed nauczycielem nauczania wczesnoszkolnego wymaga posiadania odpowiednich kompetencji oraz kwalifikacji zawodowych. Zagadnienie to jest kluczowe nie tylko w rozumieniu lokalnym, ale także międzynarodowym. Samo pojęcie kompetencji w znaczeniu ogólnym możemy rozumieć jako zespół umiejętności i zdolności koniecznych do osiągnięcia danego celu²⁶. Inna definicja traktuje kompetencje jako ogół zdolności opierających się na wiedzy teoretycznej, doświadczeniu oraz systemie przyjętych wartości zdobywanych w toku pracy²⁷.

Prace nad uszczegółowieniem pojęcia kompetencji podjęła Komisja Europejska (KE), ale nie zdecydowała się na wyróżnienie jednej definicji. Członkowie KE, świadomi różnic w systemach edukacyjnych poszczególnych państw europejskich, wyszczególnili tzw. kompetencje kluczowe, wspólne i uniwersalne dla wszystkich osób. Według Komisji czynnikami decydującymi o wyodrębnieniu tych kompetencji powinny być korzyści, jakie czerpie społeczeństwo z ich występowania, tzn. powinny odnosić się do potrzeb ogółu bez względu na płeć, język, pozycję społeczną czy kulturę oraz być zgodne z obowiązującym w społeczeństwie systemem wartości i prawami etyki, kultury oraz gospodarki²⁸.

Komisja Europejska korzystała także w omawianej kwestii z dorobku Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), Orga-

---

²⁶ M. Sielatycki, *Kompetencje nauczyciela Unii Europejskiej*, <http://www.cen.uni.wroc.pl/Pliki/13.pdf> [data dostępu: 07.09.2011], s. 2.

²⁷ J. Coolahan, *Kompetencje kluczowe*, Warszawa 2005.

²⁸ M. Sielatycki, op.cit., s. 1.

nizacji Narodów Zjednoczonych do Spraw Oświaty, Nauki i Kultury (UNESCO) oraz Rady Europy (RE). Druga z wymienionych struktur międzynarodowych wydała dokument *Edukacja dla wszystkich*. Sprecyzowano w nim obszary, w których kompetencje kluczowe mogą być rozwijane. Są to tzw. cztery filary edukacji, do których zaliczamy²⁹:

- **Uczyć się, aby wiedzieć** i rozumieć zjawiska i procesy zachodzące w otaczającym nas świecie. Należy dążyć do zdobywania wiedzy i doświadczenia w wielu dziedzinach, nie ograniczać się tylko do jednej specjalizacji.
- **Uczyć się, aby działać**, czyli wykorzystywać posiadaną wiedzę w praktyce, a przy tworzeniu programów nauczania uwzględniać prognozy i wymagania rynku pracy.
- **Uczyć się, aby żyć wspólnie**, czyli wykorzystywać wiedzę oraz umiejętności komunikowania się do budowania relacji interpersonalnych.
- **Uczyć się, aby być**, czyli dążyć do doskonalenia swoich umiejętności z wykorzystaniem posiadanej wiedzy. Zdobywanie nowych wiadomości zwiększa naszą świadomość społeczną oraz umożliwia spojrzenie na dany problem z więcej niż jednego punktu widzenia.

Natomiast w pracach OECD zwrócono szczególną uwagę na kompetencje związane z czytaniem ze zrozumieniem i myśleniem matematycznym. Kompetencje kluczowe stały się przedmiotem debaty także w ramach zebrań Rady Europy, która uwzględniła je w kontekście europejskiej przestrużeni edukacyjnej, a na sympozjum w Bernie w 1996 roku przyjęła projekt kompetencji kluczowych, które powinni posiadać absolwenci szkół ponadpodstawowych. Do tzw. *kompetencji berneńskich* zaliczamy³⁰:

- współpracę w grupach,
- posługiwanie się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi,
- umiejętność usystematyzowania wiedzy,
- umiejętność rozwiązywanie problemów,

---

²⁹ *Edukacja – jest w niej ukryty skarb, Raport UNESCO Międzynarodowej Komisji do spraw Edukacji dla XXI Wieku pod przewodnictwem J. Delorsa*, Stowarzyszenie Oświatowców Polskich – UNESCO, Warszawa 1998.

³⁰ M. Sielatycki, op.cit., s. 16.

- umiejętność wyszukiwania informacji z wykorzystaniem różnych źródeł,
- kompetencje związane z umiejętnością aktywnego słuchania,
- umiejętność posługiwania się językami obcymi,
- przyjmowanie postawy odpowiedzialności,
- organizowanie i ewaluacja własnej pracy,
- umiejętność radzenia sobie w sytuacjach wymagających podejmowania złożonych decyzji.

Natomiast w 2002 roku Komisja Europejska przyjęła tzw. *kompetencje barcelońskie*, które ujęto w dokumencie *Edukacja w Europie: różne systemy kształcenia i szkolenia – wspólne cele do roku 2010*. Wyszczególniono wówczas kompetencje ogólne, które są niezbędne w społeczeństwie europejskim, a ich lista obejmuje³¹:

- poprawne posługiwanie się językiem ojczystym;
- posługiwanie się językami obcymi;
- umiejętność liczenia;
- umiejętność sprawnego posługiwania się technologiami informacyjnymi i komunikacyjnymi;
- umiejętność przyswajania wiedzy;
- kompetencje związane z postawą przedsiębiorczości;
- umiejętność nawiązywania relacji interpersonalnych i obywatelskich;
- posiadanie świadomości kulturowej;
- posiadanie podstawowych umiejętności w obszarze nauk ścisłych i zagadnień technologicznych.

W Polsce kwestia kompetencji kluczowych była omawiana w ramach prac Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli (CODN), który na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej (MEN) w latach 1995–1999 realizował program KREATOR. Wyszczególniono wówczas listę kompetencji, do których zaliczamy: planowanie, organizowanie oraz ewaluacja własnego uczenia się, efektywne porozumiewanie się w różnych sytuacjach, a także umiejętność współpracy w ramach zespołu. Ponadto uwzględniono

---

³¹ Ibidem, s. 1.

umiejętność twórczego rozwiązywania problemów oraz skuteczne wykorzystywanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w procesie uczenia się³².

W czerwcu 2005 roku w Brukseli odbyła się konferencja komisji omawiającej prace grupy roboczej utworzonej przez Komisję Europejską w celu przyspieszenia wdrażania dokumentu *Edukacja w Europie: różne systemy kształcenia i szkolenia – wspólne cele do roku 2010*. Akt ten jest ściśle związany z przyjętą przez Unię Europejską (UE) w 2000 roku Strategią lizbońską. Zadaniem omawianej grupy było ujednoczenie pojęć „kompetencji” i „kwalifikacji” nauczyciela w UE, co było związane z realizacją celu 1.1. zawartego w dokumencie *Edukacji w Europie...*, zakładającego podniesienie poziomu kształcenia i doskonalenia nauczycieli i osób prowadzących szkolenia. W ramach prac grupy roboczej przyjęto zarys opisu kompetencji, które powinien posiadać nauczyciel/-ka w Unii Europejskiej³³.

Wprowadzenie Strategii lizbońskiej wywołało dyskusję wokół kompetencji niezbędnych do nauczania. Efektem prac kolejnej grupy roboczej KE było opracowanie zestawu kompetencji, którymi powinien legitymować się współczesny europejski nauczyciel. Podzielono je na kompetencje związane z nauczaniem/uczeniem się i kompetencje wpływające na kształtowanie postaw uczniów. Do pierwszej grupy zaliczono³⁴:

- umiejętność realizowania treści programowych i stosowania metod i środków dydaktycznych w klasie, do której uczęszczają przedstawiciele wielu kultur i środowisk społecznych;
- zdolność do stworzenia jak najlepszych warunków do przeprowadzania procesu nauczania;

³² *Kompetencje kluczowe – opis*, <http://www.wsipnet.pl/oswiata/arts.php?dz=9&nid=372> [data dostępu: 07.09.2011]. Celem programu było przede wszystkim znalezienie równowagi między naciskiem kładzionym w programach nauczania na wiedzę a koniecznością kształtowania umiejętności. Powinny one być doskonalone w szkole, która pod koniec XX wieku była krytykowana głównie za zbytne skupianie się na wiedzy encyklopedycznej. Doświadczenia oraz wiedzę zdobytą w ramach programu KREATOR MEN wykorzystało w ramach programu Nowa Szkoła, realizowanego w latach 1997–2000. Jego celem było przygotowanie nauczycieli do planowanej reformy oświatowej.

³³ M. Sielatycki, op.cit., s. 1; A. Budzyńska, M. Duszczyk, M. Gancarz, E. Gieroczyńska, M. Jatczak, K. Wójcik, *Strategia lizbońska. Droga do sukcesu zjednoczonej Europy*, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej; Założeniem strategii było uczynienie w ciągu 10 lat Unii Europejskiej najdynamiczniejszym i najbardziej konkurencyjnym regionem na świecie.

³⁴ *Ibidem*, s. 17.

- podnoszenie swoich kwalifikacji zawodowych i zachęcanie uczniów/uczennic do zgłębiania wiedzy oraz korzystania z dodatkowych jej źródeł;
- umiejętność pracy w grupie nauczycieli, pedagogów między innymi w zakresie tworzenia i modyfikowania programów nauczania;
- umiejętność podejmowania współpracy z rodzicami i przedstawicielami środowisk lokalnych;
- świadomość znaczenia technologii informacyjnych i komunikacyjnych (ICT – *Information and communications technology*) w procesie nauczania i wykorzystanie ich w praktyce;
- umiejętność monitorowania procesu nauczania, diagnozowania, dostrzegania problemów i nieprawidłowości w rozwoju dzieci oraz podejmowania działań profilaktycznych oraz naprawczych.

Natomiast kompetencje wpływające na kształtowanie postaw uczniów i uczennic są następujące:

- umiejętność kształtowania w uczniach zachowań wpływających na budowanie ich postawy obywatelskiej i społecznej;
- promowanie umiejętności i zdolności, które pozwolą uczniom odnaleźć się w społeczeństwie wiedzy i z powodzeniem tę wiedzę wykorzystywać.

Nauczyciel/-ka powinien/powinna promować powyższe postawy, zachęcać uczniów do aktywnego zdobywania wiedzy, chwalić za postępy w nauce i umiejętnie kierować rozwojem każdego ucznia pamiętając o indywidualizacji nauczania. Wykorzystane środki dydaktyczne należy tak skonstruować, by skłaniały uczniów do kreatywnego myślenia oraz samodzielnego szukania rozwiązań. Wśród wymienionych kompetencji dominują kompetencje uniwersalne, które nauczyciel powinien posiadać bez względu na nauczany przedmiot. Konieczna jest także współpraca nauczycieli w ramach zespołu tworzącego programy nauczania i systemy oceniania.

Komisja Europejska zaproponowała jednolite zasady, odnoszące się do wszystkich nauczycieli i nauczycielek, zawierające standardy wykształcenia oraz pożądane cechy, do których zaliczamy³⁵:

- konieczność ciągłego podnoszenia kwalifikacji i rozwijania kompetencji pedagogicznych umożliwiających rozwój zawodowy – nauczyciele powinni legitymować się dyplomem ukończenia szkoły wyższej lub jej odpowiednika oraz dążyć do uzyskania jak najwyższych kwalifikacji;
- realizowanie idei uczenia się przez całe życie;
- mobilność zawodu nauczyciela poprzez wyjazdy zagraniczne w celu odbywania kursów i szkoleń, a także odbywanie staży zagranicznych;
- partnerstwo szkół zatrudniających nauczycieli, uczelni wyższych oraz instytucji, w których nauczyciele mogą odbywać praktyki.

Dobrego nauczyciela/nauczycielkę poznajemy w konkretnej sytuacji, w której należy podjąć decyzję w kwestii zastosowania środków dydaktycznych czy wychowawczych, zorganizować zajęcia pozalekcyjne czy wycieczkę lub wykazać się umiejętnościami interpersonalnymi w rozmowie z dyrektorem szkoły. Kompetencje nie można, w przeciwieństwie do kwalifikacji potwierdzających wykształcenie czy stopień opanowania jakiejś umiejętności, wyrazić przy pomocy dyplomów i certyfikatów. U podstaw pracy nauczyciela/-ki powinna leżeć świadomość złożoności zadań i funkcji, pozwalająca w pełni realizować i wypełniać szlachetną oraz ważną rolę, jaką jest zawód nauczyciela³⁶.

Definiując kompetencje kluczowe dla nauczycieli na gruncie polskim, autorzy niniejszego opracowania oparli się na Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 roku, które zawiera zestaw umiejętności kształconych i weryfikowanych w pracy zawodowej nauczyciela.

---

³⁵ K. Janiszewska, *Proces scalania europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego w Unii Europejskiej*, www.wodn.piotrkow.pl/net/pub91.doc [data dostępu: 07.09.2011].

³⁶ H. Hamer, *Klucz do efektywności nauczania. Poradnik dla nauczycieli*, Warszawa 1994.

Nauczyciel, w toku swojej pracy szkolnej powinien wykazać się umiejętnościami w następujących obszarach³⁷:

- dydaktycznym – efektywne przekazywanie wiedzy związanej z nauczaniem przedmiotem, budowanie w uczniach chęci samodoskonalenia i zgłębiania wiedzy, zapoznanie ich z najważniejszymi elementami aparatu naukowego w obrębie danej dziedziny, który zostanie następnie przez nich wykorzystany do samodzielnego zdobywania informacji, poddawania ich krytyce oraz analizie;
- wychowawczym i społecznym – podmiotowe podchodzenie do uczniów z uwzględnieniem ich potrzeb, reagowanie na konflikty występujące w grupie uczniów, propagowanie wśród nich postaw prospołecznych, dbanie o należyte przygotowanie ich do pełnienia ról społecznych;
- kreatywnym – podejmowanie różnych form samodoskonalenia i samokształcenia zawodowego, wprowadzanie rozwiązań innowacyjnych oraz umiejętność niestandardowego rozwiązywania sytuacji trudnych;
- prakseologicznym – przygotowanie się do lekcji oraz realizacja jej przebiegu, systematyczne oraz rzeczowe sporządzanie dokumentacji szkolnej, poddawanie pracy uczniów ewaluacji;
- komunikacyjnym – nawiązywanie relacji z grupą rówieśniczą oraz z poszczególnymi uczniami, a także z innymi nauczycielami i przedstawicielami środowiska zawodowego, umiejętność odczytywania i interpretowania zachowania uczniów oraz okazywanie im empatii i zrozumienia;
- informacyjno-medialnym – posługiwanie się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi w przygotowaniu i prowadzeniu zajęć lekcyjnych;
- językowym – umiejętność operowania specjalistycznym słownictwem związanym z nauczaniem przedmiotem i dostosowania go do odbiorcy.

---

³⁷ Dz. U. nr 207, poz. 2100.

Według innej klasyfikacji kompetencje zostały podzielone na bazowe, konieczne i pożądane. Do tych pierwszych zostały zaliczone te kompetencje, które decydują o efektywnym porozumiewaniu się nauczyciela z dziećmi oraz nauczycielami i innymi pracownikami placówek oświatowych. W kompetencje konieczne wpisuje się zbiór umiejętności i predyspozycji, pozwalających na konstruktywną pracę nauczyciela. Zaliczamy do nich kompetencje autokreacyjne, interpretacyjne oraz realizacyjne. Ostatnią grupę tworzą kompetencje pożądane – są one wskazane w pracy nauczyciela, ale nie są niezbędne³⁸.

Kompetencje zdobywane są m.in. poprzez doświadczenie, czyli codzienną pracę w placówce oświatowej, a także czynności pozaszkolne. Istotną rolę pełni również w tym względzie dążenie nauczycieli do ciągłego podnoszenia swoich kwalifikacji. Przystawiana wiedza teoretyczna powinna mieć swoje odzwierciedlenie w praktyce – w pracy zawodowej nauczyciela, a metody i środki dydaktyczne stosowane w procesie ich kształcenia należy doskonalić i dostosowywać do potrzeb i możliwości uczniów. Wymaga to stałego uczenia się i dążenia do zdobywania nowej wiedzy i oświadczenia przez nauczycieli i nauczycielki. Posiadanie przez nauczyciela odpowiednich kompetencji umożliwi rozpoznawanie potrzeb uczniów, a także diagnozowanie i reagowanie na wszelkie nieprawidłowości w procesie przyswajania wiedzy oraz w kwestiach wychowawczych³⁹.

Oprócz wymienionych w powyższych klasyfikacjach kompetencji, nauczyciel/nauczycielka zatrudniony/-a w szkole podstawowej powinien/powinna legitymować się również określonymi kwalifikacjami zawodowymi, które zostały ujęte w Karcie Nauczyciela z 26 stycznia 1982 roku (Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674 z późn. zm.). Akt ten informuje, że stanowisko nauczyciela/nauczycielki może objąć osoba, która⁴⁰:

- legitymuje się wykształceniem wyższym i posiada przygotowanie pedagogiczne bądź ukończyła zakład kształce-

---

³⁸ S. Dylak, *Wizualizacja w kształceniu nauczycieli*, Poznań 2005.

³⁹ E. Piotrowski, *Kompetencje nauczyciela jako warunek adaptacji do pełnienia ról zawodowych* [w:] J. Szempruch, M. Blachnik-Gęsiarz (red.), *Adaptacja zawodowa nauczyciela*, Częstochowa 2009.

⁴⁰ Karta nauczyciela. Ustawa z 26 stycznia 1982 roku. Tekst ujednolicony wraz ze zmianami wprowadzonymi ustawą o zmianie Karty Nauczyciela z dnia 15 lipca 2004. Weszła w życie z dniem 31 sierpnia 2004 roku <http://www.karta-nauczyciela.abc.pl/> [data dostępu: 06.09.2011.].

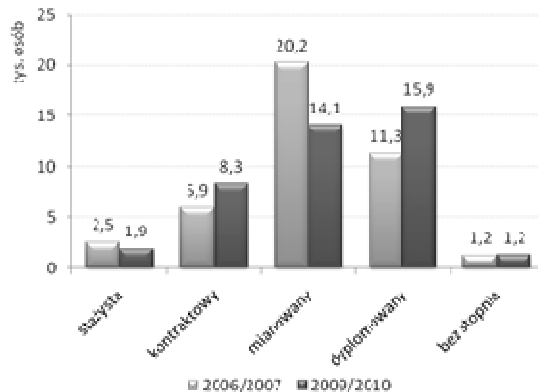
nia nauczycieli i wykonuje pracę posiadając niezbędne kwalifikacje;

- postępuje według obowiązujących zasad moralnych;
- spełnia warunki zdrowotne umożliwiające wykonywanie zawodu.

Autorzy Karty Nauczyciela wymieniają kolejne stopnie awansu zawodowego nauczyciela, do których możemy zaliczyć: nauczyciela stażystę; nauczyciela kontraktowego; nauczyciela mianowanego; nauczyciela dyplomowanego⁴¹. Ich realizowanie jest związane ze wspomnianą wcześniej koniecznością podnoszenia kwalifikacji zawodowych.

W województwie łódzkim wśród wszystkich pracujących nauczycieli w 2010 roku 38,4% stanowili nauczyciele dyplomowani, 34,1% – nauczyciele mianowani, 20% – nauczyciele kontraktowi, nauczyciele stażyści – 4,6%. Pozostała grupa to nauczyciele bez stopnia (2,9%)⁴².

Rysunek 4. Liczba nauczycieli według stopnia awansu zawodowego w województwie łódzkim w roku szkolnym 2006/2007–2009/2010⁴³

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ośrodka Rozwoju Edukacji, Nauczyciele we wrześniu 2006–2009.

⁴¹ Ustawa o zmianie Karty Nauczyciela z dnia 26 stycznia 1982 (Dz. U. z 1982 r. Nr 3, poz. 19 z późn. zm.).

⁴² *Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2009/2010*, GUS, Warszawa 2010, s. 112.

⁴³ Kategoria nauczycieli bez stopnia została omówiona w art. 10 ust. 9 Ustawy o zmianie Karty Nauczyciela z dnia 26 stycznia 1982 roku (Dz. U. z 1982 r. Nr 3, poz. 19 z późn. zm.) oraz w art. 7 ust. 1a. Ustawy o systemie oświaty (Dz.U. 1991 Nr 95, poz. 425).

Obok Karty Nauczyciela istotnymi aktami w omawianej kwestii są: Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 7 września 2004 roku w sprawie standardów kształcenia nauczycieli⁴⁴ oraz Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 12 marca 2009 roku w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli⁴⁵.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 roku w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli zakłada, że uprawnienia do pracy w szkole w klasach I–III ma osoba legitymująca się ukończeniem studiów wyższych na kierunku pedagogika w specjalności przygotowującej do pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym lub wczesnoszkolnym lub zakładu kształcenia nauczycieli w specjalności przygotowującej do pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym lub wczesnoszkolnym⁴⁶.

Uprawnienia do nauczania w klasach I–III lub w przedszkolach ma również osoba, która ukończyła studia magisterskie na innym kierunku, ale posiada dyplom ukończenia studiów podyplomowych w zakresie nauczanego przedmiotu lub prowadzonych zajęć oraz przygotowanie pedagogiczne (§ 2.1. punkt 3). Kwalifikacje do nauczania w klasach I–III ma również osoba, która ukończyła zakład kształcenia nauczycieli w specjalności zgodnej z przedmiotem nauczaniem w szkole lub prowadzonymi zajęciami. Uprawnienia te przysługują także osobie, która ukończyła wyżej wymieniony zakład w specjalności różniącej się od prowadzonych zajęć lub nauczanego przedmiotu, ale posiada dyplom ukończenia kursu kwalifikacyjnego w zakresie odpowiadającym nauczalnemu przedmiotowi lub prowadzonym zajęciami⁴⁷.

---

⁴⁴ Dz. U. Nr 207, poz. 2110.

⁴⁵ Dz. U. Nr 50, poz. 400.

⁴⁶ Dz. U. Nr 50, poz. 400.

⁴⁷ Ibidem.

■ **ANALIZA SESJI FOKUSOWYCH BADAJĄCYCH JAKOŚĆ PRZYGOTOWANIA PRAKTYCZNEGO STUDENTÓW UCZELNI PEDAGOGICZNYCH DO WYKONYWANIA ZAWODU NAUCZYCIELA W SZKOLE PODSTAWOWEJ**

Zebranie opinii dyrektorów oraz nauczycieli placówek oświatowych na temat praktyk pedagogicznych było możliwe dzięki przeprowadzeniu zogniskowanego wywiadu grupowego (FGI – *Focus Group Interview*). Jest to jakościowa technika badawcza, która zakłada przeprowadzenie dyskusji niewielkiej liczby uczestników przy udziale osoby moderującej i kontrolującej przebieg konwersacji. Rozmowa jest prowadzona na podstawie przygotowanego scenariusza, jej przebieg jest rejestrowany, a następnie analizowany. Zastosowanie FGI wykorzystuje świadomy i nieświadomy wpływ dyskutantów na siebie oraz zjawiska związane ze specyfiką funkcjonowania grupy dyskusyjnej⁴⁸:

- synergię – występuje, gdy efekt współdziałania elementów jest większy niż suma ich przedsięwzięć podejmowanych oddzielnie, czego skutkiem może być np. generowanie nowych pomysłów;

---

⁴⁸B. Jędruszek, *Zogniskowany wywiad grupowy jako metoda badania satysfakcji klienta*, <http://knzj.uek.krakow.pl/artykuly/Beata%20J%C4%99druszek-2010-ok.pdf> [data dostępu: 05.09.2011].

- efekt „kuli śnieżnej” – wypowiedzi uczestników prowokują pozostałe osoby do aktywnego włączenia się w dyskusję (reakcja łańcuchowa);
- efekt bezpieczeństwa – grupowa dyskusja zwiększa poczucie pewności i w większym stopniu zachęca do wyrażania autentycznych opinii i sądów;
- stymulację – wzajemne oddziaływanie na siebie uczestników sesji fokusowych podwyższające motywację do podjęcia działań, których odbiorcą jest grupa;
- spontaniczność – przejawiana poprzez nadawanie kierunku, w jakim zmierza dyskusja i koncentrację na kwestiach ważnych.

Zogniskowany wywiad grupowy, zorganizowany w ramach projektu *Praktyka na miarę szyta. Program praktyk pedagogicznych podnoszących jakość kształcenia w zawodzie nauczyciela* pozwolił na zebranie eksperckiej wiedzy nawiązującej do problemu praktyk pedagogicznych. Uczestnikami dyskusji byli dyrektorzy placówek oświatowych, którzy zostali zarekomendowani do udziału w badaniu przez Wydział Edukacji Urzędu Miasta Łodzi. Zaproszenia trafiły do dyrekcji 34 łódzkich placówek, a ostateczna grupa poddana badaniu liczyła 24 osoby⁴⁹, które spełniały założone kryterium – przyjmowanie studentów na praktyki w nauczaniu zintegrowanym w ciągu roku poprzedzającego badanie. Celowy dobór osób biorących udział w dyskusji gwarantował różnorodność dostępnych doświadczeń zawodowych, a tym samym zebranie rzetelnej wiedzy odnośnie rozpatrywanego tematu. FGI zakładał przeprowadzenie dwóch sesji fokusowych w grudniu 2010 roku, w których udział miało wziąć po 12 uczestników⁵⁰. Dyskusję poprzedziła prezentacja kluczowych elementów składających się na realizowany projekt badawczy oraz emisja filmu promującego niniejsze przedsięwzięcie. Jak już wcześniej wspomniano, sesje fokusowe przebiegały zgodnie z przygotowanym wcześniej scenariuszem, który obejmował takie etapy jak:

- otwarcie sesji fokusowej,

⁴⁹ Grupa poddana badaniu liczyła 21 przedstawicieli szkół podstawowych oraz 3 przedstawicieli przedszkoli. Uczestnicy reprezentowali zarówno placówki państwowe, jak i prywatne.

⁵⁰ Ze względu na indywidualne preferencje uczestników pierwsza grupa liczyła 13 osób, natomiast w skład grupy drugiej weszło 9 osób – 2 uczestników nie dotarło na spotkanie.

- charakterystyka aktualnych procedur dotyczących praktyk pedagogicznych,
- analiza problemowa tematu „Student/-ka w placówce praktyk”,
- wizja dobrych praktyk pedagogicznych,
- zamknięcie sesji fokusowej.

Powyższy scenariusz pozwolił na szczegółowe opracowanie rozpatrywanego tematu. Takie działanie skutkowało bowiem zdiagnozowaniem określonych problemów dotyczących praktyk pedagogicznych. Charakterystyka wskazanych mankamentów oraz sugestie uczestników dotyczące proponowanych środków zaradczych są przedmiotem dalszych treści.

Obszar problemowy: osoba praktykanta/praktykantki.

Wynik analiz: uczestnicy sesji fokusowych zwrócili uwagę, iż praktykanci i praktykantki często nie posiadają wiedzy na temat takich kwestii związanych z organizacją praktyk pedagogicznych, jak wymagana dokumentacja czy ich wymiar czasowy. Wymieniono również czynniki, które odgrywają istotną rolę w podjęciu decyzji o organizacji praktyk przez osoby zarządzające placówkami oświatowymi. Podkreślono przede wszystkim dyspozycyjność studentów i studentek oraz sposób nawiązania kontaktu z podopiecznymi. Dużo czasu poświęcono zagadnieniu prezencji kandydatów – m.in. praktyczności ubioru, w jakim uczęszczali do placówki oświatowej. Braki zdiagnozowano także w przygotowaniu merytorycznym i dydaktycznym – zwłaszcza pod kątem umiejętności prowadzenia zajęć i tworzenia narzędzi pracy.

Sugestie uczestników badań dotyczące rozwiązania problemu: na podstawie zebranych informacji dyskutanci doszli do wniosku, że należy podjąć działania mające na celu zwiększenie wiedzy studentek i studentów o podstawowych zasadach i założeniach praktyk pedagogicznych m.in. poprzez zgłębienie wiedzy o ich celu, obowiązującym programie czy wymiarze czasowym. Osoby biorące udział w dyskusji zasugerowały, że istotnym zagadnieniem, które należy przybliżyć praktykantom, jest specyfika pracy z dziećmi niepełnosprawnymi oraz dziećmi, w stosunku do których obniżono lub podwyższono wymagania szkolne. Działaniem zaproponowanym przez ekspertów było również wydłużenie czasu trwania praktyk⁵¹

---

⁵¹ Minimalne obciążenie godzinowe praktyk pedagogicznych dla poszczególnych rodzajów studiów zostało uwzględnione w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 r. w sprawie standardów kształcenia nauczycieli (Dz. U. Nr 207, poz. 2110).

ze szczególnym uwzględnieniem okresu przeznaczanego na samodzielne prowadzenie zajęć oraz obserwację dzieci. Zaproponowano także podjęcie kroków mających na celu podwyższenie trafności ewaluacji kompetencji praktykantów poprzez stworzenie listy obiektywnych kryteriów podlegających ocenie.

Obszar problemowy: rola macierzystej uczelni studenta/studentki w trakcie odbywania praktyk pedagogicznych.

Wynik analiz: eksperci biorący udział w zogniskowanym wywiadzie grupowym doszli do wniosku, że wzrost poziomu zaangażowania uczelni w kwestie praktyk pedagogicznych studentek i studentów wpłynie pozytywnie na jakość ich kształcenia. Uwagę skupiono zwłaszcza na roli opiekuna praktyk z ramienia uczelni. Zauważono bowiem, że osoby pełniące tę rolę w niewystarczającym stopniu kontaktują się z placówką oświatową organizującą praktyki oraz zbyt rzadko uczestniczą w zajęciach prowadzonych przez praktykantów. Mankamenty wskazano również w zakresie dokładnego przygotowania harmonogramu przebiegu praktyk oraz sprecyzowania zadań, jakie powinny stać przed studentem w trakcie trwania praktyki pedagogicznej. Badani doszli do wniosku, że program nauczania nie podlega znacznym modyfikacjom mimo zmian zachodzących we współczesnym świecie, co skutkuje brakiem korelacji programu z realiami pracy zawodowej nauczyciela. Stwierdzono również, że zaangażowanie nauczyciela – opiekuna praktyk nie spotyka się z oczekiwanym uznaniem ze strony uczelni – gratyfikacja finansowa czy podziękowania nie występują we wszystkich przypadkach.

Sugestie uczestników badań dotyczące rozwiązania problemu: badani postulowali przede wszystkim zwiększenie roli, jaką pełni uczelnia w trakcie praktyk pedagogicznych oraz podjęcie działań mających na celu usprawnienie współpracy na linii uczelnia wyższa–placówka oświatowa. Zdaniem zebranych ekspertów działania te powinny przyjąć formę precyzyjnego określenia obowiązków każdej ze stron zaangażowanych w przebieg praktyk oraz stworzenie przejrzystej listy celów, które student ma do zrealizowania w trakcie praktyk. Uczestnicy sesji fokusowych podkreślili również konieczność ściślejszego powiązania obowiązującego programu nauczania uczelni wyższych z wymaganiami zawodowymi względem osób wykonujących zawód nauczyciela.

Obszar problemowy: osoba opiekuna/opiekunki praktyk pedagogicznych.

Wynik analiz: badani podkreślili, że poprawny przebieg praktyk pedagogicznych może w znacznym stopniu zależeć od osoby sprawującej nadzór nad ich organizacją. Z tego właśnie powodu rola opiekuna praktyk powinna być przypisywana osobom o odpowiednich predyspozycjach osobowościowych i kompetencjach zawodowych. Podkreślono, że zdarzają się sytuacje, kiedy to opiekun nie znajduje sposobu na efektywne przekazanie posiadanej wiedzy i umiejętności. Zwrócono także uwagę na nieprawidłowość polegającą na formalnym zaliczaniu praktyk pedagogicznych osobom, które nie posiadają odpowiednich kompetencji bądź nie zrealizowały wszystkich założonych celów.

Sugestie uczestników badań dotyczące rozwiązania problemu: badani zauważyli, że rola opiekuna praktyk powinna przypadać nauczycielom z wystarczająco dużym doświadczeniem zawodowym. Z tego właśnie powodu najlepiej w tej roli sprawdzają się przede wszystkim nauczyciele mianowani i dyplomowani. Pomocne mogą być w tym względzie warsztaty, organizowane np. przez uczelnie macierzyste studentów, w trakcie których będzie możliwe rozwijanie kompetencji w zakresie przekazywania posiadanych umiejętności i komunikacji ze studentami. Podkreślono również, że opiekunowie praktyk powinni postawić i konsekwentnie realizować wymagania, a pozytywna ocena zaliczająca ten etap edukacji winna być przyznana tylko osobom, które wywiązały się z zadań i tym samym zrealizowały program praktyk pedagogicznych.

Poza wskazanymi obszarami problemowymi uczestnicy badania wymienili również własne doświadczenia na temat procedur stosowanych przy organizacji praktyk pedagogicznych. Nawiązali do wymogów formalnych, określając dokumenty niezbędne do przystąpienia do praktyk, w tym: skierowanie, regulamin/program praktyk, dziennik ich przebiegu. Poruszony został również temat indywidualnych preferencji przy podejmowaniu decyzji dotyczącej organizacji praktyk. Uczestnicy i uczestniczki badania posiadali zróżnicowane upodobania, jednak warto zauważyć, że na decyzję o przyjęciu bądź odrzuceniu kandydata wpływ mogą mieć takie czynniki jak: rodzaj uczelni macierzystej (publiczna/niepubliczna), tryb studiów, opinia potencjalnego opiekuna praktyk, wygląd i sposób bycia kandydata oraz jego wiedza na temat praktyk pedagogicznych. Badani doszli do wniosku, że co roku w placówkach pojawiają się studenci i studentki, którzy/które trafiają na praktyki tylko z powodu konieczności formalnego zaliczenia tego etapu edu-

kacji, a i sam wybór studiów pedagogicznych jest raczej wyborem przypadkowym. Podkreślono, że takie osoby nie powinny trafić do zawodu. Owej selekcji można dokonać właśnie na etapie praktyk, nie godząc się na obniżenie kryteriów i wymagań. W trakcie rozmów odwoływano się także do głównych celów, jakim powinny służyć praktyki pedagogiczne. Opinie te można odnieść do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu, które określa m.in. podstawowe cele praktyk pedagogicznych⁵²:

- nabycie umiejętności przeprowadzania analizy własnej pracy, jej efektów oraz pracy podopiecznych;
- nabycie umiejętności analizy pracy nauczyciela i uczniów (poprzez omawianie przebiegu praktyk przez studentów i opiekunów praktyk);
- nabycie umiejętności obserwacji zajęć oraz tworzenia ich dokumentacji;
- nabycie umiejętności planowania, przeprowadzania oraz dokumentowania zajęć;
- przyswojenie wiedzy z zakresu organizacji pracy charakterystycznej dla różnych typów placówek oświatowych.

Przeprowadzone sesje fokusowe dostarczyły danych, których analiza pozwoliła na zebranie opinii dyrektorów/dyrektorek i nauczycieli/nauczycielek placówek oświatowych na temat praktyk pedagogicznych. Spotkania dyskusyjne przebiegły zgodnie z założeniami scenariuszowymi, co w połączeniu z aktywnością uczestników rozmów skutkowało realizacją zamierzonych celów. Eksperci biorący udział w konwersacji nie tylko wyrazili swoje opinie na poruszane tematy, ale również stworzyli rekomendacje dotyczące proponowanych zmian w modelu praktyk pedagogicznych.

---

⁵² Ibidem.

■ **PRZYGOTOWANIE PRAKTYKANTÓW DO PRACY W ZAWODZIE W OCENIE NAUCZYCIELI – OPIEKUNÓW PRAKTYK – WYNIKI BADAŃ KWESTIONARIUSZOWYCH**

W celu uzyskania kompleksowej wiedzy na temat zdolności do spełnienia przez absolwentów kierunków pedagogicznych oczekiwań stawianych przez placówki oświatowe, przeprowadzono badania kwestionariuszowe wśród nauczycieli – opiekunów praktyk pedagogicznych oraz wśród studentów/studentek, którzy odbyli tego typu praktyki na szczeblu przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Badaniem zostało objętych 100 nauczycieli – opiekunów praktyk oraz 500 studentów – uczestników praktyk.

Analizy zaprezentowane w tej części raportu zostały ukierunkowane na najważniejsze zagadnienia związane z przebiegiem praktyk pedagogicznych, umożliwiając tym samym diagnozę problemów w obszarze praktycznego kształcenia nauczycieli oraz identyfikację tendencji w zakresie kształtowania się potrzeb oświatowych placówek wychowania przedszkolnego. Oceny grup studentów oraz opiekunów praktyk pozwalają lepiej zobrazować możliwości dopasowania predyspozycji oraz kwalifikacji przyszłych absolwentów szkół pedagogicznych do realnych potrzeb rynku edukacyjnego na szczeblu przedszkolnym głównie pod kątem jakości kształcenia. Relacje pomiędzy zaprezentowanymi charakterystykami służą wskazaniu mechanizmów wpływających na jakość kształcenia praktycznego przyszłych nauczycieli. Za pomocą metod wnioskowania statystycznego możliwe jest natomiast określenie siły i kierunku zależności między badanymi zmiennymi.

Tabela 1. Ocena poziomu refleksji studentów nad podejmowanymi zadaniami w zależności od oceny ich merytorycznego przygotowania do odbywania praktyk (w %)

Ocena merytorycznego przygotowania studentów do odbywania praktyk (1 – nieprzygotowani, 6 – doskonale przygotowani)	Ocena poziomu refleksji studentów nad podejmowanymi zadaniami (1 – brak miejsca i czasu na refleksję, 6 – praktykantom towarzyszyła codzienna refleksja)						Razem
	1	2	3	4	5	6	
1	0	0	33,33	33,33	0	33,33	4,62
2	10	20	30	30	10	0	15,38
3	0	19,35	35,48	22,58	16,13	6,45	47,69
4	0	0	18,75	43,75	31,25	6,25	24,62
5	0	0	0	75	25	0	6,15
6	0	0	0	0	0	100	1,54
Razem	1,54	12,31	27,69	32,31	18,46	7,69	n=65

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Łodzi.

Pracujący w szkołach podstawowych opiekunowie praktyk w 6-stopniowej skali ocen przeciętnie wyżej oceniali poziom refleksji studentów i studentek nad powierzonymi im zadaniami niż przygotowanie merytoryczne studentów do odbywania praktyk. Nauczyciele, którzy relatywnie wysoko oceniali przygotowanie merytoryczne praktykantów, jednocześnie nie oceniali nisko poziomu ich refleksji. Nauczyciele i nauczycielki, którzy nisko ocenili poziom przygotowania studentów/studentek, byli bardzo zróżnicowani jeśli chodzi o ocenę poziomu ich refleksji. Przeprowadzony dla wyników badania test Kruskala-Wallisa wskazuje, że na poziomie istotności 5% brakuje podstaw do odrzucenia hipotezy o podobieństwie rozkładów odpowiedzi na pytanie o poziom refleksji praktykantów w zależności od tego, jak opiekunowie oceniali ich przygotowanie merytoryczne do odbywania praktyk. Prawdopodobieństwo odrzucenia hipotezy prawdziwej wyniosło w tym przypadku 0,1206, co wskazuje na brak zależności pomiędzy badanymi

ocenami. Wartość współczynnika korelacji rang Spearmana dla analizowanych odpowiedzi nauczycieli wyniosła 0,3242 (wynik testu dla współczynnika korelacji wskazuje na prawdopodobieństwo odrzucenia poprawnej hipotezy o niezależności badanych odpowiedzi na poziomie 0,0084). Przyjmując 95-procentowy przedział ufności należy w tym przypadku odrzucić testowaną hipotezę na rzecz hipotezy o istnieniu istotnej zależności pomiędzy badanymi odpowiedziami. Test Kruskala-Wallisa oraz test dla współczynnika korelacji rang Spearmana na poziomie istotności 5% nie dają więc jednoznacznej odpowiedzi odnośnie istnienia zależności między merytorycznym przygotowaniem studentów do odbywania praktyk, a ich poziomem refleksji wobec podejmowanych w czasie praktyki zadań. Jeśli istnieje zależność między badanymi cechami praktykantów, może mieć ona ograniczony innymi czynnikami wymiar. Zdolność i chęć praktykantów do samodoskonalenia wiąże się z podnoszeniem kwalifikacji przyszłych nauczycieli oraz ze zdolnością zaspakajania oczekiwań stawianych przez rynek pracy i rynek edukacyjny.

Często podnoszonymi przez pracujących w szkołach podstawowych opiekunów praktyk problemami związanymi z przygotowaniem studentów do odbywania praktyk są: zbyt mała ilość zajęć praktycznych na uczelni, nieznanostwo realiów pracy nauczyciela, a także niedostateczny poziom wymiany informacji o przebiegu praktyk między uczelnią, studentem i opiekunem praktyk. Zdaniem nauczycieli – opiekunów praktyk pracujących w szkołach podstawowych konieczne jest również lepsze przygotowanie merytoryczne oraz uświadomienie studentom celowości odbywanych praktyk. Jako przyczynę braku dyskusji na temat podejmowanych przez studenta/studentkę podczas praktyki zadań nauczyciele i nauczycielki najczęściej wspominali o braku zainteresowania taką rozmową przez studentów/studentki oraz ich słabym przygotowaniu merytorycznym. Odpowiedzi te sugerują, że istnieje zależność między przygotowaniem merytorycznym do odbywania praktyk, a poziomem refleksji wśród praktykantów. Na niski poziom refleksyjności studentów w świetle przeprowadzonego badania może mieć także wpływ brak świadomości na temat celowości organizowania praktyk.

Tabela 2. Ocena przygotowania praktykantów do pełnienia zadań dydaktycznych w zależności od oceny ich merytorycznego przygotowania do odbywania praktyk (w %)

Ocena merytorycznego przygotowania studentów do odbywania praktyk (1 – nieprzygotowani, 6 – doskonale przygotowani)	Ocena przygotowania praktykantów do pełnienia zadań dydaktycznych (1 – nieprzygotowani, 6 – doskonale przygotowani)						Razem
	1	2	3	4	5	6	
1	66,67	33,33	0	0	0	0	4,62
2	0	40	60	0	0	0	15,38
3	0	12,90	58,06	29,03	0	0	47,69
4	0	6,25	43,75	43,75	6,25	0	24,62
5	0	0	25	50	25	0	6,15
6	0	0	0	0	100	0	1,54
Razem	3.08	15.38	49.23	27.69	4.62	0	<i>n=65</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Łodzi.

Oceny przygotowania praktykantów do pełnienia zadań dydaktycznych w 6-stopniowej skali były zbliżone do ocen ich merytorycznego przygotowania do odbywania praktyk. Nauczyciele i nauczycielki nisko oceniający merytoryczny poziom przygotowania studentów/studentek do praktyk jednocześnie nisko oceniali ich przygotowanie do pełnienia zadań dydaktycznych. Zdecydowanie wyższe oceny przygotowania dydaktycznego pochodziły od nauczycieli/-ek, którzy relatywnie wysoko oceniali przygotowanie merytoryczne studentów/-ek do odbywania praktyk. Żaden z opiekunów nie określił studentów i studentek jako doskonale przygotowanych do pełnienia zadań dydaktycznych. Przeprowadzony dla analizowanych odpowiedzi test Kruskala-Wallisa na poziomie istotności 5% wskazuje na inny rozkład odpowiedzi na pytanie o przygotowanie praktykantów do pełnienia zadań dydaktycznych w zależności od poziomu ich merytorycznego przygotowania do praktyk. Prawdopodobieństwo odrzucenia w teście poprawnej hipotezy o podobieństwie rozkładów wynosi 0,0001. Współczynnik korelacji

rang Spearmana obliczony dla analizowanej relacji wyniósł 0,565. Test dla współczynnika korelacji wykazał prawdopodobieństwo błędnego odrzucenia hipotezy o niezależności badanych cech na poziomie niższym niż 0,0001. Na poziomie istotności 5% oznacza to odrzucenie hipotezy o niezależności poziomu przygotowania do pełnienia zadań dydaktycznych od merytorycznego przygotowania do odbywania praktyk na rzecz hipotezy o istotnej zależności między tymi cechami. Podniesienie poziomu przygotowania merytorycznego do praktyki wśród studentów uczelni pedagogicznych może mieć znaczny wpływ na pełnienie funkcji dydaktycznych przez przyszłych nauczycieli/nauczycielki w szkołach podstawowych, a tym samym na wzrost jakości kształcenia na tym szczeblu edukacji.

Tabela 3. Ocena przygotowania praktykantów do pełnienia zadań opiekuńczo-wychowawczych w zależności od oceny ich merytorycznego przygotowania do odbywania praktyk (w %)

Ocena merytorycznego przygotowania studentów do odbywania praktyk (1 – nieprzygotowani, 6 – doskonale przygotowani)	Ocena przygotowania praktykantów do pełnienia zadań opiekuńczo-wychowawczych (1 – nieprzygotowani, 6 – doskonale przygotowani)						Razem
	1	2	3	4	5	6	
1	66,67	0	0	33,33	0	0	4,62
2	0	30	40	20	10	0	15,38
3	0	29,03	35,48	35,48	0	0	47,69
4	0	6,25	43,75	37,50	6,25	6,25	24,62
5	0	25	0	0	75	0	6,15
6	0	0	0	100	0	0	1,54
Razem	3,08	21,54	33,85	32,31	7,69	1,54	n=65

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Łodzi.

Ocena przygotowania praktykantów do pełnienia zadań opiekuńczo-wychowawczych była przeciętnie nieznacznie wyższa od oceny przygotowania do pełnienia zadań dydaktycznych. Najniżej przygotowanie do zadań opiekuńczo-wychowawczych ocenili nauczyciele i nauczycielki, którzy również najniżej ocenili merytoryczne przygotowanie stu-

dentów i studentek do odbywania praktyk. Nauczyciele i nauczycielki określający przygotowanie studentów do pełnienia zadań opiekuńczo-wychowawczych nie przyznali im jednocześnie najwyższej oceny przygotowania merytorycznego do odbywania praktyk. Test Kruskala-Wallisa przeprowadzony dla grup nauczycieli/-ek różnie oceniających studentów/-ki pod kątem przygotowania merytorycznego do odbywania praktyk wskazuje (na poziomie istotności 5%) na odrzucenie hipotezy o podobnym rozkładzie w tych grupach odpowiedzi na pytanie o przygotowanie do zadań opiekuńczo-wychowawczych. Oznacza to jednocześnie przyjęcie hipotezy o istnieniu zależności między odpowiedziami na analizowane pytania zadane opiekunom praktyk pracującym w szkołach podstawowych. Prawdopodobieństwo odrzucenia prawdziwej hipotezy wyniosło 0,255. Wartość współczynnika korelacji rang Spearmana, policzona dla badanych cech, wyniosła 0,3346, a analiza istotności wykazała prawdopodobieństwo odrzucenia prawdziwej hipotezy o niezależności badanych cech na poziomie 0,0064. Na poziomie istotności 5% oznacza to konieczność odrzucenia testowanej hipotezy na rzecz hipotezy o znaczącej zależności między odpowiedziami na analizowane pytania. Test istotności dla współczynnika korelacji rang Spearmana, podobnie jak test Kruskala-Wallisa, wskazał na istotny wpływ przygotowania merytorycznego do odbywania praktyk na poziom przygotowania do pełnienia zadań opiekuńczo-wychowawczych. Siła zależności w przypadku tej korelacji, mierzona za pomocą współczynnika korelacji rang Spearmana, jest niższa niż siła zależności między merytorycznym przygotowaniem do odbywania praktyk a przygotowaniem do pełnienia zadań dydaktycznych. Podniesienie poziomu przygotowania merytorycznego do odbywania praktyk powinno skutkować poprawą poziomu przygotowania przyszłych nauczycieli i nauczycielki do pełnienia zadań zarówno dydaktycznych, jak i opiekuńczo-wychowawczych.

Tabela 4. Decyzje studentów, którzy udzielili zdecydowanej odpowiedzi na pytanie dotyczące pracy w zawodzie nauczyciela na szczeblu przedszkolnym lub wczesnoszkolnym w zależności od oceny stopnia w jakim praktyki przygotowały ich do wykonywania tego zawodu (w %)

W jakim stopniu praktyki przygotowały studenta do zawodu nauczyciela (1 – w ogóle nie przygotowały, 6 – przygotowały wyśmienicie)	Czy student chce pracować jako nauczyciel		Razem
	Tak	Nie	
1	50	50	3,28
2	50	50	6,56
3	100	0	13,11
4	100	0	42,62
5	94,12	5,88	27,87
6	100	0	6,56
Razem	93,44	6,56	<i>n=313</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Łodzi.

Zdecydowana większość studentów badanej grupy, którzy odbyli praktyki w szkołach podstawowych oraz udzielili zdecydowanej odpowiedzi na temat swoich planów zawodowych, wyraziła chęć pracy w zawodzie nauczyciela na badanym szczeblu po zakończeniu studiów – 93,4%. Najwyższy udział osób nie wiążących swojej przyszłości z zawodem nauczyciela na szczeblu przedszkolnym lub wczesnoszkolnym został odnotowany wśród osób, które najniżej oceniły stopień, w jakim praktyki pedagogiczne przygotowały ich do omawianego zawodu. Dla badania podobieństwa rozkładów odpowiedzi na pytanie o stopień, w jakim praktyki przygotowały do zawodu w grupach osób, które chcą, jak również tych, które nie chcą podjąć pracy w zawodzie nauczyciela na badanym szczeblu edukacji wykorzystano test Manna-Whitneya. Wyniki testu na poziomie istotności 5% nie dają podstaw do odrzucenia hipotezy o podobieństwie badanych rozkładów. Tym samym test ten nie wskazuje na istnienie zależności pomiędzy poziomem, w jakim praktyki przygotowały studenta do pracy nauczyciela, a decyzją o jego ewentualnym podjęciu pracy w zawodzie po studiach (prawdopodo-

bieństwo odrzucenia prawdziwej hipotezy o identyczności rozkładów wyniosło 0,333). Obliczony dla badanych odpowiedzi współczynnik korelacji rang Spearmana wyniósł 0,0542. Dla analizowanego współczynnika został przeprowadzony test istotności, który wskazał na prawdopodobieństwo odrzucenia poprawnej hipotezy o braku zależności między analizowanymi odpowiedziami na poziomie 0,3338. Wyniki przeprowadzonych testów jednoznacznie wskazują więc na brak istotnej zależności między poziomem przygotowania studentów/studentki przez praktyki pedagogiczne do zawodu nauczyciela/nauczycielki na szczeblu przedszkolnym i wczesnoszkolnym a decyzją o ewentualnym podjęciu pracy w tym zawodzie po studiach.

Osoby, które wyraziły chęć pracy w omawianym zawodzie, najczęściej uzasadniały swoją odpowiedź chęcią pracy z dziećmi oraz satysfakcją, jaką daje omawiany zawód. Wśród odpowiedzi tych osób często podkreślany był świadomy wybór kierunku studiów. Osoby, które określiły, że nie wiążą swojej przyszłości z zawodem nauczyciela/-ki na badanym szczeblu edukacji, najczęściej jako powód swojej decyzji podawały złe warunki finansowe, jakie oferuje im ten zawód, niski prestiż oraz chęć wykonywania innej profesji.

Tabela 5. Ocena stopnia, w jakim praktyki przygotowały studenta do zawodu nauczyciela w zależności od stopnia, w jakim wykorzystywał on podczas praktyk wiedzę przekazywaną w trakcie studiów (w %)

W jakim stopniu student wykorzystywał na praktykach wiedzę przekazywaną w trakcie studiów (1 – nie była stosowana, 6 – była w pełni stosowana)	W jakim stopniu praktyki przygotowały do zawodu nauczyciela (1 – w ogóle nie przygotowały, 6 – przygotowały wyśmienicie)						Razem
	1	2	3	4	5	6	
1	0	33,33	0	33,33	33,33	0	4,92
2	9,09	9,09	18,18	45,45	18,18	0	18,03
3	0	7,14	7,14	57,14	21,43	7,14	22,95

4	5,56	5,56	11,11	50	27,78	0	29,51
5	0	0	27,27	18,18	45,45	9,09	18,03
6	0	0	0	25	25	50	6,56
Razem	3,28	6,56	13,11	42,62	27,87	6,56	n=313

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Łodzi.

Badanie zależności między stopniem wykorzystania na praktykach pedagogicznych wiedzy zdobytej w trakcie studiów a stopniem, w jakim praktyki przygotowały studenta do zawodu nauczyciela jest ważne ze względu na znaczny udział praktykantów, którzy chcą podjąć w przyszłości pracę w zawodzie nauczyciela w szkołach podstawowych. Osoby odbywające praktyki w szkołach podstawowych, które relatywnie wysoko oceniły stopień, w jakim wiedza zdobyta w trakcie studiów była wykorzystywana podczas praktyk, również relatywnie wysoko oceniały stopień, w jakim praktyki przygotowały ich do zawodu nauczyciela/nauczycielki. Zdecydowanie bardziej zróżnicowanych odpowiedzi udzielały osoby, które nisko oceniły stopień wykorzystania podczas praktyk wiedzy ze studiów. Test Kruskala-Wallisa został przeprowadzony dla grup osób, które podobnie oceniały stopień wykorzystywania podczas praktyk wiedzy ze studiów. Jego wyniki wskazują na prawdopodobieństwo błędnego odrzucenia prawdziwej hipotezy o podobieństwie rozkładów odpowiedzi na pytanie o stopień, w jakim praktyki przygotowały do omawianego zawodu na poziomie 0,0001. Oznacza to, że przy 5-procentowym poziomie istotności można odrzucić badaną hipotezę oraz wskazać na istnienie zależności pomiędzy badanymi odpowiedziami. Wartość współczynnika korelacji rang Spearmana dla analizowanych odpowiedzi wyniosła 0,3157. Test istotności dla badanego współczynnika na poziomie istotności 0,05 wskazał na istnienie zależności pomiędzy analizowanymi odpowiedziami studentów. Prawdopodobieństwo odrzucenia poprawnej hipotezy o braku zależności między odpowiedziami przyjęło wartość poniżej 0,0001. Wykonane testy wskazują więc jednoznacznie na zależność między stopniem wykorzystania podczas praktyk wiedzy ze studiów a stopniem, w jakim praktyki przygotowały studentów/studentki do pracy w zawodzie nauczyciela/nauczycielki.

■ UWARUNKOWANIA SPOŁECZNO- -GOSPODARCZE – PROGNOZY SYTUACJI NA RYNKU EDUKACYJNYM

Aby precyzyjnie określić poziom dopasowania kompetencji wychowawczych i dydaktycznych przyszłych nauczycieli i nauczycielek do wymagań pracodawców – szkół podstawowych, istotne jest określenie bieżącej i przewidywanej sytuacji na rynku edukacyjnym, zarówno pod względem charakteryzujących ją czynników społecznych, jak i ekonomicznych. Prognozy zapotrzebowania na nauczycieli i nauczycielki w szkołach podstawowych w województwie łódzkim pozwalają uwydatnić kierunek i tempo zmian po stronie podażowej rynku edukacyjnego. Niedopasowanie skali kształcenia absolwentów szkół pedagogicznych do zmieniających się potrzeb rynku edukacyjnego może powodować zarówno zmniejszenie szans na znalezienie pracy w wyuczonym zawodzie, jak również wpływać na jakość kształcenia. Zaprezentowane w niniejszym rozdziale prognozy pozwalają nakreślić kierunki rozwoju rynku edukacyjnego i mogą stanowić punkt wyjścia do formułowania długofalowych programów w zakresie kształtowania kompetencji dydaktycznych i wychowawczych nauczycieli i nauczycielek szkół podstawowych.

Wśród głównych czynników warunkujących społeczny aspekt kształtowania się potrzeb placówek szkolnych odgrywają tendencje demograficzne. Ujemny przyrost naturalny i zmniejszająca się liczba dzieci w województwie łódzkim stanowi jeden z głównych czynników określających przyszłe potrzeby szkół podstawowych. Prognozowane zmiany liczby dzieci w szkołach podstawowych są ważne dla odpowiedniego dostosowania poziomu zatrudnienia nauczycieli do rzeczywistych potrzeb występujących na rynku edukacyjnym. Predykcje zmian dotyczących

liczby uczniów w poszczególnych powiatach województwa łódzkiego zostały zdeterminowane przede wszystkim przez postępujące procesy demograficzne w regionie. W tej części opracowania określono również wartość współczynników skolaryzacji brutto i netto w 2010 roku. Ten współczynnik w ujęciu brutto stanowi relację liczby osób uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia (niezależnie od wieku) do liczby ludności (stan w dniu 31 XII) w grupie wieku określonej jako odpowiadającej temu poziomowi nauczania. Natomiast w ujęciu netto jest to stosunek liczby osób uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia i w danej grupie wiekowej do liczby ludności (stan w dniu 31 XII) w grupie wieku określonej jako odpowiadającej temu poziomowi nauczania.

Głównym elementem prognoz w ramach diagnozy potrzeb oświatowych szkół podstawowych są jednak predykcje liczby nauczycieli pełnozatrudnionych i niepełnozatrudnionych, wyrażonej przez łączną liczbę etatów. Zestaw opracowanych predykcji uwzględnia także strukturę płci osób pracujących w zawodzie nauczyciela na omawianym szczeblu edukacji. Udział kobiet i mężczyzn pracujących w tej profesji oraz charakter i spodziewany kierunek ich zmian stanowi informację o tym, kto będzie w głównej mierze odbiorcą ofert pracy w zawodzie nauczyciela w wyżej wymienionych placówkach. Na potrzeby niniejszego raportu został także wyznaczony współczynnik wyrażający liczbę uczniów przypadających średnio na jeden etat nauczycielski w szkołach podstawowych. Analiza tego wskaźnika pozwala m.in. na określenie warunków pracy w omawianej profesji oraz na identyfikację jakości kształcenia w placówkach na tym szczeblu edukacji.

Z uwagi na fakt, że ważną rolę w kształtowaniu się potrzeb placówek szkolnych odgrywają czynniki ekonomiczne, zestaw prognoz uzupełniono również o przewidywany poziom wydatków ponoszonych przez budżety gmin na oświatę na szczeblu podstawowym. Analiza skali finansowania szkół podstawowych przez budżety gmin umożliwia sformułowanie wniosków dotyczących m.in. możliwości finansowania lub współfinansowania przez jednostki samorządu terytorialnego nowych rozwiązań z zakresu kształtowania kompetencji przyszłych nauczycieli przedszkoli.

Szczegółowe analizy przeprowadzono dla poszczególnych powiatów województwa łódzkiego. Celem takiego podziału było dokonanie analizy porównawczej poszczególnych jednostek terytorialnych oraz

wskazanie zróżnicowania przestrzennego pod kątem badanych zmiennych dotyczących rynku edukacyjnego w okresie historycznym oraz w horyzoncie prognozy. Horyzont czasowy prognoz, sięgający do 2025 roku, pozwala na formułowanie wniosków dotyczących długookresowych strategii rozwoju rynku edukacyjnego w celu lepszego dostosowywania kompetencji dydaktycznych i wychowawczych nauczycieli/-ek do potrzeb szkół podstawowych.

Metodologia prognoz i analiz statystycznych

Zastosowana metodologia opracowania prognoz uwzględnia zarówno znaczenie przewidywanych trendów demograficznych, jak i zmian sytuacji gospodarczej w województwie łódzkim. W celu przeprowadzenia szczegółowych analiz i prognoz zmiennych charakteryzujących zapotrzebowanie na absolwentów szkół pedagogicznych na szczeblu edukacji podstawowej wykorzystano zaawansowane narzędzia statystyczno-ekonometryczne oraz profesjonalne oprogramowanie ekonometryczne STATA.

Opracowana metodologia opiera się na Systemie Badań i Prognoz Regionalnych Region-Stat. Prognozy zmiennych kluczowych dla rynku edukacyjnego i rynku pracy w województwie łódzkim wykorzystują techniki modelowania i prognozowania szeregów czasowych, m.in.: VAR, VEqCM, ARIMA, ARIMAX. W celu określenia przyszłych tendencji na rynku edukacyjnym i rynku pracy wykorzystano dodatkowo metodę długookresowego prognozowania na podstawie ultrakrótkich szeregów czasowych⁵³. Zaproponowana metoda posiada znaczącą przewagę nad powszechnie znanymi sposobami analizy szeregów czasowych, takich jak: wygładzanie wykładnicze, metoda średniej ruchomej, modele trendu czy model autoregresyjny. Wymienione sposoby analiz mają ograniczone zdolności predykcyjne, m.in. w przypadku prognoz sytuacji na rynku edukacyjnym i rynku pracy i są efektywne jedynie w przypadku krótkiego okresu prognozy *ex ante*. Wydłużenie okresu prognozy do 2025 roku powoduje, że większy błąd jest wprowadzany do otrzymywanych predykcji zmien-

---

⁵³ Opracowana metoda została zaprezentowana w czasopiśmie Głównego Urzędu Statystycznego i Polskiego Towarzystwa Statystycznego (Mackiewicz M., Krajewski P., Kuchta Z., Mazurek M., Nowakowski M., *Długookresowe prognozowanie zmiennych ekonomicznych na podstawie bardzo krótkich szeregów czasowych*, Wiadomości Statystyczne, Nr 9/2009, s. 33–41.

nej. Dzięki zastosowaniu metody prognozowania długookresowego na podstawie szeregów ultrakrótkich ograniczeniu ulega błąd prognozy, a jakość predykcji obejmujących okres do 2025 roku znacząco wzrasta w porównaniu do wyników uzyskanych tradycyjnymi metodami. W efekcie możliwe jest otrzymanie zgodne z intuicją ekonomiczną długookresowych prognoz na podstawie dostępnych, stosunkowo krótkich szeregów czasowych.

Przygotowanie prognoz zapotrzebowania na absolwentów uczelni pedagogicznych zostało poprzedzone wielowymiarową, szczegółową analizą trendów charakteryzujących szeregi czasowe, opisanych m.in. przez poziomy bezwzględne zmiennych, tempa wzrostu oraz zróżnicowane wskaźniki struktury. Celem tego rodzaju analizy było wyodrębnienie charakterystyk danych o największej stabilności, które zminimalizują błędy prognozy.

Na podstawie otrzymanych charakterystyk został stworzony system prognostyczny, składający się z bilansujących się wskaźników charakteryzujących rynek edukacyjny oraz rynek pracy na szczeblu regionalnym oraz lokalnym. Aby zapewnić spójność prognoz w ramach systemu, prognozy wykonano na kilku powiązanych ze sobą poziomach szczegółowości. W ramach każdego z nich zastosowano metodę prognozowania długookresowego na podstawie szeregów ultrakrótkich. Pierwszy poziom systemu prognostycznego wiązał się z opracowaniem prognoz wielkości w najszerszym ujęciu (np. liczby nauczycieli w województwie). Kolejne poziomy podlegające prognozowaniu są związane z predykcją sytuacji w poszczególnych podgrupach danej zmiennej (np. liczba nauczycieli w poszczególnych powiatach). Spójność wykonanych na tym etapie predykcji uzyskano za pomocą bilansujących się wskaźników, z których każdy wyrażał udział zmiennej szczegółowej w wartości ogólnej. Oprócz specjalnie przygotowanej metody prognozowania wszystkie wykonane na tym poziomie predykcje zostały poddane korektom eksperckim. Efektem końcowym systemu prognostycznego było uzyskanie długookresowych prognoz dla każdej zmiennej z uwzględnieniem podziału geograficznego i przedmiotowego.

Przygotowane prognozy mają charakter bazowy, czyli zakładają wydłużenie w czasie istniejących tendencji panujących w gospodarce regionu. Bazowy typ przygotowywanych prognoz oznacza m.in. to, że prognozowane wartości zmiennych nie uwzględniają nadzwyczajnych, dotychczas nie podejmowanych działań ukierunkowanych na kształtowanie

sytuacji ekonomicznej podmiotów. Takie podejście jest podyktowane niedostępnością informacji dotyczących zestawu działań wybranych przez decydentów z rekomendowanej palety możliwych narzędzi, jak również trudnością odpowiednio wiarygodnego, spełniającego standardy naukowe oszacowania ilościowych skutków poszczególnych rozwiązań.

Metodologia analiz wyników badań kwestionariuszowych oparta została na właściwościach współczynnika korelacji rang Spearmana oraz testu Kruskala-Wallisa i testu Manna-Whitneya. Wymienione metody zostały zastosowane w celu zbadania zależności pomiędzy ocenami poszczególnych elementów przebiegu praktyk pedagogicznych oraz cech wykazywanych przez uczestników praktyk.

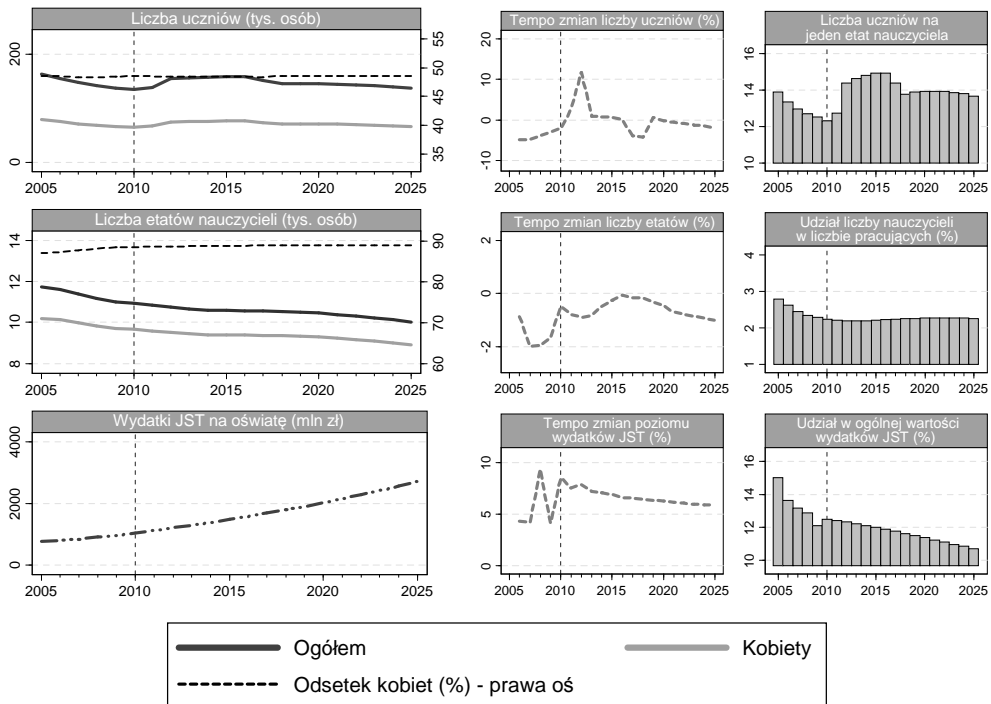
Współczynnik korelacji rang Spearmana jest narzędziem statystycznym powszechnie stosowanym do badania zależności pomiędzy cechami niemierzalnymi w sytuacji, w której wariantom cech można przyporządkować umowne, dające się uporządkować wartości zwane rangami. W istocie analiza korelacji tego typu jest analizą korelacji przyporządkowanych badanych cechom rang. Wartość współczynnika korelacji rang określa siłę zależności między badanymi cechami. Analizie opartej na korelacji rang towarzyszy testowanie hipotezy o zerowej wartości współczynnika. Wynik testu może wskazać, że obliczony współczynnik istotnie różni się od zera, lub że brakuje podstaw do odrzucenia początkowej hipotezy o niezależności cech. Test Kruskala-Wallisa, podobnie jak test Manna-Whitneya służy do określenia tego, czy rozkłady badanych prób są do siebie podobne. Zostały one wykorzystane dla stwierdzenia, czy rozkłady odpowiedzi na dane pytanie różnią się między sobą w zależności od tego jak badane osoby odpowiadały na inne pytanie. Brak podstaw do odrzucenia testowanej hipotezy o podobieństwie rozkładów na przyjętym poziomie istotności oznacza, że odpowiedzi na jedno z pytań nie są istotnie zależne od odpowiedzi na inne pytanie.

Województwo łódzkie

W roku 2010 w województwie łódzkim było 813 szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży (bez szkół specjalnych) oraz 62 szkoły podstawowe specjalne dla dzieci i młodzieży. Kształciło się w nich łącznie 134 675 osób. Współczynnik solaryzacji brutto dla szkół podstawowych

w województwie łódzkim wyniósł w 2010 roku 99,91%, natomiast wartość współczynnika solaryzacji netto dla tego szczebla edukacji wyniosła w tym czasie 96,89%.

Rysunek 5. Prognozowana liczba uczniów/uczennic, etatów nauczycieli/-ek i wydatków na oświatę na szczeblu szkoły podstawowej w województwie łódzkim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na rysunku 5. zostały zaprezentowane dane dla województwa łódzkiego, dotyczące prognoz do roku 2025 dla liczby uczniów i uczennic w szkołach podstawowych, zatrudnienia nauczycieli/-ek na tym szczeblu edukacji oraz wydatków z budżetów gmin na szkoły podstawowe. W latach 2005–2010 liczba uczniów i uczennic szkół podstawowych na badanym terenie zmalała z poziomu 163 000 do 134 700. W kolejnych latach spodziewany jest jej wzrost do poziomu 157 900 osób w roku 2015. W późniejszym okresie spodziewany jest ponowny spadek liczby uczniów i uczennic – do 137 000 w perspektywie roku 2025. Średnioroczne tempo zmian liczby uczniów w latach 2010–2025 powinno ukształtować się na poziomie 0,12%. W okresie historycznym redukcji ulegała także liczba etatów nauczycieli

w szkołach podstawowych – z poziomu 11 724 w roku 2005 do poziomu 10 932 etatów w roku 2010. W okresie objętym prognozą należy spodziewać się dalszego spadku liczby etatów nauczycieli/-ek na omawianym szczeblu edukacji – do poziomu 10 028 etatów w perspektywie roku 2025. Średnioroczne tempo spadków analizowanej wartości wyniesie w okresie prognozy 0,57%. Spodziewany jest śladowy wzrost udziału osób pracujących w zawodzie nauczyciela/-ki w szkołach podstawowych w ogólnej liczbie osób pracujących w województwie łódzkim – z 2,24% w roku 2010 do poziomu 2,26% w roku 2025. W okresie prognozy spodziewany jest wzrost wartości wskaźnika liczby uczniów przypadających przeciętnie na jednego nauczyciela na omawianym szczeblu edukacji – z poziomu 12 osób na etat w roku 2010 do poziomu 14 osób na etat w roku 2025. Wartość wskaźnika może przejściowo osiągnąć poziom 15 uczniów na jeden etat w latach 2013–2016. Wyniki przeprowadzonych predykcji wskazują, że w latach 2011–2025 będzie miał miejsce dalszy wzrost wartości wydatków z budżetów gmin na szkoły podstawowe z poziomu 1037,71 mln zł w roku 2010 do poziomu 2712,47 mln zł w ostatnim roku prognozy. Tym samym przeciętne tempo wzrostu tego rodzaju wydatków powinno wynieść 6,62% rocznie. Udział wydatków na szkoły podstawowe w ogólnej kwocie wydatków gmin w województwie łódzkim zgodnie z wynikami prognoz powinien zmaleć z poziomu 12,50% w roku 2010 do 10,71% w roku 2025.

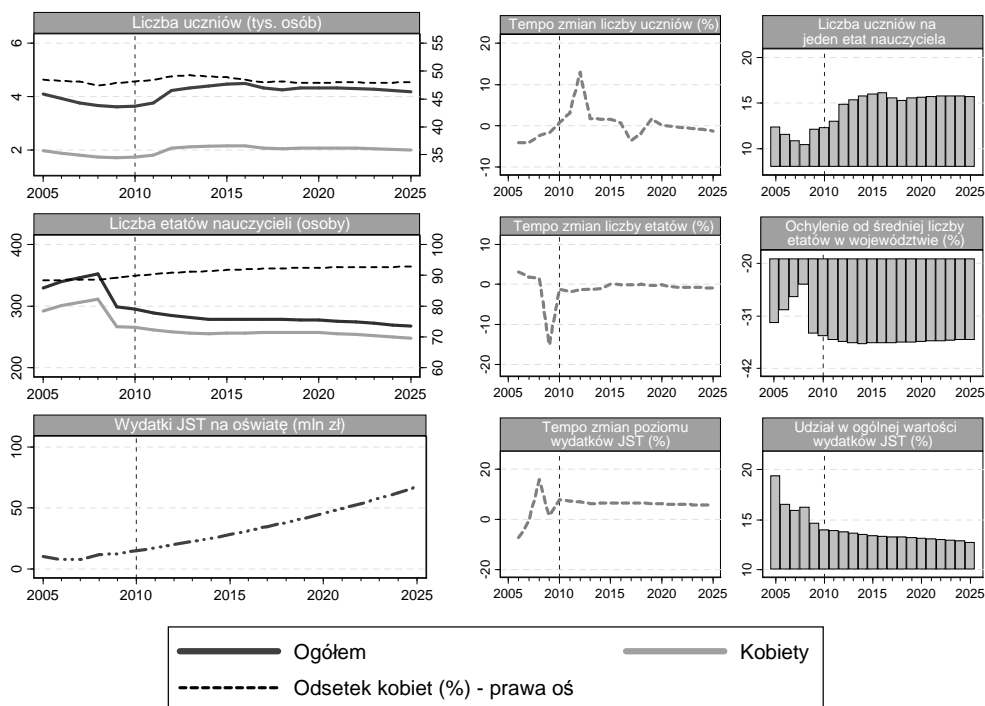
Powiat łódzki wschodni

W powiecie łódzkim wschodnim liczba szkół podstawowych w roku 2010 wynosiła 21. Należy także wyróżnić szkoły specjalne – w granicach administracyjnych powiatu odnotowano dwie takie szkoły. Współczynnik skolaryzacji brutto oraz netto w latach 2003 i 2010 uległ redukcji. Oznacza to, że relacja dzieci i młodzieży uczących się do liczby ludności w grupie wiekowej odpowiadającej danemu poziomowi nauczania podlegała spadkowi. Współczynniki w powiecie były znacznie niższe od średnich dla województwa łódzkiego we wskazanych latach. W roku 2010 współczynnik skolaryzacji brutto wyniósł 93,57%, a ten sam współczynnik netto – 90,87% (wartości dla województwa łódzkiego to odpowiednio: 99,91% oraz 96,89%).

Na rysunku 6. zostały zaprezentowane dane historyczne oraz prognozy dotyczące liczby uczniów i etatów nauczycieli w szkołach podstawowych w podziale na płeć oraz poziom wydatków jednostek samorządu terytorialnego na finansowanie szkół podstawowych w powiecie łódzkim wschodnim. Należy zauważyć, że liczba uczniów w roku 2005 wyniosła 4093, zaś w roku 2010 – 3650, co stanowiło spadek o blisko 10,82%. Według prognozy liczba uczniów w szkołach podstawowych będzie podlegała tendencji rosnącej. Szacuje się, że w 2025 roku liczba uczniów wyniesie 4194 osób. Analizując liczbę uczniów w placówkach szkolnych badanego szczebla z uwzględnieniem podziału na płeć należy zwrócić uwagę na nieznacznie wyższy udział chłopców uczęszczających do szkół podstawowych – w roku 2005 wyniósł 51,55%. Prognozy wskazują, że udział chłopców w ogólnej liczbie uczniów w szkołach podstawowych będzie oscylował na poziomie około 51,69%. W roku 2025 do szkół podstawowych w powiecie łódzkim wschodnim ma uczyć 2012 dziewcząt, natomiast 2181 chłopców. W okresie historycznym tempo zmian liczby uczniów/uczennic odnotowano na poziomie niższym od zera, średnioroczne tempo zmian w latach 2005–2010 kształtowało się na poziomie $-2,26\%$ ($-2,15\%$ w przypadku chłopców, zaś $-2,39\%$ dla dziewcząt). Szacuje się, że tempo zmian liczby uczniów/uczennic w okresie 2011–2025 będzie oscylować przeciętnie na poziomie $0,78\%$ rocznie. Liczba uczniów przypadająca na jeden etat nauczyciela w szkole podstawowej wyniosła 12 osób w roku 2005. Zgodnie z prognozą, w ostatnim roku przewidywań relacja ta wzrośnie do 16 uczniów na jeden etat nauczyciela.

Rysunek 6. Prognozowana liczba uczniów/uczennic, etatów nauczycieli/-ek oraz wydatków na oświatę na szczeblu podstawowym w powiecie łódzkim wschodnim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Interpretując wykres dotyczący liczby etatów nauczycieli i nauczycielek w badanym powiecie należy zauważyć, że liczba ta uległa redukcji w latach 2008–2010 (z 351 etatów w roku 2008 do 290 etatów w roku 2010). W 2009 roku zanotowano największy spadek liczby etatów nauczycieli i nauczycielek na szczeblu podstawowym w porównaniu do roku poprzedniego – wyniósł on aż 15,08%. Przewidywania wskazują, że tempo zmian ustabilizuje się w kolejnych latach i wyniesie przeciętnie – 0,56% rocznie (w okresie 2011–2025). Liczba etatów kobiet zatrudnionych jako nauczycielki na szczeblu podstawowym była wyższa od liczby etatów mężczyzn – w roku 2005 wyniosła 291 etatów, co stanowiło 88,38% ogólnej liczby nauczycieli w szkołach podstawowych w powiecie łódzkim wschodnim. Odchylenie liczby etatów w badanym powiecie od średniej liczby etatów nauczycieli i nauczycielek badanego szczebla w województwie w okresie historycznym uległo redukcji, w roku 2010

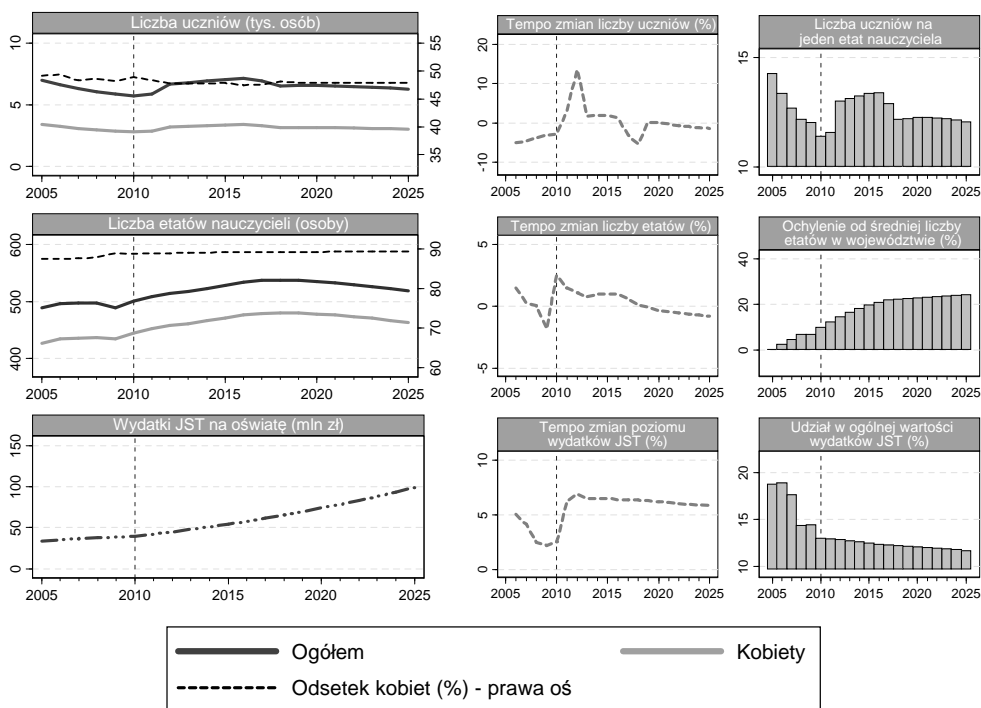
wyniosło $-24,47\%$. Wyniki prognoz wskazują, że omawiane odchylenie będzie ulegać dalszemu spadkowi (w okresie predykcji) i szacuje się, że wyniesie $-36,03\%$ w ostatnim roku przewidywań.

Wartość wydatków jednostek samorządu terytorialnego na finansowanie szkół podstawowych w powiecie łódzkim wschodnim w roku 2005 wyniosła 24,47 mln zł. Najniższe tempo zmian odnotowano w roku 2006, równe $-7,12\%$ (z 22,47 mln w roku 2006 do 22,73 mln w roku 2007), zaś najwyższe – w roku 2008, wówczas wyniosło $15,69\%$ (z 22,56 mln w roku 2007 do 26,10 mln w roku 2008). Szacuje się, że w okresie predykcji średnioroczne tempo wzrostu wydatków na oświatę w analizowanym powiecie wyniesie $6,34\%$. Według prognoz w ostatnim roku przewidywań poziom wydatków jednostek samorządowych na oświatę na szczeblu podstawowym wyniesie 72,48 mln zł. Udział wydatków na oświatę na szczeblu podstawowym w porównaniu do ogólnej liczby wydatków gminy będzie podlegał tendencji malejącej – w roku 2025 ma wynieść $47,50\%$ (w porównaniu z $54,39\%$ w roku 2005). W 2005 roku udział wydatków na finansowanie szkół podstawowych w zestawieniu z wydatkami jednostek samorządu terytorialnego ogółem w powiecie łódzkim wschodnim wyniósł $19,37\%$. Do 2015 roku udział ten spadnie do $12,74\%$.

Powiat pabianicki

Liczba szkół podstawowych w powiecie pabianickim w roku 2010 wyniosła 24 placówki. Dodatkowo funkcjonowały także 3 szkoły specjalne. Wartość współczynnika skolaryzacji brutto w badanym powiecie w roku 2003 wynosił $99,69\%$, zaś w roku 2010 był o 1,91 punktu procentowego niższy. Poziom współczynnika skolaryzacji netto kształtował się na nieco niższym poziomie niż współczynnika brutto – w roku 2010 wyniósł $94,81\%$ i był niższy o 2,08 p.p. od współczynnika w całym województwie łódzkim (wówczas wynosił $96,89\%$).

Rysunek 7. Prognozowana liczba uczniów/uczennic, etatów nauczycieli/-ek oraz wydatków na oświatę na szczeblu podstawowym w powiecie pabianickim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Liczba uczniów i uczennic w powiecie pabianickim malała w okresie historycznym – w roku 2005 wynosiła 6981 osób, zaś w roku 2010 – 5713. W pierwszym roku badania liczba dziewcząt kształtowała się na poziomie 3430, co stanowiło blisko 49,13% ogólnej liczby osób uczęszczających do szkół podstawowych. W 2010 do szkół podstawowych uczęszczało 2920 chłopców, co stanowiło 51,11% wszystkich uczniów i uczennic (w porównaniu do ogółu). Średnioroczne tempo zmian liczby uczniów i uczennic w latach 2005–2010 było ujemne i wynosiło –3,93%. Można zauważyć, że badane tempo w roku 2007 osiągnęło istotnie różne wartości dla dziewcząt i chłopców, w przypadku dziewcząt tempo wyniosło –6,64%, natomiast w przypadku chłopców kształtowało się na poziomie –2,77%. Przewiduje się, że w ostatnim roku predykcji tempo zmian liczby uczniów i uczennic wyniesie –1,49%. W latach 2011–2025 średnioroczne tempo zmian liczby osób uczęszczających do szkół podstawowych szacowane jest na poziomie 0,43%. Wyniki

prognoz wskazują, że liczba uczniów i uczennic w ostatnim roku przewidywań wyniesie 6 255 osób. Istotny jest fakt, iż liczba uczniów i uczennic w szkołach podstawowych przypadająca na jeden etat nauczyciela/-ki zarówno w okresie historycznym, jak i prognozowanym oscylowała na podobnym poziomie, w roku 2005 wyniosła 14 uczniów/uczennic, z kolei według prognoz w ostatnim roku przewidywań wynieść ma 12 uczniów/uczennic.

Analizując liczbę etatów nauczycieli i nauczycielek na szczeblu podstawowym w powiecie pabianickim należy zwrócić uwagę na fakt, że w okresie historycznym poziom liczby etatów znajdował się na stabilnym poziomie i wynosił średnio 495 etatów rocznie. W okresie 2011–2017 przewiduje się występowanie nieznacznej tendencji rosnącej (z 508 etatów w roku 2011 do 537 etatów w roku 2017). Jednakże kolejne lata prognozy wskazują na pojawienie się tendencji spadkowej – w dalszych latach predykcji prognozowana liczba etatów nauczycieli i nauczycielek w szkołach podstawowych w ostatnim roku przewidywań ma oscylować na poziomie 519 etatów, co w porównaniu do roku 2011 ma stanowić wzrost o niespełna 1,17%. Liczba etatów mężczyzn zatrudnionych jako nauczyciele w szkołach podstawowych w powiecie pabianickim w całym badanym okresie była znacznie niższa od liczby etatów kobiet, w roku 2005 udział tych drugich wyniósł 87,45%. Zgodnie z wynikami prognoz udział ten ma się zwiększać, w roku 2025 wyniesie 89,40% – wówczas liczba etatów nauczycielek będzie wynosiła 464 etatów, zaś nauczycieli – 55 etatów. Tempo zmian poziomu zatrudnienia nauczycieli/-ek na szczeblu podstawowym w roku 2009 wyniosło –1,81%, natomiast w kolejnym badanym okresie było dodatnie i oscylowało wokół 2,49%. Szacowane tempo zmian liczby etatów w latach predykcji ma się kształtować na poziomie średnim 0,14% rocznie. Odchylenie liczby etatów nauczycieli/-ek w powiecie pabianickim od średniej liczby etatów nauczycieli/-ek w województwie łódzkim w roku 2010 wyniosło 10,00%. Prognozy wskazują, że omawiane odchylenie będzie stopniowo rosło, w 2025 roku szacuje się je na około 24,10%.

Na terenie powiatu pabianickiego wydatki jednostek samorządu terytorialnego na oświatę w okresie historycznym podlegały tendencji rosnącej, zanotowano sukcesywny wzrost z 33,79 mln zł w roku 2005 do 39,68 mln zł w roku 2010, co stanowiło zwiększenie o blisko 14,84%. Średnioroczne tempo wzrostu owych wydatków kształtowało się na poziomie 3,27%. Zgodnie z predykcją w latach 2011–2025 średnie tempo zmian będzie nadal dodatnie i wyniesie około 6,28% rocznie. Należy wskazać na prognozowany – po-

nad dwukrotny – wzrost poziomu wydatków na oświatę w latach 2010–2025 (z 42,16 mln zł do 98,87 mln zł). Udział wydatków na oświatę w okresie historycznym podlegał tendencji malejącej, zanotowano wówczas spadek o 8,33 p.p. Prognozy pokazują, że w roku 2025 udział ten będzie oscylował na poziomie 37,57%, co w porównaniu do roku 2011 stanowić ma spadek o blisko 4,55%. Należy także zwrócić uwagę na sukcesywnie zmniejszający się udział wydatków na finansowanie oświaty szczebla podstawowego w wydatkach ogółem w powiecie pabianickim, który to udział w roku 2010 wyniósł 13,01%, natomiast w ostatnim roku predykcji ma oscylować wokół 11,66%.

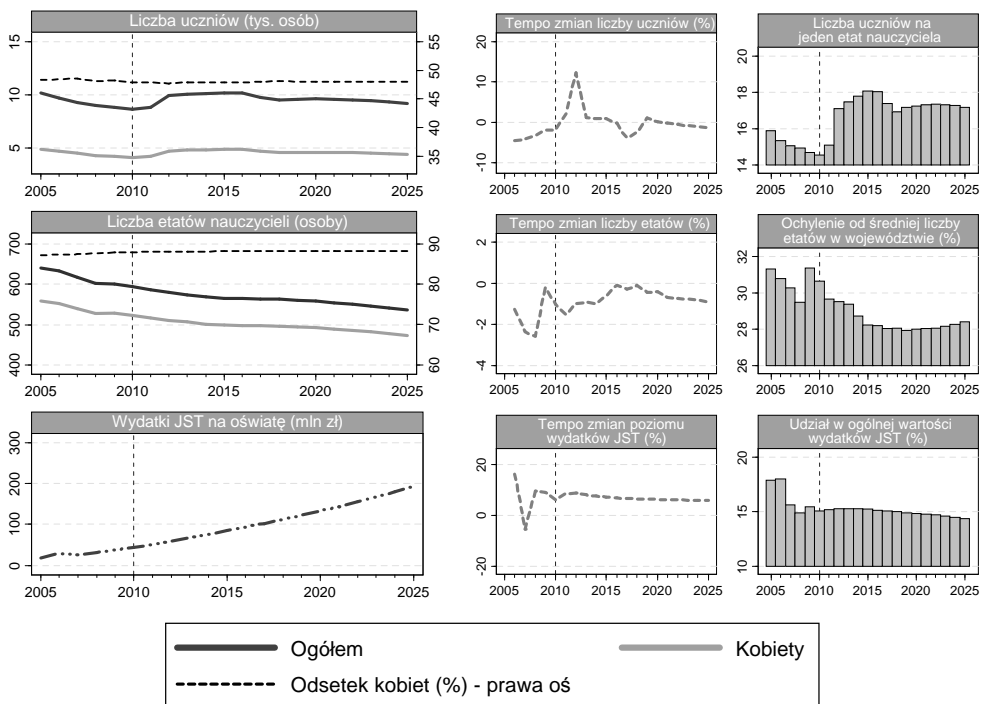
Powiat zgierski

W granicach administracyjnych powiatu zgierskiego funkcjonowało 46 szkół podstawowych, w tym aż pięć szkół podstawowych specjalnych. W roku 2003 powiat charakteryzował się wysokim współczynnikiem skolaryzacji brutto – wyniósł aż 100,50% i był niższy od współczynnika dla całego województwa jedynie o 0,31 p.p. Współczynnik skolaryzacji netto w roku 2003 kształtował się na poziomie 98,89%, natomiast w ostatnim roku historycznym wynosił 96,65%, co plasowało go na podobnym poziomie w porównaniu do wartości współczynnika w województwie.

Interpretując liczbę uczniów i uczennic uczęszczających do szkół podstawowych w powiecie zgierskim należy zauważyć, że w całym okresie historycznym liczba ta podlegała spadkowi. Odnotowano spadek z 10 188 uczniów i uczennic w roku 2005 do 8663 w 2025 roku. W pierwszym roku badania liczba dziewcząt w placówkach kształtowała się na poziomie 4921, zaś liczba chłopców wynosiła 5267. W roku 2010 udział dziewcząt wyniósł 47,92%. Szacuje się, że przewaga chłopców uczęszczających do szkół podstawowych będzie występowała także w kolejnych latach – w ostatnim roku przewidywać ich udział w szkołach podstawowych wynieść ma 51,96%. Należy zwrócić uwagę na istotnie wyższą liczbę uczniów i uczennic, która według prognoz ma się pojawić w okresie 2013–2016 i ma przekroczyć 10 000 (rocznie). W kolejnych latach przewidywać ma się pojawić tendencja malejąca – prognozuje się spadek z 9782 uczniów w roku 2017 do 9211 uczniów w roku 2025. Zgodnie z prognozą udział liczby dziewcząt w szkołach podstawowych ma się kształtować na poziomie 48,04%. W okresie historycz-

nym tempo zmian liczby uczniów i uczennic uczęszczających do szkół podstawowych w powiecie było ujemne. W latach 2006–2010 przeciętne tempo zmian liczby uczniów i uczennic wynosiło $-3,19\%$ rocznie, nieznacznie wyższe było w przypadku dziewcząt (równe $-3,35\%$). Przewiduje się, że w okresie 2011–2025 tempo zmian liczby uczniów i uczennic w szkołach podstawowych będzie dodatnie i wyniesie średnio $0,29\%$ rocznie. Według przeprowadzonych analiz liczba uczniów i uczennic przypadająca na jeden etat nauczyciela/-ki w szkołach podstawowych w powiecie zgierskim kształtowała się na dość stabilnym poziomie w całym badanym okresie – wyniosła około 15 uczniów/uczennic na jeden etat. Według prognozy poziom ten nieco wzrośnie w okresie przewidywań – w roku 2014 ma wynieść 18 uczniów na jeden etat nauczyciela/-ki, zaś w roku 2025 – 17.

Rysunek 8. Prognozowana liczba uczniów/uczennic, etatów nauczycieli/-ek oraz wydatków na oświatę na szczeblu podstawowym w powiecie zgierskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na rysunku 8. można zauważyć istotny spadek liczby etatów nauczycieli/-ek w szkołach podstawowych w powiecie zgierskim w okresie historycznym oraz prognozowanym. W roku 2005 liczba etatów wynosiła

641, z kolei 4 lata później – 595 etatów, co stanowiło spadek o około 7,18%. Według prognoz w ostatnim roku predykcji liczba etatów nauczycieli i nauczycielek szczebla podstawowego wyniesie 536, co w porównaniu do roku 2010 stanowi spadek o blisko 9,92%. Liczba etatów kobiet była wyższa od liczby etatów mężczyzn, w roku 2005 udział kobiet kształtował się na poziomie 87,16%. Według przewidywań ma on w ostatnim roku prognozy wynieść 88,27% (liczba etatów kobiet – 474, natomiast liczba etatów mężczyzn – 63). Najwyższe tempo zmian liczby etatów nauczycieli i nauczycielek zatrudnionych w szkołach podstawowych odnotowano w 2008 roku – wyniosło –2,57%. W kolejnym roku (2009) zanotowano najniższe tempo zmian na poziomie –0,22%. Prognozy wskazują, że w latach 2011–2025 średnioroczne tempo zmian liczby etatów nauczycieli i nauczycielek badanego szczebla w powiecie zgierskim wyniesie –0,63%. Odchylenie liczby etatów nauczycieli/-ek w powiecie od średniej liczby etatów w całym województwie łódzkim w okresie 2005–2010 nieznacznie malało, zanotowano spadek z 31,31% do 30,64%). Zgodnie z prognozami wartość badanego odchylenia będzie się nieznacznie zmniejszała, w ostatnim roku przewidywań wynieść ma 28,40%, co w porównaniu do pierwszego roku predykcji ma stanowić spadek o 1,26 p.p.

W roku 2005 odnotowano, iż wielkość wydatków na oświatę na szczeblu szkół podstawowych w powiecie wyniosła 45,78 mln zł, z kolei w ostatnim roku historycznym – 63,93 mln zł (stanowiło to wzrost o około 39,65%). Najwyższe tempo zmian pojawiło się w roku 2006 i wyniosło wówczas aż 16,36% (wzrost z 45,78 mln zł w roku 2005 do 53,27 mln zł w roku 2006). Najniższe tempo zmian poziomu wydatków na oświatę wyniosło –5,42% w roku 2007. Prognozy wskazują, że badane tempo zmian w okresie predykcji będzie dodatnie, jednak będzie podlegać tendencji malejącej, w roku 2025 wyniesie 5,95%. Porównując poziom wydatków na oświatę na szczeblu szkół podstawowych w latach 2010 i 2025 szacuje się, że wystąpi około 149,11-procentowy wzrost (z 69,33 mln zł w ostatnim roku historycznym do 172,71 mln zł w roku 2025). Średnioroczne tempo wzrostu w okresie przewidywań wynieść ma 6,74%. Prognozowany udział wydatków na oświatę badanego szczebla w wydatkach na oświatę ogółem ma się kształtować na poziomie średnim 45,39%. Według przeprowadzonych analiz udział wydatków na oświatę w szkołach podstawowych w porównaniu do ogółu wydatków jednostek samorządu

terytorialnego w roku 2005 wyniósł 15,04%, z kolei według prognoz w ostatnim roku predykcji ma się kształtować na poziomie nieco niższym, równym około 14,35%.

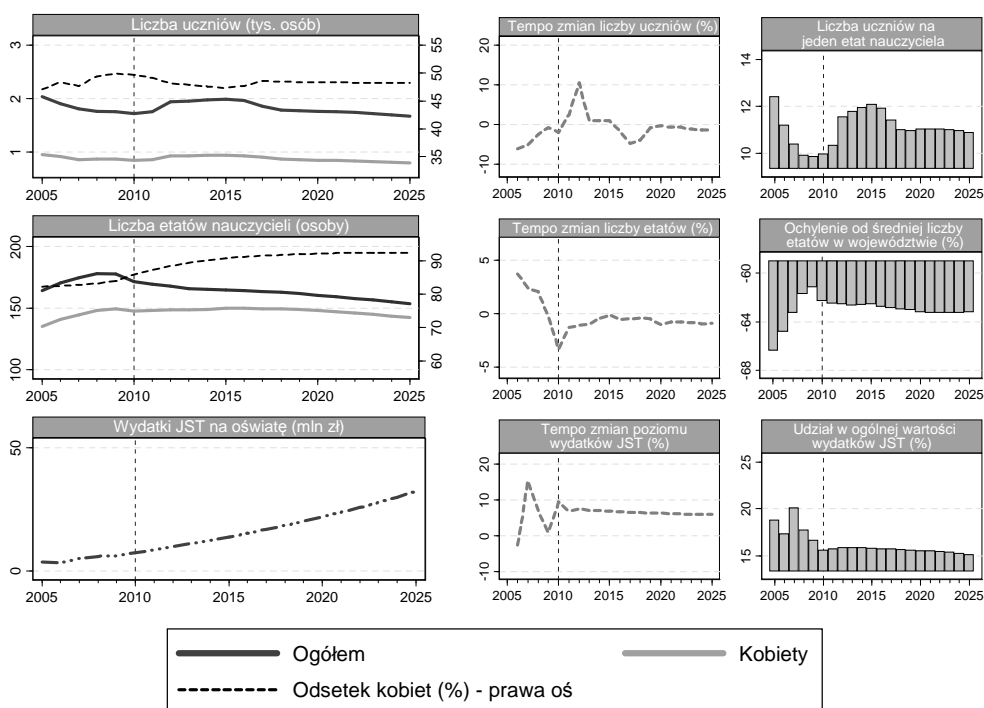
Powiat brzeziński

Na terenie powiatu brzezińskiego w roku 2010 funkcjonowało 13 szkół podstawowych, w tym tylko jedna szkoła podstawowa specjalna. Poziom współczynnika skolaryzacji brutto w powiecie brzezińskim był znacznie niższy od tegoż współczynnika w województwie (w roku 2003 wyniósł 94,92%, zaś w roku 2010 – 96,57%). Zauważono jednak wzrost badanych współczynników we wskazanych latach, co było pozytywnym zjawiskiem na badanym szczeblu nauczania. W roku 2010 miara powszechności nauczania netto wyniosła 94,14%, co w porównaniu do poziomu w województwie łódzkim stanowiło mniej o 2,75 p.p.

Analizując rysunek 9. należy zwrócić uwagę na liczne wahania liczby uczniów/uczennic uczęszczających do szkół podstawowych w powiecie brzezińskim. W roku 2005 odnotowano, że do placówek szkolnych na szczeblu podstawowym uczęszczało 2033 uczniów/uczennic (w tym 956 dziewcząt oraz 1077 chłopców). Udział chłopców w ogólnej liczbie uczniów/uczennic w szkołach podstawowych wyniósł wówczas 52,90%. W roku 2010 liczba uczniów/uczennic kształtowała się na poziomie nieco niższym, równym 1715 osób (w tym 852 dziewcząt i 863 chłopców). Według prognoz przewaga chłopców w szkołach podstawowych będzie występowała nadal, w ostatnim roku przewidywań wyniesie blisko 51,78%. Tempo zmian liczby chłopców w całym okresie historycznym było ujemne, wyniosło średnio –4,33% rocznie. Istotne wahania liczby uczniów/uczennic w szkołach podstawowych dotyczyły zarówno dziewcząt, jak i chłopców. W przypadku chłopców w roku 2006 odnotowano spadek o blisko 8,36% (z 1077 w roku 2005 do 987 w roku 2006). Prognozy wskazują, że tempo zmian będzie podlegało istotnym wahanom, w okresie 2011–2025 wyniesie –0,34% ogółem, zaś tempo spadku dziewcząt uczęszczających do szkół podstawowych ma wynieść –0,47%. W całym badanym okresie liczba uczniów/uczennic przypadająca na jeden etat nauczyciela/-ki w szkołach podstawowych w powiecie brzezińskim wynosiła około 10–11. Szacuje się, że w roku 2025 relacja ta wyniesie 11 uczniów/uczennic na 1 etat, co wskazuje na stabilne kształtowanie się badanego wskaźnika w przyszłości.

Rysunek 9. Prognozowana liczba uczniów/uczennic, etatów nauczycieli/-ek oraz wydatków na oświatę na szczeblu podstawowym w powiecie brzezińskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W okresie 2005–2008 liczba etatów nauczycieli/-ek zatrudnionych w szkołach podstawowych na terenie powiatu brzezińskiego zwiększała się, zaobserwowano wzrost ze 164 etatów w roku 2005 do 178 etatów w roku 2008 (wzrost o 8,54%). Liczba nauczycieli w badanym powiecie (w roku 2005) kształtowała się na poziomie 29 etatów, w roku 2008 – 30 etatów. Szacunki wskazują, że w okresie predykcji ulegnie ona znacznej redukcji, z kolei w ostatnim roku przewidywań ma wynieść jedynie 11 etatów (co ma stanowić zaledwie 7,44% ogólnej liczby nauczycieli/-ek w powiecie na badanym szczeblu nauczania). Według prognoz liczba etatów nauczycieli/-ek w szkołach podstawowych w okresie 2011–2025 będzie podlegała tendencji malejącej. Przewiduje się, że wystąpi spadek ze 169 etatów w roku 2011 do 142 w roku 2025. Średnioroczne tempo zmian liczby etatów nauczycieli/-ek w okresie historycznym kształtowało się na poziomie bliskim zeru (0,16%). Wyniki predykcji wskazują, że przeciętne tempo zmian liczby

etatów nauczycieli/-ek w szkołach podstawowych wyniesie blisko $-0,70\%$ rocznie. W latach 2005–2010 odchylenie liczby etatów nauczycieli/-ek na szczeblu podstawowym w powiecie brzezińskim od liczby tychże etatów w województwie łódzkim podlegało tendencji malejącej, w roku 2010 wyniosło $-62,32\%$. Według przewidywań w okresie 2011–2025 poziom badanego odchylenia ma się ustabilizować, by w ostatnim roku szacunków wynieść $-63,26\%$.

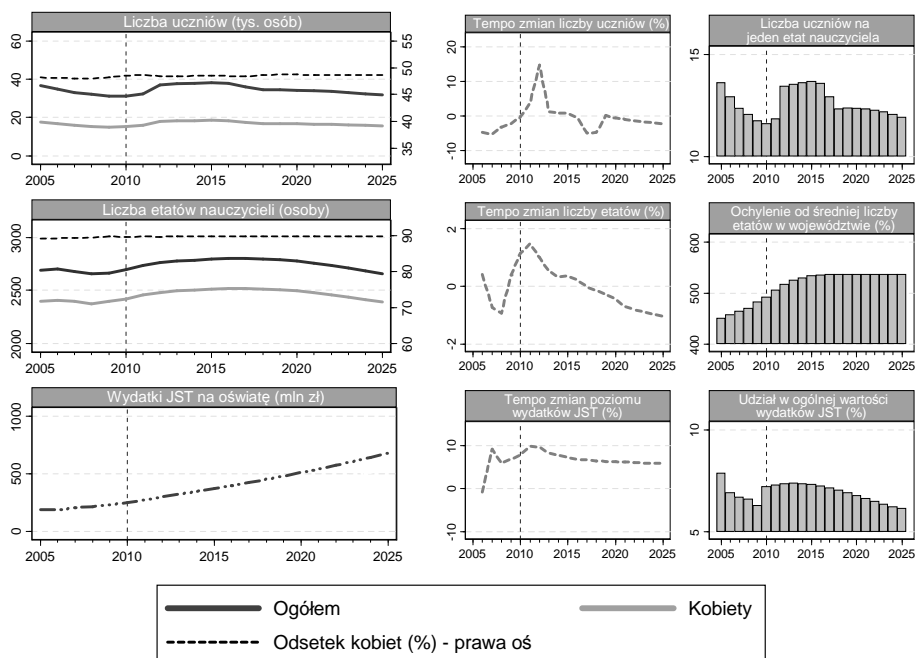
Wydatki na finansowanie oświaty w powiecie brzezińskim na szczeblu szkół podstawowych stopniowo się zwiększały, prognozy wskazują, że tendencja ta zostanie zachowana w kolejnych latach. W roku 2006 zanotowano, że na oświatę w powiecie przeznaczono 9,81 mln zł, zaś w roku kolejnym 11,32 mln zł (co stanowiło wzrost o $15,39\%$) – było to najwyższe tempo wzrostu w analizowanym okresie. W latach 2008–2009 odnotowano najniższe tempo zmian poziomu wydatków na oświatę badanego szczebla, wyniosło w owym czasie około $1,00\%$ (z 12,10 mln zł w roku 2008 do 12,22 mln zł w roku 2009). Średnioroczne tempo zmian oscylowało wokół $5,87\%$ w okresie historycznym, natomiast w latach prognozy ma się kształtować na poziomie około $6,53\%$. W roku 2025 poziom wydatków na oświatę w szkołach podstawowych ma wynieść 34,67 mln zł. W całym analizowanym okresie udział wydatków na oświatę w powiecie brzezińskim stanowił nieco ponad $1,00\%$ wydatków w województwie łódzkim. Udział wydatków na oświatę badanego szczebla w powiecie w porównaniu do ogólnych wydatków powiatu w roku 2007 wyniósł aż $20,09\%$, prognozuje się, że w okresie predykcji udział ten będzie się obniżał (w roku 2025 wyniesie $15,14\%$). Istotny jest także udział wydatków przeznaczonych na finansowanie przez jednostki samorządu terytorialnego oświaty szczebla podstawowego w wydatkach na oświatę ogółem w badanym powiecie, który w roku 2010 wyniósł $45,44\%$, zaś w roku 2025 (według prognoz) ma się kształtować na poziomie bliskim $44,22\%$.

Powiat miasta Łodzi

W Łodzi w 2010 roku funkcjonowało aż 135 placówek szkolnych na szczeblu podstawowym, w tym 28 szkół podstawowych specjalnych. Współczynniki skolaryzacji (zarówno brutto, jak i netto) w Łodzi były wyższe od średnich dla województwa. Relacja osób uczących się na danym poziomie kształcenia (niezależnie od wieku) w relacji do liczby lud-

ności w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania w roku 2003 wyniosła 102,39%, zaś w roku 2010 kształtowała się na poziomie 101,98%. W przypadku współczynnika skolaryzacji netto wynosił on 99,68% w roku 2003, z kolei w 2010 roku – 97,29%. Istotne jest to, że wskazane współczynniki charakteryzuje tendencja malejąca, podobnie jak w przypadku współczynników dla województwa łódzkiego.

Rysunek 10. Prognozowana liczba uczniów/uczennic, etatów nauczycieli/-ek oraz wydatków na oświatę na szczeblu podstawowym w Łodzi

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Liczba uczniów/uczennic uczęszczających do szkół podstawowych w Łodzi w całym analizowanym okresie podlegała istotnym wahaniom. W latach 2005–2010 zanotowano tendencję spadkową – wówczas liczba uczniów/uczennic wyniosła 36 574 w roku 2005 oraz 31 252 w roku 2010 (spadek o około 14,55%). W kolejnych latach prognozuje się, że liczba uczniów/uczennic w szkołach podstawowych zwiększy się w badanym regionie. Szacuje się wzrost z 32 391 uczniów/uczennic w pierwszym roku prognozy do 38 240 w roku 2015. Przewidywania wskazują, że w kolejnych

latach liczba uczniów/uczennic będzie stopniowo ulegała redukcji, w ostatnim roku predykcji ma wynieść 31 721 uczniów (w tym 15 438 dziewcząt oraz 16 283 chłopców), co w porównaniu do roku 2015 będzie stanowiło spadek o blisko 17,05%. W całym analizowanym okresie liczby chłopców przewyższała liczbę dziewcząt w szkołach podstawowych, w roku 2005 udział dziewcząt wyniósł 48,19%, zaś w roku 2025 – 48,67%. Tempo zmian liczby uczniów/uczennic w powiecie w okresie historycznym było ujemne. Średnioroczne tempo spadku w latach 2005–2010 wyniosło –3,10% (w przypadku liczby dziewcząt –2,95%, natomiast chłopców –3,23%). Prognozy wskazują, że w roku 2012 tempo zmian liczby uczniów w szkołach podstawowych będzie dodatnie i wyniesie wówczas aż 14,70%. Jednak przeciętne tempo w całym okresie przewidywań ma się kształtować na poziomie około –0,15%. Liczba uczniów/uczennic przypadająca na jeden etat nauczyciela/-ki w powiecie była stabilna w czasie – w roku 2005 wyniosła 14 uczniów/uczennic. Szacuje się, że w okresie predykcji liczba ta zmaleje do 12 uczniów/uczennic na jeden etat nauczyciela/-ki w szkole podstawowej.

Liczba etatów nauczycieli i nauczycielek w Łodzi była również stabilna w okresie historycznym – w roku 2005 zanotowano 2688 etatów, zaś w 2006 – 2699 etatów, co dało wzrost o niespełna 0,40%. Zgodnie z prognozami liczba etatów nauczycieli/-ek w szkołach podstawowych w roku 2016 ma osiągnąć wartość maksymalną i wyniesie wówczas 2802 etaty. Szacunki wskazują, że liczba etatów w kolejnych latach przewidywań będzie ulegała ograniczeniu. Prognozuje się, że 2390 etatów nauczycieli i nauczycielek w szkołach podstawowych będzie obsadzonych w 2025 roku przez kobiety, podczas gdy tylko 268 będą zajmować mężczyźni (co ma stanowić około 10,07% ogółu nauczycieli i nauczycielek szczebla podstawowego w badanym powiecie). Średnioroczne tempo zmian poziomu zatrudnienia nauczycieli i nauczycielek w szkołach podstawowych w latach 2005–2010 wynosiło 0,03%. Prognozy pokazują, że tempo zmian będzie oscylowało w kolejnych latach na podobnym poziomie i wyniesie średnio –0,20% rocznie. Niezwykle istotny jest fakt, że badany powiat wyróżnia się na tle całego województwa poziomem liczby etatów nauczycieli i nauczycielek w szkołach podstawowych. Odchylenie liczby etatów w powiecie od średniej liczby etatów nauczycieli/-ek danego szczebla w województwie oscylowało na poziomie 450,18% w pierwszym roku badania. Szacuje się, że wartość ta będzie jeszcze bardziej odchyłała się i w roku 2025 ma wynieść aż 536,05%.

Wydatki na finansowanie oświaty na szczeblu podstawowym w Łodzi stanowiły średnio około 19,75% wydatków na oświatę w województwie łódzkim w analizowanym okresie. Średnioroczne tempo wzrostu wydatków na oświatę wyniosło 5,73% w latach 2005–2010. Przewiduje się, że będzie następował sukcesywny wzrost wydatków na finansowanie szkół podstawowych – w ostatnim roku predykcji wydatki te mają wynieść 544,82 mln zł. W okresie 2011–2025 przeciętne tempo zmian poziomu wydatków ma oscylować wokół 6,79% rocznie. Udział wydatków na oświatę przeznaczonych na finansowanie szkół podstawowych w stosunku do ogólnej puli wydatków na oświatę w badanym powiecie w roku 2005 wyniósł 29,15%, zaś w latach 2011–2025 ma wynieść średnio 28,45% rocznie. W przypadku udziału analizowanych wydatków na oświatę w ogólnych wydatkach jednostek samorządu terytorialnego należy zauważyć, że udział ten w okresie przewidywań będzie się nieznacznie obniżał. Szacunki wskazują, że w ostatnim roku prognozy wyniesie 6,15% i będzie niższy o 1,15 p.p. niż w pierwszym roku oszacowań.

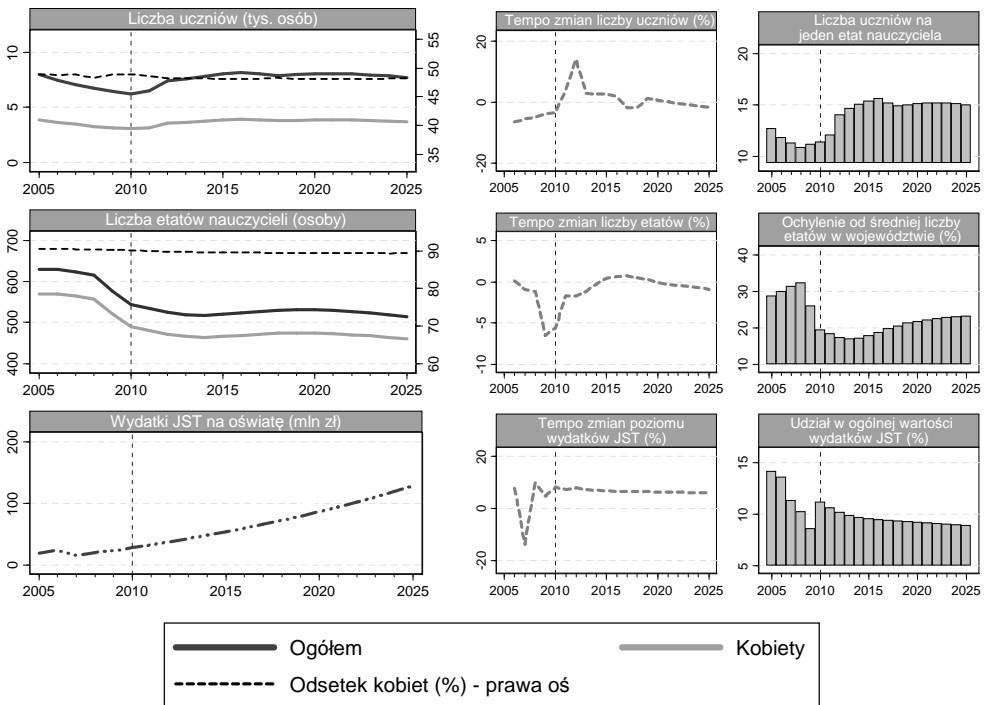
Powiat bełchatowski

Liczba szkół podstawowych w powiecie bełchatowskim wyniosła 34 placówki, w tym 2 szkoły specjalne. Współczynniki skolaryzacji w powiecie kształtowały się na zbliżonym poziomie do poziomu współczynników w województwie łódzkim. W roku 2003 współczynnik skolaryzacji netto w powiecie bełchatowskim kształtował się na poziomie 99,49%, z kolei brutto – 100,57%. Natomiast w roku 2010 współczynnik skolaryzacji netto w badanym regionie był o 3,07 p.p. niższy w stosunku do roku 2003, zaś współczynnik brutto kształtował się na poziomie niższym o 1,25 p.p. w porównaniu do roku 2003.

Analizując rysunek 11. należy zwrócić uwagę na liczbę uczniów/uczennic uczęszczających do szkół podstawowych oraz istotne wahania poziomu tej zmiennej. W okresie historycznym odnotowano spadek liczby uczniów/uczennic w szkołach z 7977 w roku 2005 do 6231 w roku 2010, co stanowiło spadek o około 21,89%. Udział liczby chłopców w ogólnej liczbie uczniów w szkołach podstawowych w roku 2005 wyniósł 51,15%. Według uzyskanych wyników prognoz w latach

2011–2025 liczba uczniów/uczennic ma podlegać znacznym zmianom. Szacuje się, że w roku 2016 liczba ta wyniesie 8175, zaś w ostatnim roku przewidywać – 7731 (w tym 3724 dziewcząt oraz 4007 chłopców). Tempo zmian liczby uczniów/uczennic w całym okresie historycznym znajdowało się na poziomie poniżej zera, średnio $-4,82\%$ rocznie. W latach 2011–2025 średnioroczne tempo zmian liczby uczniów/uczennic w badanym powiecie ma wynieść $1,27\%$. Przewiduje się, że w ostatnim roku predykcji liczba uczniów i uczennic przypadająca na jeden etat nauczyciela/-ki w szkole podstawowej w powiecie bełchatowskim wyniesie 15 uczniów/uczennic i będzie wyższa od poziomu z początkowego roku analizy o 4 osoby.

Rysunek 11. Prognozowana liczba uczniów/uczennic, etatów nauczycieli/-ek oraz wydatków na oświatę na szczeblu podstawowym w powiecie bełchatowskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Od roku 2006 zanotowano spadek liczby etatów nauczycieli/-ek na szczeblu podstawowym – z 630 etatów w roku 2006 do 544 etatów w roku 2010. Średnie tempo zmian badanej liczby etatów w latach 2005–2010 kształtowało się na poziomie $-2,88\%$ rocznie. Najmniejsze tempo zmian

pojawiło się w roku 2006; było dodatnie i wynosiło 0,14%, zaś najwyższe odnotowano w roku 2009 – osiągnęło wówczas –6,46%. Prognozy wskazują na pojawianie się licznych wahań poziomu zatrudnienia nauczycieli/-ek w szkołach podstawowych w powiecie bełchatowskim. Szacuje się, że w latach 2015 i 2024 liczba etatów nauczycieli/-ek w szkołach podstawowych będzie znajdowała się na takim samym poziomie (520 etatów), zaś w ostatnim roku przewidywań wyniesie 515 etatów. Znaczna większość etatów nauczycieli/-ek zatrudnionych w szkołach podstawowych to kobiety – w roku 2010 było ich 491, co stanowiło aż 90,17% ogólnej liczby etatów. Prognozy pokazują, że w kolejnych latach liczba etatów kobiet ulegnie nieznacznej redukcji – w roku 2025 ma wynieść 460 (89,36% ogółu). Liczba mężczyzn w latach 2011–2025 ma oscylować na poziomie około 55 etatów rocznie. Średnioroczne tempo zmian liczby etatów nauczycieli i nauczycielek w szkołach podstawowych w analizowanym powiecie oscylować ma na poziomie –0,27% w okresie predykcji. Należy zwrócić uwagę na istotne wahania pojawiające się w odchyleniu liczby etatów nauczycieli/-ek w powiecie od liczby tychże etatów w całym województwie – w roku 2008 wyniosło 32,40%, natomiast w 2010 roku było niższe o blisko 12,93 p.p. Według przewidywań poziom tego odchylenia w kolejnych latach będzie sukcesywnie rósł – w ostatnim okresie prognozy ma wynieść 23,27%, co w stosunku do roku 2011 będzie stanowiło wzrost o 4,87 p.p.

Wydatki na finansowanie oświaty w powiecie w okresie historycznym kształtowały się na poziomie około 50 mln zł. W roku 2005 wyniosły 46,66 mln zł, co stanowiło około 6,05% ogólnej sumy wydatków na oświatę badanego szczebla w województwie łódzkim. Prognozy wskazują na stopniowy wzrost tychże wydatków – szacuje się, że w roku 2011 wyniosą one 57,69 mln zł, a w roku 2025 – 139,04 mln zł. W roku 2007 zanotowano ujemne tempo zmian liczby wydatków, wyniosło ono wówczas –13,76%. Szacuje się, że w latach 2011–2025 średnie tempo zmian wydatków na finansowanie oświaty w powiecie bełchatowskim kształtować się będzie na poziomie 6,49% rocznie. Udział w wydatkach na oświatę ogółem w powiecie w okresie historycznym podlegał tendencji malejącej – zanotowano spadek z 51,45% w roku 2005 do 41,52% w roku 2010. Według otrzymanych wyników prognoz w latach 2011–2025 udział ten ma oscylować na poziomie około 40,50% średniorocznie. Interpretu-

jąc wydatki na finansowanie oświaty na szczeblu podstawowym w porównaniu do ogólnej sumy wydatków jednostek samorządu terytorialnego w powiecie bełchatowskim należy zauważyć nieznaczny spadek. W roku 2005 badany udział wyniósł 14,16%, zaś w roku 2009 uległ ograniczeniu do poziomu 8,65%. Szacuje się, że w okresie prognozy udział ten będzie się stopniowo zmniejszał, zaś przewidywany poziom analizowanego udziału w ostatnim roku predykcji ma wynieść 8,90%. Przeciętne tempo spadku udziału wydatków na finansowanie oświaty w szkołach podstawowych w stosunku do wydatków jednostek samorządu terytorialnego ogółem ma się kształtować na poziomie około 1,55% rocznie.

Powiat opoczyński

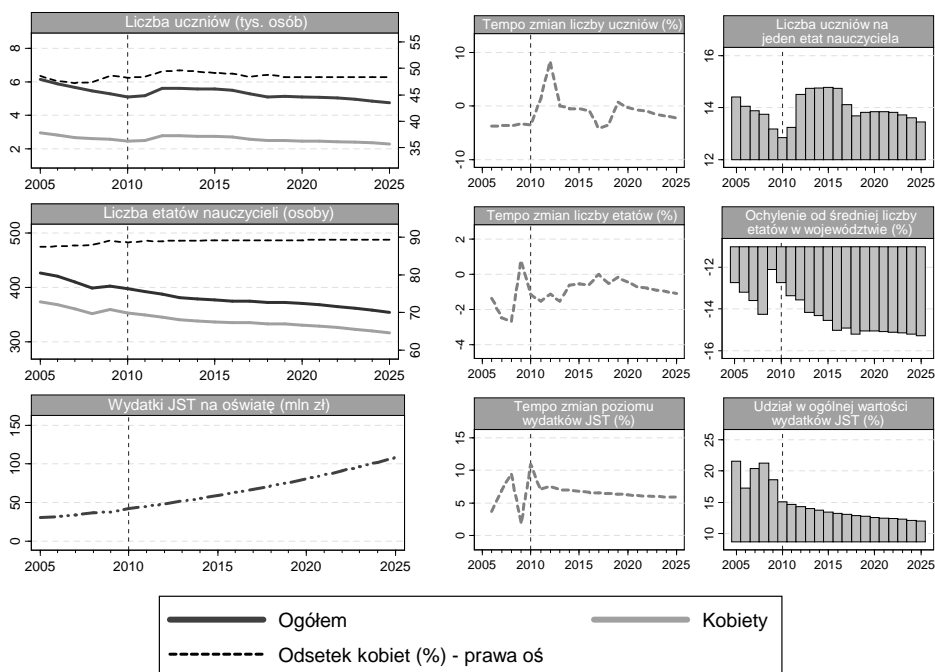
W roku 2010 w powiecie opoczyńskim funkcjonowało 46 szkół podstawowych, w tym jedna szkoła specjalna. Współczynnik skolaryzacji brutto na szczeblu podstawowym i gimnazjalnym w roku 2003 osiągnął poziom 101,16%, a w ostatnim okresie historycznym był o 1,69 p.p. niższy. Liczba dzieci i młodzieży uczących się w szkołach podstawowych i gimnazjalnych w stosunku do liczby ludności w grupie wiekowej odpowiadającej poziomowi nauczania podstawowego i gimnazjalnego w roku 2010 wyniosła 97,72%. Porównując wskazane współczynniki w powiecie opoczyńskim z współczynnikami w województwie można zauważyć podobną (malejącą) tendencję.

Na rysunku 12. zostały zaprezentowane dane historyczne oraz prognozy dotyczące liczby uczniów/uczennic uczęszczających do szkół podstawowych, liczby etatów nauczycieli i nauczycielek na szczeblu podstawowym oraz wydatki na finansowanie oświaty na badanym szczeblu w powiecie opoczyńskim. Istotny jest fakt o zmniejszającej się liczbie uczniów i uczennic zarówno w okresie historycznym, jak i prognozowanym. W latach 2005–2010 zanotowano spadek liczby dzieci uczęszczających do placówek szkolnych o około 16,73% (z 6139 w roku 2005 do 5112 w roku 2010). Prognozy wskazują, że w latach 2011–2025 liczba uczniów i uczennic w szkołach podstawowych będzie nadal ulegała ograniczeniu – w roku 2025 wynieść ma 4760 uczniów i uczennic (w tym 2301 dziewcząt oraz 2459 chłopców). W całym analizowanym okresie większość dzieci stanowili chłopcy – w 2007 roku udział chłopców wyniósł 52,74%. Zgodnie z prognozami w latach 2011–2025 udział chłopców uczęszczających do szkół podstawowych

wych ma wynieść przeciętnie 51,28% rocznie. Tempo zmian liczby uczniów i uczennic w powiecie w okresie historycznym było ujemne, oscyloowało wokół $-3,60\%$ ($-3,72\%$ w przypadku dziewcząt, zaś $-3,48\%$ dla chłopców). Szacuje się, że w latach predykcji tempo zmian liczby uczniów i uczennic ma podlegać wahaniom – większe zmiany mają dotyczyć liczby dziewcząt w szkołach podstawowych. Według przewidywań w 2012 roku tempo zmian liczby dziewcząt uczęszczających do szkół podstawowych ma się kształtować na poziomie $10,48\%$, z kolei w roku 2017 ma być równe $-5,33\%$. Zgodnie z prognozami w okresie 2011–2025 średnioroczne tempo zmian ogólnej liczby uczniów i uczennic w placówkach badanego szczebla ma się kształtować na poziomie $-0,60\%$. Stabilnym poziomem charakteryzowała się liczba uczniów i uczennic przypadająca na jeden etat nauczyciela/nauczycielki zatrudnionego/zatrudnionej w szkole podstawowej w powiecie opoczyńskim. Średnio w okresie historycznym na jeden etat przypadało 14 uczniów/uczennic; prognozuje się, że w latach 2011–2025 liczba ta wyniesie 14–15.

Rysunek 12. Prognozowana liczba uczniów/uczennic, etatów nauczycieli/-ek oraz wydatków na oświatę na szczeblu podstawowym w powiecie opoczyńskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W latach 2005–2008 odnotowano spadek liczby etatów nauczycieli i nauczycielek w szkołach podstawowych w powiecie – z 426 etatów w roku 2005 do 399 w roku 2008. Analizując poziom zatrudnienia w okresie historycznym należy zwrócić uwagę wzrost liczby nauczycieli i nauczycielek w roku 2009 (w porównaniu do roku 2008 wzrost wyniósł 0,78%). Średnie tempo spadku w latach 2005–2010 wyniosło 1,11% rocznie. Według predykcji w okresie przewidywań tempo zmian będzie nadal ujemne (w całym analizowanym okresie) i ma wynieść –0,72% rocznie. Liczba etatów zajmowanych przez mężczyzn była znacząco niższa od liczby etatów zajmowanych przez kobiety – w 2005 roku odnotowano 53 mężczyzn, co stanowiło jedynie 12,48% ogólnej liczby etatów nauczycieli/-ek w szkołach podstawowych w powiecie opoczyńskim. W latach 2011–2025 średni udział etatów przeznaczonych dla kobiet w szkołach podstawowych szacuje się na 89,28%. Odchylenie poziomu zatrudnienia na szczeblu podstawowym w powiecie opoczyńskim od średniego poziomu zatrudnienia na badanym szczeblu w województwie łódzkim w całym badanym okresie było ujemne i podlegało nieznacznym wahaniom – w roku 2008 wyniosło –14,23%, z kolei w następnym roku kształtowało się na poziomie –12,11%. Przewiduje się, że w ostatnim roku predykcji odchylenie to wyniesie –15,28% i będzie niższe o 1,92 p.p. w porównaniu do pierwszego roku prognozy.

Rozpatrując wydatki przeznaczone na finansowanie oświaty na szczeblu podstawowym w powiecie opoczyńskim w latach 2005–2010 odnotowano wzrost – z 30,55 mln zł do 41,94 mln zł (wzrost około 37,28%). Średnie tempo wzrostu w okresie historycznym oscylowało wokół 6,54% rocznie. Wyniki prognoz wskazują, że w ostatnim roku przewidywań wydatki na oświatę na szczeblu podstawowym będą kształtowały się na poziomie 107,99 mln zł, co w porównaniu do roku 2010 da wzrost o blisko 157,49%. Szacuje się, że tempo zmian ma być dodatnie w całym analizowanym okresie. Prognozowane średnie roczne tempo wzrostu wydatków na oświatę ma wynieść 6,47%. Udział wydatków na oświatę w szkołach podstawowych w ogólnych wydatkach na oświatę w powiecie w całym badanym okresie oscylował na poziomie wyższym niż 50%. Przewiduje się, że poziom udziału wydatków będzie stabilny w kolejnych latach – w roku 2025 ma wynieść 50,91%. Szacuje się, że przeciętnie udział wydatków na oświatę w wydatkach na oświatę ogółem ma się kształtować na poziomie 50,88% rocznie w latach 2011–2025, natomiast udział wydatków na oświatę na szczeblu podstawowym w powiecie opoczyńskim w wydatkach jednostek samorządu

terytorialnego ogółem znajdował się na poziomie średnim 19,03% w latach 2005–2010. Według przewidywań w roku 2011 wskazany udział wyniesie 14,69%, zaś w roku 2025 – 12,02%. Ogólna tendencja charakteryzująca udział wydatków na oświatę w wydatkach ogółem w powiecie była malejąca – według predykcji trend ten ma zostać zachowany w horyzoncie lat prognozy.

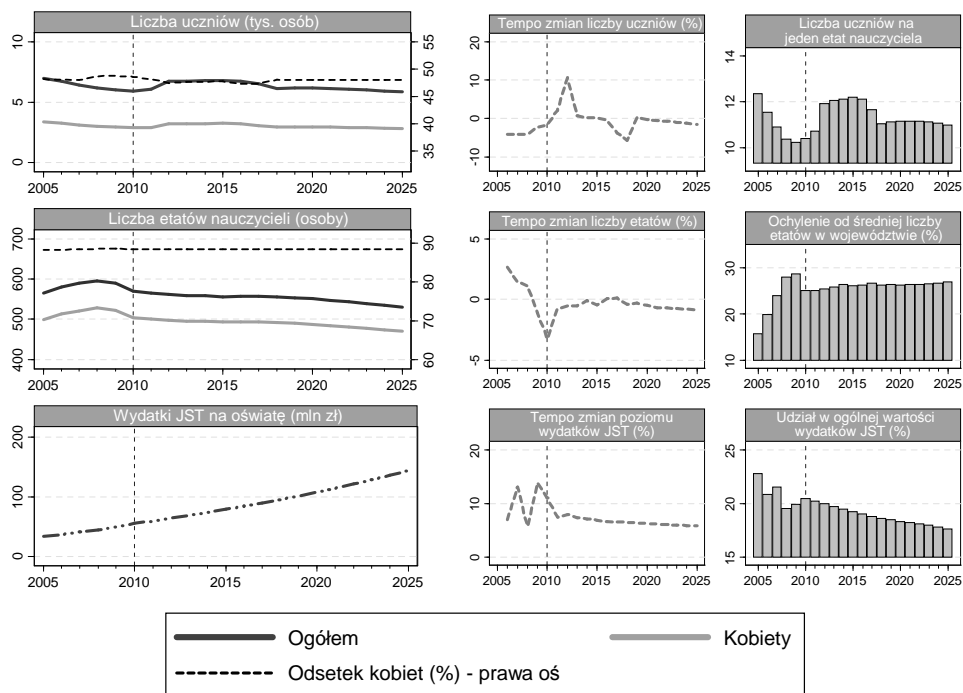
Powiat piotrkowski

Współczynnik skolaryzacji brutto oraz netto w latach 2003–2020 w powiecie piotrkowskim był stabilny. W roku 2003 relacja liczby osób uczących się na badanym poziomie kształcenia do liczby ludności w grupie wiekowej odpowiadającej danemu poziomowi nauczania wyniosła 99,76%, zaś w roku 2010 – 99,71%. Współczynnik skolaryzacji netto w ostatnim roku historycznym charakteryzował się poziomem równym 97,08%, co w porównaniu do poziomu współczynnika w województwie łódzkim stanowiło poziom wyższy o 0,09 p.p. Liczba szkół podstawowych w powiecie piotrkowskim kształtowała się na poziomie 48 placówek.

W powiecie piotrkowskim w analizowanym okresie liczba uczniów i uczennic podlegała istotnym wahaniom. W latach 2005–2010 odnotowano spadek z 6996 uczniów i uczennic w 2005 roku do 5937 w roku 2010. Przewidywania wskazują, że w latach predykcji zarysują się istotne wahania liczby uczniów i uczennic w szkołach podstawowych. W latach 2011–2015 prognozuje się wystąpienie spadku badanej liczby – szacuje się, że w roku 2025 liczba ta osiągnie poziom 5840 uczniów i uczennic (w tym 2802 dziewcząt oraz 3039 chłopców). W całym analizowanym okresie liczba chłopców uczęszczających do szkół na szczeblu podstawowym była wyższa od liczby dziewcząt. Według prognoz udział chłopców w porównaniu do ogólnej liczby uczniów ma oscylować na przeciętnym poziomie 52,18% rocznie (w latach 2011–2025). W okresie historycznym tempo zmian liczby uczniów i uczennic było ujemne i kształtowało się na poziomie –3,23%. Prognozuje się, że średnie tempo zmian liczby uczniów i uczennic uczęszczających do szkół podstawowych w badanym powiecie w latach 2011–2025 wyniesie –0,27%. Liczba uczniów przypadająca na jeden etat nauczyciela w szkole podstawowej w roku 2010 wyniosła 10 osób. Szacuje się, że liczba ta ustabilizuje się w kolejnych latach, zaś w roku 2025 wyniesie 11 osób.

Liczba etatów nauczycieli i nauczycielek na szczeblu podstawowym w powiecie piotrkowskim w latach 2005–2010 podlegała znacznym wahaniom. Zauważono, że w roku 2005 liczba ta wyniosła 566, w roku 2008 –596, zaś w roku 2010 – 570. Prognozuje się, że w kolejnych latach liczba etatów będzie się zmniejszała, natomiast w roku 2025 wyniesie 531, co będzie stanowiło spadek o około 6,84% w porównaniu do ostatniego roku historycznego. Liczba etatów zajmowanych przez mężczyzn w powiecie stanowiła blisko 11,7% ogółu nauczycieli i nauczycielek zatrudnionych w szkołach podstawowych w 2005 roku. Szacuje się, że w ostatnim roku przewidywań liczba etatów nauczycieli (mężczyzn) wyniesie 61 etatów, zaś liczba etatów dla kobiet wyniesie 470. Średnioroczne tempo zmian liczby etatów nauczycieli i nauczycielek w badanym regionie w okresie historycznym było ujemne i wynosiło –0,37%. Według predykcji w roku 2025 tempo zmian ma się nadal odznaczać wartością poniżej zera i wyniesie wówczas –0,86% w porównaniu do roku poprzedniego (zostanie zanotowany spadek z 535 etatów w roku 2024 do 531 etatów w roku 2025). Odchylenie liczby etatów nauczycieli i nauczycielek na szczeblu podstawowym w powiecie piotrkowskim od tejże liczby w województwie łódzkim w roku 2005 kształtowało się na poziomie 15,79%, zaś w roku 2009 wyniosło aż o 12,95 p.p. więcej (w porównaniu do roku 2005). Prognozy wskazują na nieznaczny wzrost analizowanego odchylenia w powiecie piotrkowskim – z 25,15% w 2011 roku do 26,98% w ostatnim roku predykcji.

Rysunek 13. Prognozowana liczba uczniów/uczennic, etatów nauczycieli/-ek oraz wydatków na oświatę na szczeblu podstawowym w powiecie piotrkowskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

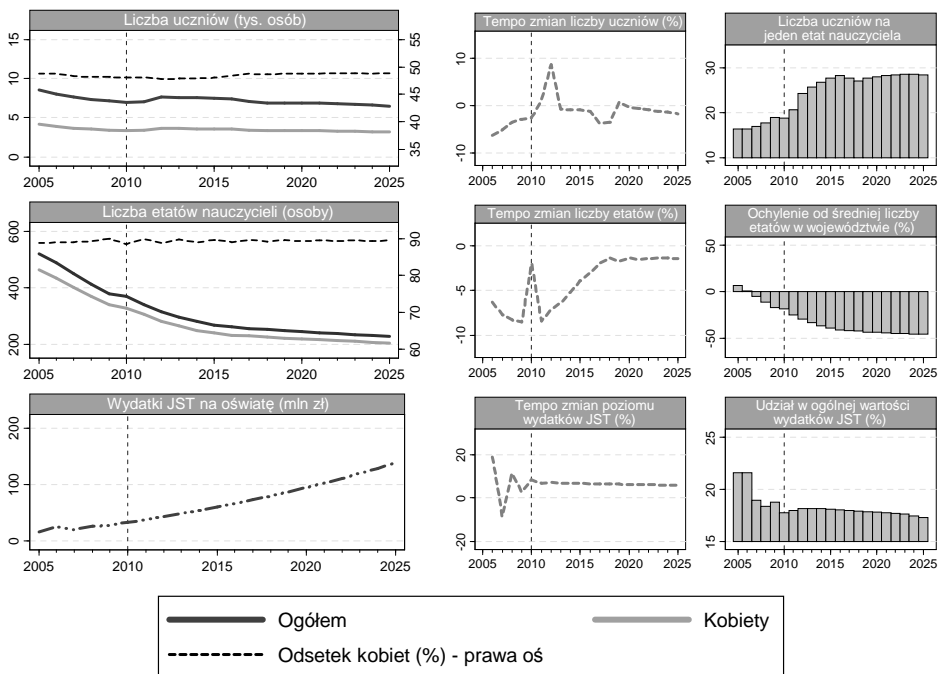
Kształtowanie się wydatków na finansowanie oświaty w powiecie piotrkowskim stanowiło jedynie 4,42% ogólnej puli wydatków na oświatę w całym województwie łódzkim w roku 2005 (wyniosło 34,05 mln zł). Oszacowania pokazują, że w ostatnim roku przewidywać wydatki znajdować się będą na poziomie 143,87 mln zł (co stanowić ma 5,30% ogólnej puli wydatków przeznaczonych na finansowanie oświaty na szczeblu podstawowym w województwie). Średnie tempo zmian w okresie 2005–2010 wyniosło 10,09%. Zgodnie z otrzymanymi prognozami badane tempo ma nieco obniżyć się w kolejnych latach, w okresie predykcji wynieść ma około 6,55%. Udział wydatków na edukację szczebla podstawowego w wydatkach na oświatę ogółem w powiecie piotrkowskim podlegał tendencji malejącej – w latach 2005–2010 odnotowano spadek z 57,20 mln zł do 55,42 mln zł. Szacuje się, że w okresie przewidywać udział ten będzie się charakteryzował stabilnym poziomem – przeciętnie ma wynieść 55,45% rocznie (w latach 2011–2025). Należy także zwrócić uwagę na wydatki przeznaczone na fi-

nansowanie oświaty szczebla podstawowego w powiecie w porównaniu do wydatków jednostek samorządu terytorialnego ogółem na badanym obszarze administracyjnym, które w roku 2005 stanowiły aż 22,80% ogółu wydatków. Oszacowania wskazują, że udział ten będzie stopniowo ulegał ograniczeniu, zaś w roku 2025 wyniesie 17,62%.

Powiat radomszczański

W powiecie radomszczańskim odnotowano istnienie 47 placówek szkolnych kształcących na poziomie podstawowym, dodatkowo zanotowano funkcjonowanie tylko jednej szkoły podstawowej specjalnej. Współczynnik skolaryzacji netto w powiecie w roku 2003 wyniósł 98,24%, co w porównaniu do badanego współczynnika w województwie było wartością niższą o 0,75 p.p. W roku 2010 zanotowano, że relacja liczby osób uczących się na danym poziomie kształcenia (niezależnie od wieku) do liczby ludności w grupie w wieku szkolnym podstawowym i gimnazjalnym wynosiła 98,52%.

Rysunek 14. Prognozowana liczba uczniów/uczennic, etatów nauczycieli/-ek oraz wydatków na oświatę na szczeblu podstawowym w powiecie radomszczańskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Analizując liczbę uczniów i uczennic uczęszczających do szkół podstawowych w powiecie radomszczańskim należy zauważyć, że uległa ona ograniczeniu w okresie historycznym (spadek z 8573 w roku 2005 do 6976 w roku 2010). Prognozuje się, że w początkowym etapie przewidywań liczba uczniów i uczennic będzie się zwiększała, zaś od roku 2012 zacznie się zmniejszać – ma zostać odnotowany spadek z 7656 dzieci w roku 2012 do 6499 uczniów i uczennic w ostatnim roku przewidywań. Dzieci uczęszczające do szkół podstawowych to w nieznacznej większości chłopcy – w roku 2010 w szkołach podstawowych w powiecie radomszczańskim zanotowano 3358 uczennic oraz 3618 uczniów. Według prognoz w roku 2025 odsetek chłopców w szkołach podstawowych ma wynieść 51,17% ogółu (3326 chłopców). Tempo zmian charakteryzujące liczbę uczniów i uczennic w szkołach podstawowych było ujemne w całym badanym okresie historycznym – kształtowało się wówczas na poziomie $-4,04\%$ ($-4,28\%$ dla dziewcząt i $-3,82\%$ dla chłopców). Prognozy pokazują, że od roku 2013 także odnotuje się ujemne tempo zmian liczby dzieci w szkołach podstawowych w powiecie radomszczańskim. Przewidywane średnie tempo spadku liczby uczniów i uczennic w okresie predykcji wyniesie $0,58\%$ rocznie. Liczba uczniów i uczennic w szkołach podstawowych w powiecie radomszczańskim przypadająca na jeden etat nauczyciela/-ki w roku 2006 wyniosła 16 uczniów/uczennic, zaś w roku 2010 wzrosła do 19 uczniów/uczennic. Zgodnie z przeprowadzonymi analizami liczba ta ma ulec radykalnemu wzrostowi w okresie prognozy – w roku 2025 ma wynieść aż 28 uczniów na jeden etat nauczyciela/nauczycielki szczebla podstawowego w powiecie radomszczańskim.

Liczba etatów nauczycieli i nauczycielek na szczeblu podstawowym w powiecie radomszczańskim sukcesywnie ulegała ograniczeniu, prognozy także wskazują na spadek badanej liczby. W roku 2005 poziom zatrudnienia nauczycieli i nauczycielek wyniósł 522 etaty, z kolei w roku 2010 – 371 etatów, co stanowiło spadek o około $28,93\%$. W 2009 roku odnotowano, że ponad $90,00\%$ omawianych etatów zajmowały kobiety (340 etatów). Przewiduje się, że w kolejnych latach odsetek nauczycielek będzie oscylować na przeciętnym poziomie $89,45\%$ rocznie. W ostatnim roku oszacowań liczba etatów mężczyzn w szkołach podstawowych wyniosła 24. Wyniki prognoz pokazują, że w latach 2011–2025 liczba etatów nauczycieli i nauczycielek szczebla podstawowego będzie podlegała tendencji

malejącej – w roku 2025 liczba ta ma wynieść 228, co w stosunku do roku 2011 ma stanowić spadek o 112 etatów (około 32,94%). W całym badanym okresie historycznym, jak i prognozowanym, liczba etatów nauczycieli i nauczycielek charakteryzowała się ujemnym tempem zmian. Średnioroczne tempo spadku w latach 2005–2010 wyniosło 5,37%. Zgodnie z prognozami najwyższe tempo spadku ma zostać odnotowane w roku 2011 – ma wówczas wynieść 8,40%. Według predykcji w latach 2011–2025 tempo spadku ma oscylować wokół 2,80% rocznie. Istotnym elementem przeprowadzonej analizy jest odchylenie liczby etatów nauczycieli i nauczycielek na szczeblu podstawowym w powiecie od średniej liczby tychże etatów w województwie łódzkim, które podlegało istotnym zmianom w badanym okresie. W roku 2005 odchylenie wyniosło 6,82%, w kolejnym roku spadło do poziomu 0,92%, zaś w roku 2007 było ujemne i wyniosło –4,98%. Szacuje się, że w czasie przewidywań odchylenie liczby etatów nauczycieli i nauczycielek w powiecie w porównaniu do średniej w województwie będzie podlegało tendencji malejącej – w ostatnim roku przewidywań poziom odchylenia wyniesie –43,35%, co będzie stanowiło spadek o blisko 18,51 p.p. w stosunku do roku 2011.

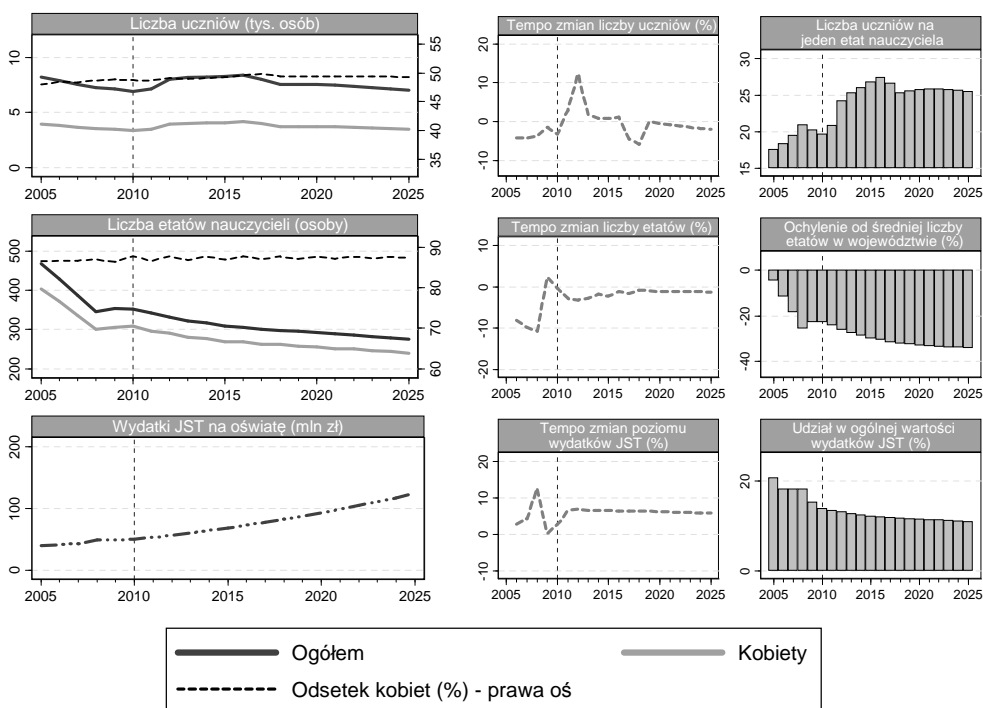
Finansowanie oświaty na szczeblu podstawowym w powiecie radomszczańskim w roku 2005 stanowiło blisko 5,62% ogólnego poziomu wydatków na oświatę w całym województwie łódzkim (wartościowo wydatki wyniosły wówczas 43,30 mln zł). W roku 2010 poziom wydatków na oświatę wyniósł 58,36 mln zł, co stanowiło wzrost o ponad 34,78% w porównaniu do pierwszego roku badania. Tempo wzrostu wydatków na edukację szczebla podstawowego w powiecie w roku 2007 odznaczało się ujemnym współczynnikiem i wyniosło –8,49% – było to jedyne ujemne tempo zmian w badanym okresie. Wysokie dodatnie tempo zmian odnotowano w roku 2007 (wyniosło w owym czasie 18,85%). Według predykcji w latach 2011–2025 średnie tempo wzrostu wydatków na oświatę szczebla podstawowego ma wynieść 6,41% rocznie. Udział wydatków na finansowanie oświaty w szkołach podstawowych w wydatkach jednostek samorządu terytorialnego ogółem ma podlegać nieznacznemu spadkowi z okresu na okres – w roku 2025 według prognoz ma wynieść 17,31%. Natomiast udział wydatków na oświatę badanego szczebla w wydatkach na oświatę ogółem w powiecie radomszczańskim w okresie historycznym stopniowo malał – z poziomu 55,00% w roku 2005 do 49,67% w roku 2010. Zgodnie z prognozami w roku 2025 udział ten wyniesie blisko 48,16%.

Powiat tomaszowski

W granicach administracyjnych powiatu tomaszowskiego w 2010 roku odnotowano funkcjonowanie 34 szkół podstawowych (w tym jedna szkoła podstawowa specjalna). Poziom współczynnika skolaryzacji brutto oraz netto w latach 2003–2010 podlegał tendencji malejącej. W roku 2003 współczynnik skolaryzacji brutto wyniósł 100,80%, zaś w roku 2010 – 99,81%, co dawało niemalże identyczny poziom wartości współczynnika, jaki występował wówczas w województwie łódzkim.

Rysunek 15. Prognozowana liczba uczniów/uczennic, etatów nauczycieli/-ek oraz wydatków na oświatę na szczeblu podstawowym w powiecie tomaszowskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Liczba uczniów i uczennic uczęszczających do szkół podstawowych w powiecie tomaszowskim w okresie historycznym uległa ograniczeniu – w pierwszym roku badania wyniosła 8199 uczniów i uczennic (w tym 3939 dziewcząt oraz 4260 chłopców). W roku 2006 liczba uczniów i uczennic w szkołach podstawowych kształtowała się na poziomie 7862,

z kolei w roku 2010 obniżyła się do 6912, co stanowiło spadek o około 12,08%. Według prognoz liczba uczniów i uczennic ma osiągnąć wartość maksymalną w roku 2016 (8375 uczniów i uczennic), zaś w roku 2025 ma wynieść 7007. W całym analizowanym okresie liczba chłopców była wyższa od liczby dziewcząt uczęszczających do placówek szkolnych badanego typu. W latach 2005–2010 udział chłopców w ogólnej liczbie uczniów i uczennic wyniósł przeciętnie 51,49% rocznie. W latach przewidywań udział chłopców ma się kształtować na dość stabilnym poziomie – szacuje się, że wyniesie średnio 50,69% rocznie. Zgodnie z prognozami, w roku 2025 liczba dziewcząt uczęszczających do szkół podstawowych ma wynosić 3458, zaś liczba chłopców – 3548. W okresie historycznym tempo zmian liczby uczniów i uczennic w szkołach podstawowych w powiecie było ujemne, wyniosło średnio –3,36% rocznie. Według przewidywań w roku 2012 tempo zmian badanej liczby uczniów i uczennic ma osiągnąć wartość równą 12,35% – wzrost z 7119 uczniów w roku 2011 do 8143 we wskazanym roku. Przyczyną tak znacznego wzrostu może być przeprowadzona reforma edukacji, wprowadzająca obowiązek szkolny (od roku 2012) dla dzieci w wieku sześciu lat. Przeciętne tempo zmian liczby uczniów i uczennic w powiecie tomaszowskim według prognoz ma być nieznacznie ujemne i oscylować wokół –0,11%. Liczba dzieci przypadająca na jednego nauczyciela/-kę będzie sukcesywnie rosła, w roku 2010 wyniosła 20. Wyniki predykcji wskazują, że w ostatnim okresie przewidywań wyniesie 25 uczniów i uczennic na jeden etat nauczyciela/-ki szczebla podstawowego.

W przypadku poziomu zatrudnienia nauczycieli i nauczycielek w szkołach podstawowych w powiecie tomaszowskim (por. rysunek 15.) można zauważyć sukcesywny spadek tejże liczby. W latach 2005–2010 zanotowano obniżenie liczby etatów nauczycieli i nauczycielek – z 467 w roku 2005 do 352 w roku 2010. Stanowiło to spadek o około 24,63%. Liczba etatów przeznaczonych dla mężczyzn zatrudnionych w zawodzie nauczyciela w szkołach podstawowych w roku 2005 wyniosła 63. Przewidywania pokazują, że w okresie predykcji liczba ta radykalnie się zmniejszy, a w ostatnim roku przewidywań wyniesie jedynie 35 etatów, co będzie stanowić 12,70% całkowitej liczby etatów nauczycieli i nauczycielek w szkołach podstawowych w powiecie tomaszowskim. Odsetek etatów przeznaczonych dla kobiet w roku 2010 wyniósł blisko 87,75%. Średnioroczne tempo zmian liczby etatów nauczycieli/-ek w latach 2005–2010 wyniosło –3,87% – predykcja wskazuje, że w latach 2011–2025 średnie

tempo zmian będzie nadal ujemne i wyniesie około $-1,54\%$. Odchylenie liczby etatów nauczycieli i nauczycielek w szkołach podstawowych w badanym powiecie od średniej w województwie sukcesywnie się zmniejszało, odnotowano spadek z $-4,50\%$ w roku 2005 do $-22,75\%$ w roku 2010. Według prognoz tendencja ta zostanie zachowana w kolejnych latach, a roku 2025 wyniesie $-34,17\%$.

Kształtowanie się wydatków na oświatę szczebla podstawowego w powiecie tomaszowskim w roku 2005 wyniosło 40,07 mln zł. W horyzoncie prognozy wskazuje się, że poziom wydatków na finansowanie oświaty na szczeblu podstawowym w badanym powiecie w ostatnim roku predykcji wyniesie 68,49 mln zł, co ma stanowić blisko 2,53% ogólnej puli wydatków na oświatę w szkołach podstawowych w województwie łódzkim. W roku 2008 zanotowano najwyższe tempo zmian wydatków na finansowanie oświaty badanego szczebla – wyniosło ono wówczas aż 12,61%. Z kolei w roku kolejnym (2009) pojawiło się najniższe tempo zmian wydatków, równe 0,31%. Przewiduje się, że średnioroczne tempo wzrostu wydatków przeznaczonych na finansowanie oświaty w latach 2011–2025 ma wynieść 4,58%. Udział wydatków na finansowanie oświaty w szkołach podstawowych w wydatkach jednostek samorządu terytorialnego ogółem ma podlegać tendencji malejącej. W 2010 zanotowano, że wskazany udział wyniósł 20,68%. Predykcja wskazuje na znaczny spadek wartości badanej zmiennej – w roku 2025 analizowany udział ma wynieść jedynie 10,93%. Tendencją malejącą charakteryzował się również udział wydatków na oświatę na szczeblu podstawowym w wydatkach na oświatę ogółem w powiecie tomaszowskim. Przewidywania wskazują, że udział ten w ostatnim roku predykcji wyniesie 37,82% i będzie niższy od udziału z roku 2010 o blisko 2,79 p.p.

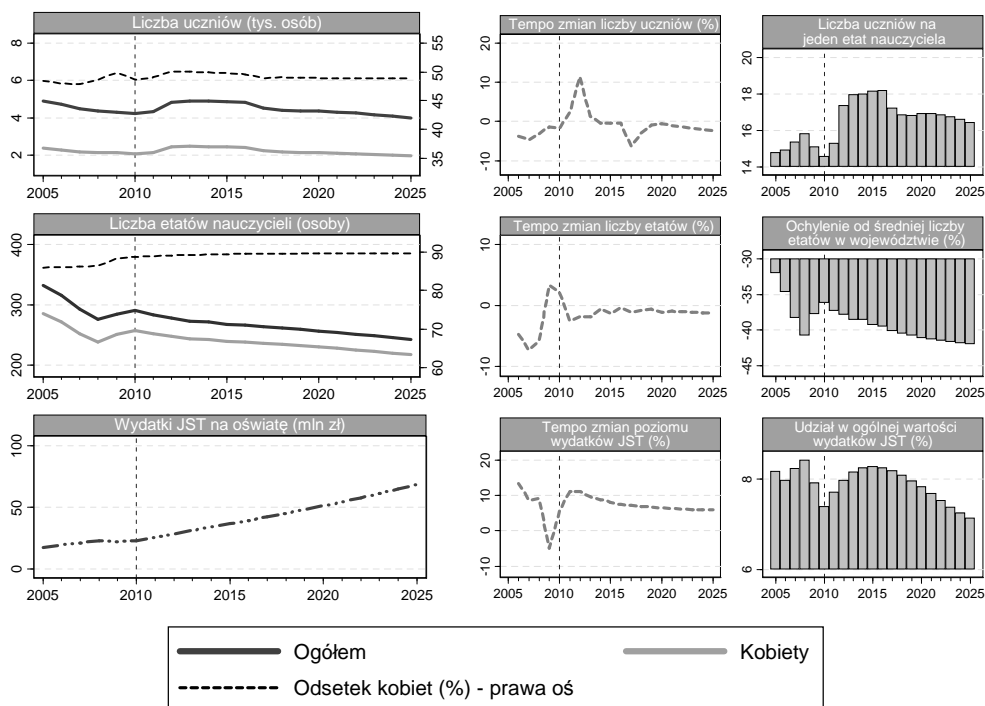
Powiat miasta Piotrkowa Trybunalskiego

W Piotrkowie Trybunalskim w 2010 roku funkcjonowało 14 szkół podstawowych, w tym dwie szkoły specjalne. Należy zwrócić uwagę na znacznie wyższe współczynniki skolaryzacji w badanym powiecie w stosunku do województwa w roku 2003 – współczynnik skolaryzacji brutto wyniósł wówczas 103,79%, zaś współczynnik skolaryzacji netto – 100,44%. Według danych statystycznych w roku 2010 współczynniki w Piotrkowie

Trybunalskim oscylowały na podobnym poziomie, co w całym województwie – wyniosły odpowiednio 99,39% (brutto) oraz 96,44% (netto).

W 2005 roku liczba uczniów i uczennic w Piotrkowie Trybunalskim wyniosła 4906 osób, co stanowiło około 3,01% całkowitej liczby uczniów i uczennic szkół podstawowych w województwie łódzkim. W kolejnych latach zaobserwowano spadek do 4228 uczniów w ostatnim roku historycznym (ograniczenie liczby uczniów i uczennic we wskazanych latach wynosiło około 13,82%). Według prognoz w roku 2013 liczba uczniów i uczennic ma osiągnąć największą wartość, która wyniesie 4847 uczniów i uczennic. Następnie predykcja wskazuje na sukcesywne zmniejszanie się liczby dzieci w szkołach podstawowych aż do poziomu 3987 w roku 2025 (w porównaniu do roku 2016 będzie to stanowiło spadek o 17,74%). Udział chłopców w ogólnej liczbie uczniów w roku 2005 ukształtował się na poziomie 51,55%. Zgodnie z prognozami udział dziewcząt uczęszczających do szkół podstawowych w roku 2012 wyniesie 50,11% (2422 dziewcząt oraz 2412 chłopców). Szacunki wskazują, że w kolejnych latach udział dziewcząt będzie poniżej 50% – w 2025 roku liczba dziewcząt ma się kształtować na poziomie 1949, zaś liczba chłopców – na poziomie 2038. Tempo zmian liczby uczniów i uczennic w szkołach podstawowych w latach 2005–2010 oscylowało wokół –2,88%. Według predykcji w okresie 2011–2013 tempo zmian badanej liczby ma być dodatnie – najwyższe tempo wzrostu ma wystąpić w roku 2012 (11,40%), z kolei w ostatnim roku przewidywać ma wynieść –2,30%. Prognozowane średnioroczne tempo zmian liczby uczniów i uczennic uczęszczających do szkół na szczeblu podstawowym ma się kształtować na poziomie –0,60%. Liczba uczniów przypadająca na jeden etat nauczyciela/-ki była dość stabilna w badanym okresie. Zgodnie z predykcją w latach 2011–2025 na jednego nauczyciela/-kę przypadać ma przeciętnie 17 uczniów/uczennic.

Rysunek 16. Prognozowana liczba uczniów/uczennic, etatów nauczycieli/-ek oraz wydatków na oświatę na szczeblu podstawowym w Piotrkowie Trybunalskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Analizując rysunek 16. można zauważyć sukcesywny spadek liczby etatów nauczycieli i nauczycielek w powiecie w badanym okresie – w roku 2005 liczba ta wyniosła 332 etaty, z kolei w roku 2009 – 285 etatów. W okresie prognozy liczba etatów nauczycieli i nauczycielek ma zostać ograniczona do 243 etatów (w tym 218 etatów kobiet). W całym badanym okresie liczba kobiet była znacznie wyższa od liczby mężczyzn – w 2005 roku udział kobiet zatrudnionych jako nauczycielki w szkołach podstawowych kształtował się na poziomie 86,03%. W kolejnych latach przewaga ta ma ulegać zwiększeniu – w ostatnim roku przewidywać wyniesie 89,72%. W całym prognozowanym okresie tempo zmian odznaczało się ujemnymi wartościami. Najwyższe tempo zmian odnotowano w roku 2007 (–7,35%), najniższe wystąpiło w roku 2009 (3,27%). Średnioroczne tempo zmian w latach 2005–2010 wyniosło –1,66%. Szacunki wskazują, że przeciętne tempo spadku wyniesie 1,10% rocznie. Liczba etatów nauczycieli

i nauczycielek w powiecie w porównaniu do średniej liczby etatów tychże w województwie sukcesywnie się zwiększała. Według prognoz w roku 2025 liczba etatów będzie średnio o 41,95% niższa niż przeciętna liczba etatów w całym województwie.

Wydatki na finansowanie oświaty na szczeblu podstawowym w Piotrkowie Trybunalskim w roku 2005 wyniosły 17,09 mln zł. W roku 2009 zanotowano tempo zmian równe $-4,97\%$, co w porównaniu do roku poprzedniego stanowiło spadek z 22,96 mln zł do 21,82 mln zł. Prognozy wskazują, że w 2025 roku wydatki na oświatę badanego szczebla wyniosą 68,49 mln zł, co będzie stanowić około 2,53% ogólnej puli wydatków na oświatę w szkołach podstawowych w województwie łódzkim. Przewiduje się, że średnioroczne tempo zmian w latach 2011–2025 wyniesie 7,28%. Udział wydatków na oświatę badanego szczebla w wydatkach na oświatę ogółem w powiecie ulegał redukcji w okresie próby – odnotowano spadek z 23,50% w roku 2005 do 20,90% w roku 2010. W okresie predykcji analizowany udział ma się charakteryzować tendencją rosnącą, zaś w ostatnim roku predykcji jest on szacowany na poziomie 23,74%. W latach 2005–2010 zanotowano spadek z 8,17% do 7,40%. Udział wydatków na oświatę na szczeblu podstawowym w ogólnych wydatkach jednostek samorządu terytorialnego w Piotrkowie Trybunalskim podlegał okresowym wahaniom w latach predykcji. Przewiduje się, że badany udział w roku 2015 wyniesie 8,28%, zaś w 2025 – 7,15%.

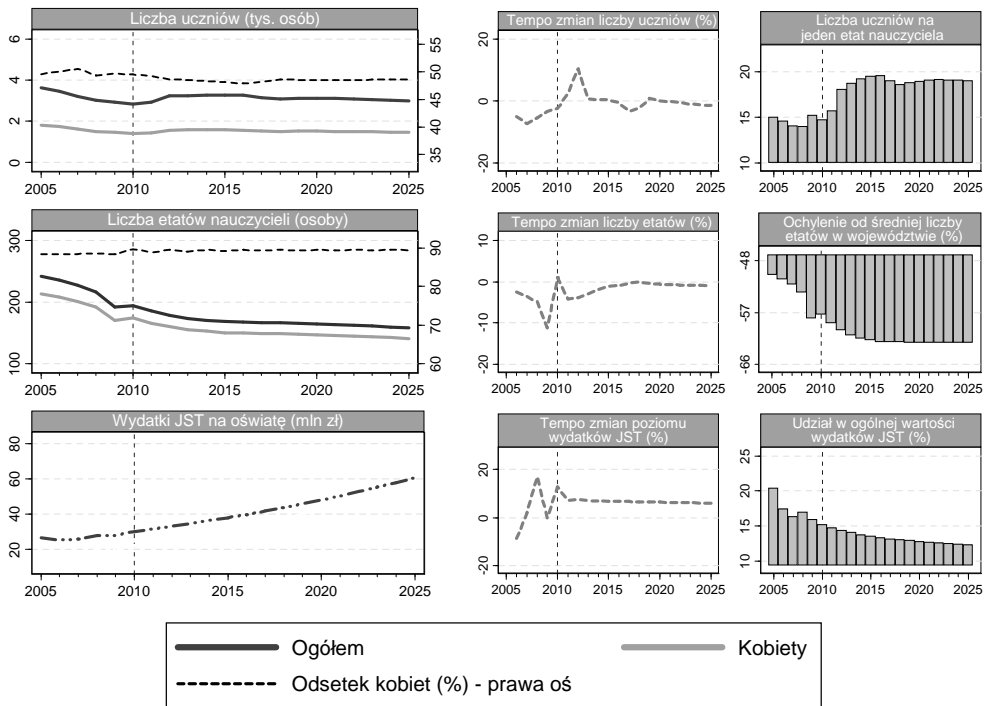
Powiat łaski

Liczba szkół podstawowych funkcjonujących w powiecie łaskim w roku 2010 wyniosła 23, z czego jedna to szkoła podstawowa specjalna. Liczba osób uczących się na szczeblu podstawowym w relacji do liczby ludności w grupie wiekowej odpowiadającej badanemu poziomowi kształcenia w roku 2003 wyniosła 100,97%, a w roku 2010 była niższa o 1,94 p.p. Porównując współczynnik skolaryzacji brutto w powiecie łaskim z tymże współczynnikiem w województwie łódzkim można zauważyć występowanie podobnego poziomu oraz tendencji malejącej w przypadku obu obszarów. Analizując współczynnik skolaryzacji netto, w roku 2010 w powiecie łaskim wyniósł on 98,53%.

Analizując dane historyczne oraz prognozy liczby uczniów i uczennic uczęszczających do szkół podstawowych w powiecie łaskim należy

zauważyć spadek tejże liczby w całym okresie próby (z 3627 uczniów i uczennic w roku 2005 do 2859 uczniów i uczennic w roku 2010) o około 21,17%. Szacuje się, że w początkowych latach prognozy zostanie odnotowany wzrost liczby uczniów i uczennic do 3295 osób w roku 2015, natomiast w roku 2025 liczbę uczniów szacuje się na 2995. W roku 2006 i 2007 liczba dziewcząt przewyższała nieznacznie liczbę chłopców w szkołach podstawowych (udział dziewcząt wyniósł odpowiednio 50,03% i 50,56% w tych latach). W perspektywie prognozy udział liczby dziewcząt ma ulegać spadkowi, w roku 2011 liczba dziewcząt szacowana jest na poziomie 1415, z kolei liczba chłopców – 1444. W ostatnim roku prognozy liczba dziewcząt kształtuje się na poziomie 1455 osób, a chłopców – 1541. Przeciętny udział chłopców w szkołach podstawowych w latach 2011–2025 wyniesie 51,52%. Tempo zmian liczby uczniów i uczennic w całym okresie próby było ujemne – w latach 2005–2010 wyniosło średnio –4,65%. Szacuje się, że w początkowym etapie prognozy tempo zmian liczby uczniów i uczennic ma być dodatnie, maksimum jest szacowane w roku 2012 (10,41%). Prognozując się, że średnioroczne tempo zmian w latach przewidywań wyniesie 0,17%; w przypadku chłopców będzie nieco wyższe (wyniesie 0,26%). W latach 2005–2010 liczba uczniów i uczennic przypadająca na jeden etat nauczyciela/nauczycielki w szkołach podstawowych kształtowała się na poziomie 14–15 osób. Przewiduje się, że liczba ta wzrośnie w kolejnych latach i w ostatnim roku predykcji kształtuje się na poziomie 19 uczniów/uczennic.

Rysunek 17. Prognozowana liczba uczniów/uczennic, etatów nauczycieli/-ek oraz wydatków na oświatę na szczeblu podstawowym w powiecie łaskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Liczba etatów nauczycieli i nauczycielek w szkołach podstawowych w powiecie łaskim charakteryzowała się tendencją malejącą w okresie próby – w roku 2005 liczba etatów wyniosła 242 (w tym 214 etatów kobiet i 28 etatów mężczyzn), z kolei w roku 2010 – 194 (w tym 165 etatów kobiet i 21 etatów mężczyzn). We wskazanym okresie odnotowano 19,83-procentowy spadek liczby etatów nauczycieli i nauczycielek badanego szczebla. W latach przewidywań liczba etatów nadal ma podlegać tendencji spadkowej. W ostatnim roku predykcji poziom zatrudnienia nauczycieli i nauczycielek na szczeblu podstawowym w badanym powiecie szacowany jest na poziomie 158 etatów (w tym 141 etatów kobiet oraz 14 etatów mężczyzn). W całym analizowanym okresie udział nauczycielek był istotnie wyższy od udziału nauczycieli. W perspektywie lat prognozy w okresie 2011–2025 analizowany udział kobiet ma nieznacznie wzrosnąć, zaś średni udział ma oscylować wokół 89,38%. W latach próby tempo zmian liczby etatów nauczycieli i nauczycielek badanego szczebla

podlegało okresowym wahaniom – w 2009 roku wyniosło –11,13% (spadek z 216 etatów do 192 etatów), z kolei rok później zanotowano 1-procentowy wzrost. Przewiduje się, że w okresie predykcji średnioroczne tempo zmian liczby etatów nauczycieli i nauczycielek będzie się kształtować na poziomie –1,17%. Liczba etatów nauczycieli i nauczycielek w szkołach podstawowych w powiecie łaskim była niższa średnio o ponad 50% w porównaniu do średniej liczby etatów w całym województwie. Prognozy wskazują, że odchylenie to znacznie się nasili – w 2025 roku wyniesie –62,28%.

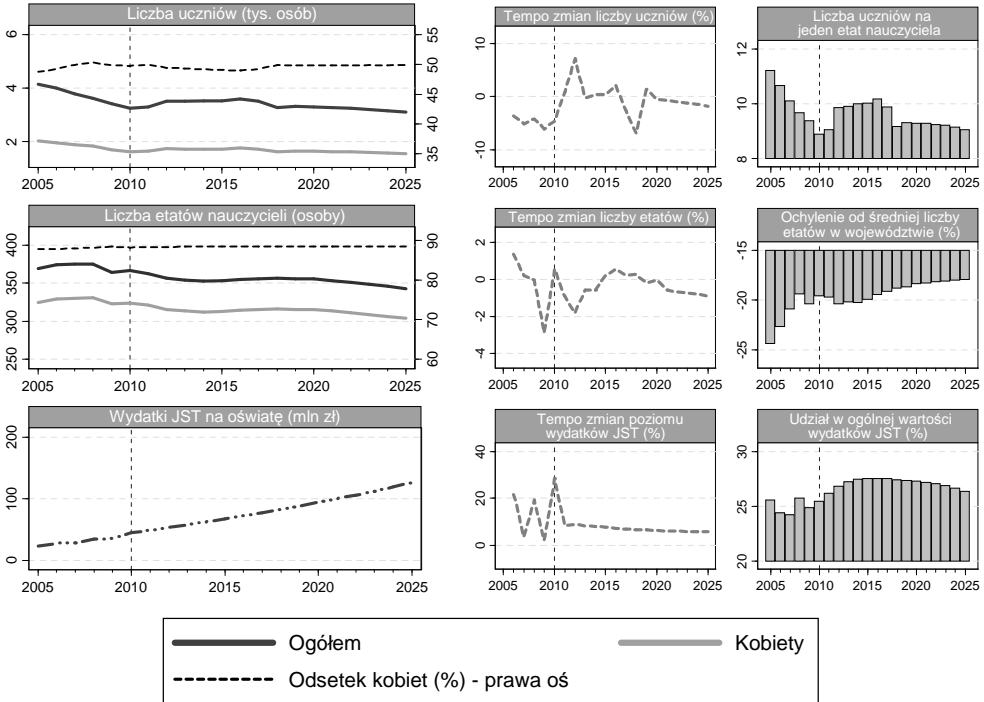
Wydatki na finansowanie oświaty na szczeblu podstawowym w powiecie w 2005 roku stanowiły 2,33% (wyniosły wówczas 17,94 mln zł) ogółu wydatków na oświatę badanego szczebla w województwie. Predykcja wskazuje na sukcesywny wzrost tejże wartości w kolejnych latach – w 2015 roku wydatki mają wynieść 31,16 mln zł, zaś w ostatnim roku przewidywać – 57,57 mln zł. W latach 2005–2010 odnotowano liczne wahania tempa zmian wydatków na oświatę. W roku 2006 badane tempo osiągnęło wartość –8,76%, natomiast w roku 2008 było równe aż 17,06%. Prognozowane średnioroczne tempo zmian w latach 2011–2025 wyniesie 6,57%. Udział wydatków na finansowanie oświaty na szczeblu podstawowym w powiecie w wydatkach jednostek samorządu terytorialnego ogółem podlegał spadkowi – w roku 2010 wyniósł 15,16%. Szacunki pokazują, że w ostatnim roku predykcji wyniesie 12,28%. Udział w wydatkach na oświatę szczebla podstawowego w wydatkach na oświatę ogółem w powiecie łaskim w latach 2005–2010 ulegał zmniejszeniu, zaś w latach 2011–2025 ma się ustabilizować. Prognozy wskazują, że udział ten wyniesie 42,96% w 2025 roku.

Powiat pajęczański

Na terenie powiatu pajęczańskiego w 2010 roku działało 35 placówek szkolnych kształcących na poziomie podstawowym, w tym jedna szkoła specjalna. Współczynnik skolaryzacji brutto kształtował się na podobnym poziomie jak w województwie łódzkim. W roku 2003 odnotowano, że jego wartość wyniosła 100,38%, zaś w ostatnim roku historycznym była równa 99,82%. Relacja liczby uczniów i uczennic w grupie wiekowej kształcącej się na szczeblu podstawowym do liczby ludności w grupie wiekowej określonej jako odpowiadająca badanemu poziomowi

nauczania w roku 2003 wynosiła 99,49%, co w porównaniu do poziomu w województwie odbiegało o około $-0,50$ p.p.

Rysunek 18. Prognozowana liczba uczniów/uczennic, etatów nauczycieli/-ek oraz wydatków na oświatę na szczeblu podstawowym w powiecie pajęczańskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W latach 2005–2010 odnotowano spadek liczby uczniów i uczennic w szkołach podstawowych z 4172 do 3258 (o 21,44%). Prognozy wskazują na dalszy, sukcesywny spadek liczby uczniów i uczennic. Szacuje się, że ich liczba w 2025 roku wyniesie 3108 osób, co w porównaniu do roku 2010 stanowi spadek o 4,60%. W 2008 roku odnotowano przewagę dziewcząt uczęszczających do szkół podstawowych – udział uczennic na poziomie 50,33% (co dało liczbę równą 1830 dziewcząt). Według prognoz udział chłopców w latach predykcji będzie wyższy od udziału dziewcząt w badanych placówkach szkolnych – w 2025 roku udział chłopców wyniesie 50,10% (157 chłopców). Tempo zmian liczby dzieci i młodzieży uczęszczających do szkół podstawowych w okresie historycznym wyniosło przeciętnie $-4,71\%$ (nieco wyższe dla chłopców, rów-

ne $-5,06\%$). W latach 2011–2025 średnie tempo zmian liczby uczniów ma oscylować na poziomie $-0,40\%$ rocznie. W okresie analizy liczba uczniów i uczennic przypadająca na jeden etat nauczyciela/nauczycielki była stosunkowo stabilna i w 2010 roku wyniosła 9 uczniów/uczennic. W perspektywie prognozy ma się kształtować na poziomie podobnym jak w okresie historycznym – na jeden etat nauczyciela/-ki przypadnie również 9 uczniów/uczennic.

Liczba etatów nauczycieli i nauczycielek szczebla podstawowego w powiecie pajęczańskim w okresie próby znajdowała się na stabilnym poziomie, w roku 2005 wynosiła 370 etatów, natomiast w 2010 roku – 367 etatów (w tym 323 etaty kobiet i 43 etaty mężczyzn). Według predykcji w kolejnych latach ma wystąpić spadek liczby etatów, w 2025 roku liczba etatów nauczycieli i nauczycielek w szkołach podstawowych ma osiągnąć poziom 343, co w porównaniu do roku 2010 stanowi spadek o 24 etaty. Udział nauczycielek w okresie historycznym wynosił średnio $88,10\%$. W 2025 roku liczba etatów kobiet ma się kształtować na poziomie 304, zaś liczba etatów mężczyzn – 39. Przeciętne tempo zmian liczby etatów nauczycieli i nauczycielek w szkołach podstawowych w okresie 2005–2010 wyniosło $-0,44\%$ rocznie. Liczba etatów nauczycieli/nauczycielek szkół podstawowych w powiecie pajęczańskim była niższa o $24,32\%$ od średniej liczby etatów w województwie w 2005 roku. Szacuje się, że omawiane odchylenie ulegnie ograniczeniu do $17,92\%$ w 2025 roku.

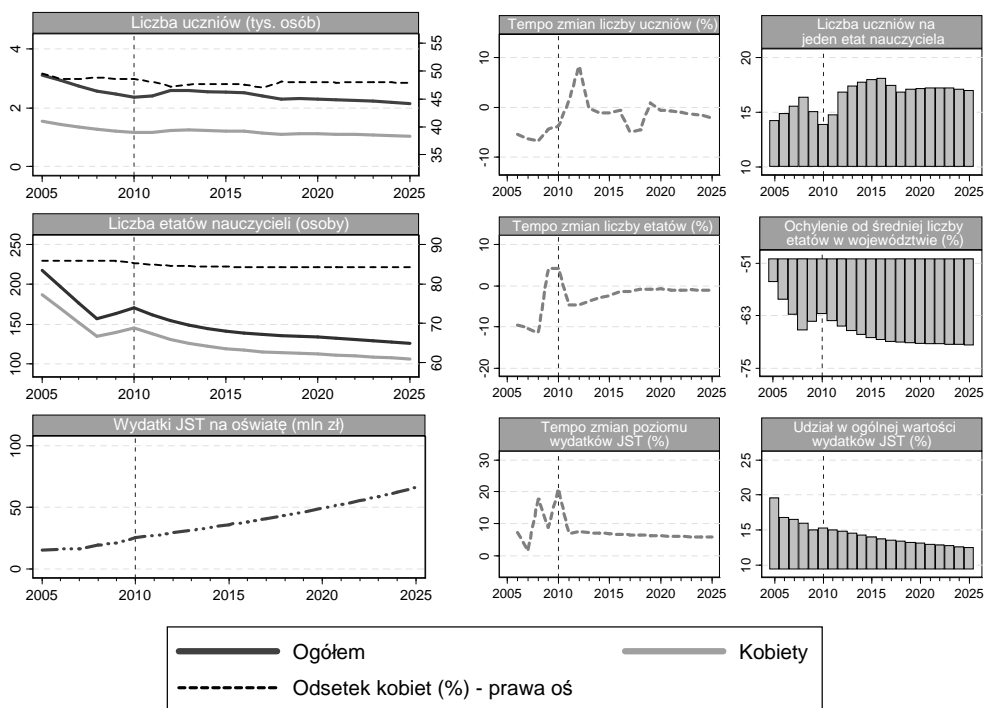
Kształtowanie się wydatków na finansowanie oświaty na szczeblu podstawowym w latach 2005–2010 uległo wzrostowi z $22,85$ mln zł do $45,10$ mln zł. Zgodnie z prognozami w ostatnim roku predykcji wydatki mają się kształtować na poziomie $126,21$ mln zł. Zauważono liczne okresowe wahania poziomu wydatków na oświatę – w roku 2006 tempo zmian wyniosło aż $21,73\%$ w porównaniu do roku 2005, natomiast w roku 2009 tempo wzrostu było równe tylko $2,15\%$ (w stosunku do roku poprzedniego). Według prognoz średnie tempo zmian wyniesieć ma $7,01\%$ rocznie. Udział wydatków na oświatę na szczeblu podstawowym w wydatkach na oświatę ogółem w powiecie w okresie próby ulegał zwiększeniu, w 2005 roku odnotowano poziom równy $55,22\%$, zaś w kolejnym roku $60,89\%$. Prognozy pokazują, że udział ten będzie stopniowo rósł w latach predykcji.

Powiat poddębicki

W 2010 roku na obszarze powiatu poddębickiego funkcjonowały 22 szkoły podstawowe. Powiat ten istotnie wyróżniał się wysokim współczynnikiem skolaryzacji (zarówno netto, jak i brutto) na tle innych powiatów w województwie. Współczynnik skolaryzacji brutto w roku 2003 kształtował się na poziomie 102,40%, zaś ten sam wskaźnik w ujęciu netto wynosił 101,21%. W roku 2010 badane współczynniki (zarówno brutto, jak i netto) w powiecie poddębickim charakteryzowały się niższym poziomem niż w roku 2003 (odpowiednio 99,87% oraz 98,31%).

Liczba uczniów i uczennic w latach 2005–2010 podlegała tendencji malejącej – zanotowano w owym czasie spadek z 3102 do 2364 osób uczących się na poziomie szkoły podstawowej. W kolejnych latach liczba uczniów i uczennic także ma się charakteryzować trendem malejącym. Szacunki wskazują, że w roku 2012 liczba uczniów i uczennic ukształtuje się na poziomie 2593, z kolei w roku 2025 – na poziomie 2147 osób, co ma stanowić spadek o około 17,20%. W całym analizowanym okresie liczba chłopców w szkołach podstawowych była wyższa od liczby dziewcząt – największa różnica została odnotowana w 2005 roku, kiedy liczba chłopców była równa 1564, zaś liczba dziewcząt wyniosła 1538. W okresie prognozy spodziewane jest zwiększenie się udziału liczby chłopców w porównaniu do ogółu dzieci w szkołach podstawowych (w 2025 roku ma wynieść on 52,07%, co będzie odpowiadało 1118 chłopcom). W 2008 roku zanotowano największe wahania liczby dzieci i młodzieży w szkołach podstawowych, które wyniosły –6,72% (w porównaniu do roku poprzedniego). W całym okresie próby tempo zmian liczby uczniów i uczennic było ujemne. W perspektywie lat prognozy mają występować liczne wahania okresowe – szacuje się, że w latach 2011–2025 przeciętne tempo zmian liczby uczniów i uczennic w szkołach podstawowych w powiecie poddębickim będzie się kształtowało na poziomie –0,77% rocznie. Liczba uczniów i uczennic przypadająca na jeden etat nauczyciela/nauczycielki w początkowym okresie próby wyniosła 14 osób. Zgodnie z predykcją relacja ta będzie rosła i przeciętnie na jeden etat nauczyciela/-ki przypadnie 17 uczniów/uczennic.

Rysunek 19. Prognozowana liczba uczniów/uczennic, etatów nauczycieli/-ek oraz wydatków na oświatę na szczeblu podstawowym w powiecie poddębickim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W przypadku analizy liczby etatów nauczycieli i nauczycielek na szczeblu podstawowym w powiecie poddębickim należy zwrócić uwagę na istotny spadek tejże liczby zarówno w okresie historycznym, jak i prognozowanym. Warto nadmienić fakt, iż w roku 2005 liczb etatów wyniosła 218, z kolei w roku 2008 – 157. Z kolei w latach 2009–2010 należy wskazać na wzrost liczby etatów – ze 163 do 170. W okresie predykcji ogólna tendencja poziomu zatrudnienia nauczycieli i nauczycielek badanego szczebla będzie ulegała ograniczeniu, a w ostatnim roku przewidywać wyniesie 126 etatów (w tym 106 etatów kobiet oraz 20 etatów mężczyzn). Udział nauczycielek w ostatnim roku próby kształtował się na poziomie 82,28%; przewiduje się, że udział ów będzie ulegał redukcji i w roku 2025 wyniesie 84,24%. Średnie tempo zmian liczby etatów w szkołach podstawowych w powiecie poddębickim w latach 2005–2010 osiągnęło poziom $-2,92\%$. W okresie predykcji tempo osiągnie wartość poniżej zera i wyniesie $-1,76\%$.

Warto podkreślić, że liczba etatów nauczycieli i nauczycielek na szczeblu podstawowym w powiecie w 2005 roku była niższa o 55,42% od średniej liczby etatów w województwie. Z kolei w roku 2008 odchylenie to wyniosło –66,35%. W perspektywie prognozy szacuje się pogłębienie omawianego odchylenia do poziomu –69,77% w roku 2025 roku.

Analizując dane historyczne oraz prognozę poziomu wydatków przeznaczonych na finansowanie oświaty w powiecie poddębickim (por. rysunek 19.) można zaobserwować wyraźną tendencję rosnącą w całym okresie badania. W roku 2005 łączne wydatki na oświatę na szczeblu podstawowym wyniosły 14,95 mln zł, co stanowiło jedynie 1,94% całkowitej puli wydatków na oświatę badanego szczebla w województwie łódzkim. Przewiduje się, że w roku 2011 poziom wydatków będzie się kształtował na poziomie 27,09 mln zł, zaś w ostatnim roku predykcji – na poziomie 65,90 mln zł (co ma stanowić blisko 2,42% wydatków województwa). Najwyższe tempo zmian badanej zmiennej zanotowano 2010 roku – było ono równe aż 20,99% (wzrost z 20,92 mln zł do 25,31 mln zł). Zgodnie z prognozami średnioroczne tempo zmian w latach 2011–2025 powinno wynieść 6,55%. Udział wydatków przeznaczonych na finansowanie oświaty w szkołach podstawowych w powiecie poddębickim w wydatkach na oświatę ogółem w powiecie stopniowo rósł. Szacuje się, że w 2025 roku osiągnie wartość równą 56,00% – w porównaniu do roku 2010 będzie to wzrost o 0,61 p.p. Istotny jest także udział wydatków na oświatę szkół podstawowych w porównaniu do wydatków jednostek samorządu terytorialnego ogółem w powiecie, który w okresie próby stopniowo malał, natomiast w roku 2005 zanotowano wartość udziału tychże wydatków równą 19,56%, a z kolei w 2010 roku – spadek do 15,26%. Wyniki prognoz wskazują, że w ostatnim roku przewidywań udział wydatków na finansowanie oświaty w wydatkach ogółem w powiecie poddębickim ma się kształtować na poziomie 12,48%.

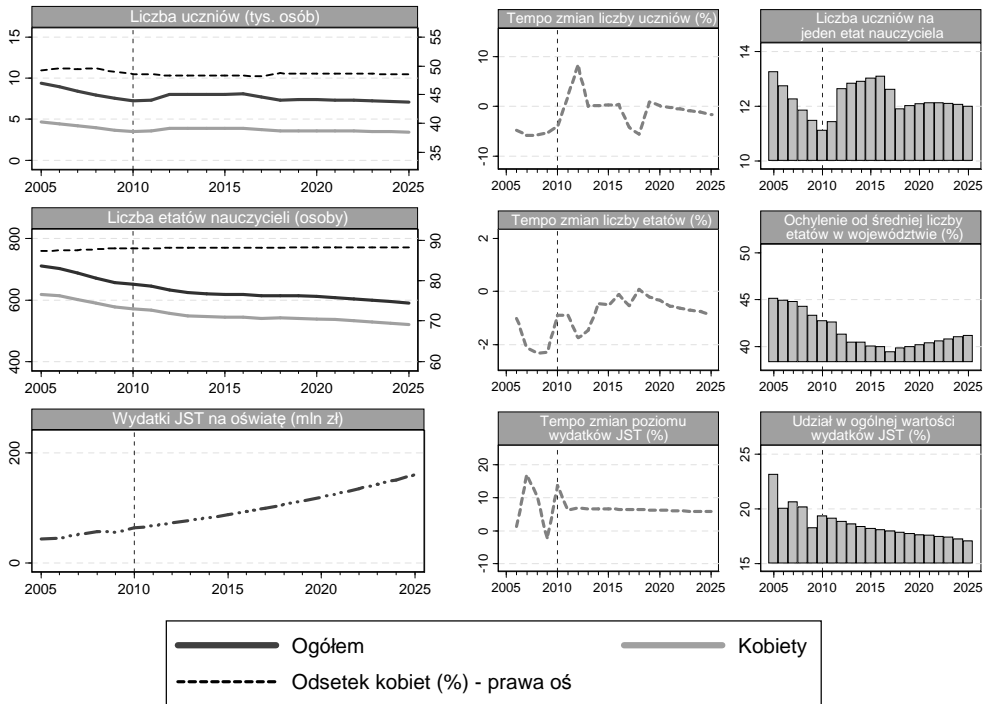
Powiat sieradzki

Powiat sieradzki w 2010 roku posiadał 57 placówek szkolnych kształcących na poziomie podstawowym oraz trzy placówki specjalne kształcące na badanym szczeblu. Zanotowano spadek współczynnika skolaryzacji netto – z 98,85% w roku 2003 do 97,31% w roku 2010. Porównując wartość współczynnika skolaryzacji netto w roku 2010 w powiecie sie-

radzkim i województwie, należy zauważyć, że poziom badanego wskaźnika w województwie łódzkim był niższy o 0,42 p.p. od współczynnika w powiecie. Współczynnik skolaryzacji brutto w roku 2003 kształtował się na poziomie 100,72%, co było porównywalne do poziomu w województwie łódzkim ogółem.

Rozpatrując rysunek 20. należy zauważyć powolne ograniczanie liczby uczniów i uczennic uczęszczających do szkół podstawowych w powiecie sieradzkim. Istotny spadek (23,05%) zanotowano w latach 2005–2010 – w owym czasie liczba uczniów i uczennic zmniejszyła się z 9404 do 7236. W perspektywie prognozy największa ich liczba szacowana jest w roku 2016 (8077 dzieci, w tym 3900 dziewcząt oraz 4176 chłopców). W ostatnim roku prognozy liczba uczniów i uczennic ma się kształtować na poziomie 7076 (w tym 3438 dziewcząt i 3638 chłopców). Udział chłopców w całym analizowanym okresie był nieznacznie wyższy od udziału dziewcząt. W latach 2011–2025 udział chłopców w szkołach podstawowych ma średniorocznie oscylować wokół 51,52%. Tempo zmian badanej zmiennej w całym okresie próby było ujemne i wynosiło przeciętnie –5,11% rocznie. Zgodnie z prognozami tempo zmian liczby uczniów i uczennic w początkowym etapie predykcji ma się charakteryzować dodatnim poziomem, z kolei od roku 2017 ma być ujemne. Prognozowane średnioroczne tempo zmian liczby uczniów i uczennic w szkołach podstawowych w powiecie sieradzkim ma oscylować wokół zera (–0,29%) w latach 2011–2025. Liczba uczniów i uczennic przypadająca na jeden etat nauczyciela/nauczycielki w szkole podstawowej w powiecie w całym analizowanym okresie kształtowała się na dość stabilnym poziomie – w 2010 roku wynosiła 11 uczniów/uczennic na jeden etat nauczyciela/-ki w szkole podstawowej. Szacuje się, że w roku 2025 na jeden etat nauczyciela/nauczycielki szczebla podstawowego będzie przypadać 12 uczniów/uczennic.

Rysunek 20. Prognozowana liczba uczniów/uczennic, etatów nauczycieli/-ek oraz wydatków na oświatę na szczeblu podstawowym w powiecie sieradzkim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Kształtowanie się poziomu zatrudnienia w powiecie sieradzkim w latach 2005–2010 charakteryzowało się tendencją malejącą – w roku 2005 zanotowano 709 etatów, zaś w roku 2010 – 650 etatów. Przewiduje się, że w późniejszych latach badana zmienna także będzie ulegała ograniczeniu – w roku 2025 ma wynieść 590 etatów. Udział etatów kobiet zatrudnionych jako nauczycielki w szkołach podstawowych w pierwszym okresie badania wynosił 87,30% ogółu nauczycieli szczebla podstawowego, z kolei w roku 2010 osiągnął poziom równy 87,93%. W okresie predykcji przewiduje się, że udział liczby nauczycielek w liczbie ogólnej nauczycieli badanego szczebla w latach 2011–2025 wyniesie przeciętnie 88,12% rocznie. W ostatnim roku prognozy liczba nauczycieli/nauczycielek ma się kształtować na poziomie 520 etatów, zaś mężczyzn – 70 etatów. W analizowanym okresie, zarówno historycznym, jak i predykcji, tempo zmian poziomu zatrudnienia w powiecie było ujemne – w latach 2005–2010 wyniosło średniorocznie –1,52%. Przeciętne tempo zmian liczby nauczy-

cieli i nauczycielek na szczeblu podstawowym w powiecie sieradzkim w latach 2011–2025 ma oscylować wokół $-0,63\%$ rocznie. Należy także zwrócić uwagę na ulegające ograniczeniu odchylenie liczby etatów nauczycieli i nauczycielek w szkołach podstawowych w powiecie od średniej liczby tychże w województwie łódzkim. W latach 2005–2010 odnotowano spadek z $45,17\%$ do $42,76\%$. W perspektywie lat prognozy odchylenie liczby nauczycieli i nauczycielek badanego szczebla w roku 2025 ma wynieść $41,26\%$, co i tak wskazuje na prawie o połowę większą liczbę etatów w powiecie sieradzkim w porównaniu do średniego poziomu w województwie.

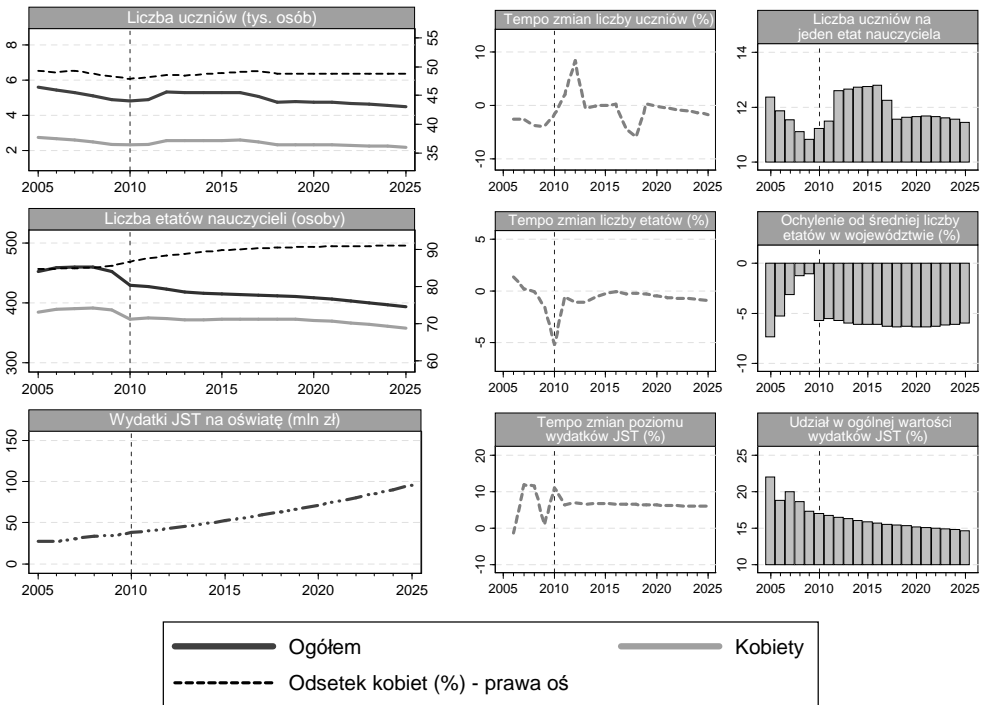
Wydatki na finansowanie oświaty szczebla podstawowego w powiecie sieradzkim w roku 2010 osiągnęły poziom $63,43$ mln zł – w porównaniu do pierwszego okresu próby dało to $45,12\%$ wzrost (w 2005 roku równe $43,71$ mln zł). Wyniki prognoz wskazują, że w ostatnim roku przewidywań poziom wydatków na oświatę wyniesie $160,10$ mln zł. W latach 2005–2010 odnotowano średnie tempo zmian poziomu badanej zmiennej w granicach $7,73\%$ rocznie. Według przewidywań w 2025 roku przeciętne tempo wzrostu wydatków na oświatę w szkołach podstawowych ma się kształtować na nieco niższym poziomie niż w latach historycznych – $5,88\%$ (w porównaniu do roku poprzedniego). Szacuje się, że przeciętne tempo zmian badanej zmiennej ma się kształtować na poziomie $6,37\%$ rocznie w latach 2011–2025. Udział wydatków na oświatę badanego szczebla w ogólnej liczbie wydatków w powiecie w ostatnim okresie historycznym osiągnął poziom równy $50,10\%$, z kolei przewidywana wskazują, że w roku 2025 wyniesie o $1,83$ p.p. mniej ($48,27\%$). W perspektywie lat prognozy przeciętny udział wydatków przeznaczonych na finansowanie oświaty w szkołach podstawowych w powiecie sieradzkim wyniesie przeciętnie $17,96\%$ rocznie.

Powiat wieluński

W roku 2010 w powiecie wieluńskim funkcjonowało 49 szkół podstawowych (w tym dwie szkoły specjalne). Do tego typu placówek w analizowanym okresie uczęszczało 4817 uczniów i uczennic. Współczynnik skolaryzacji brutto w powiecie wieluńskim w latach 2003 i 2010 nieznacznie wzrósł – z $99,81\%$ w 2003 roku do $99,85\%$ w 2010 roku. Z kolei wartość

współczynnika skolaryzacji netto spadła z 98,74% do 97,86% we wskazanych wcześniej latach. Wartości badanego indykatora w latach 2003 i 2010 w powiecie kształtowały się na podobnym poziomie jak w całym województwie.

Rysunek 21. Prognozowana liczba uczniów/uczennic, etatów nauczycieli/-ek oraz wydatków na oświatę na szczeblu podstawowym w powiecie wieluńskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Liczba uczniów i uczennic uczęszczających do szkół podstawowych w powiecie wieluńskim, podobnie jak w innych powiatów województwa, zmalała. W okresie 2005–2010 odnotowano jej spadek o około 13,87% – z 5593 do 4887 uczniów i uczennic. Zgodnie z predykcją w roku 2025 wartość badanej zmiennej będzie się kształtować na poziomie 4502 osób (w porównaniu do pierwszego okresu przewidywać ma być niższa o około 8,33%). Według prognoz w latach 2011–2025 szacowany udział chłopców uczęszczających do szkół podstawowych będzie się kształtował na poziomie około 51,25%. W ostatnim roku prognozy przewidywana liczba dziewcząt wyniesie 2194, z kolei chłopców – 2308. Tempo zmian liczby uczniów i uczennic w okresie historycznym kształ-

towało się na poziomie około $-2,94\%$ (w przypadku dziewcząt wyniosło $-3,49\%$). Szacunki wskazują na występowanie dodatniego tempa zmian liczby uczniów i uczennic w latach 2011–2012. W kolejnych latach przewiduje się występowanie ujemnego tempa zmian, przeciętnie $-0,62\%$ rocznie (w latach 2011–2025). Liczba uczniów i uczennic przypadająca na jeden etat nauczyciela/nauczycielki szczebla podstawowego w powiecie wieluńskim kształtowała się na relatywnie stabilnym poziomie. W 2025 roku na jeden etat nauczyciela/-ki przypadają będzie 12 uczniów/uczennic.

Liczba etatów nauczycieli i nauczycielek na szczeblu podstawowym w powiecie wieluńskim w okresie historycznym kształtowała się na względnie stabilnym poziomie – w latach 2005–2009 wynosiła przeciętnie 457 etatów. W ostatnim okresie prognozy liczba etatów ma osiągnąć poziom 393 – o 36 etatów mniej stosunku do roku 2010. Udział kobiet zatrudnionych w zawodzie nauczycielki szczebla podstawowego w powiecie wieluńskim będzie sukcesywnie rósł – w roku 2010 wyniósł $86,75\%$, a w ostatnim roku predykcji około $91,04\%$ (wzrost o $4,29$ p.p.). W okresie historycznym zaobserwowano wahania tempa zmian liczby etatów nauczycieli i nauczycielek badanego szczebla – w roku 2006 tempo zmian było na poziomie $1,35\%$, natomiast w 2010 roku wyniosło $-5,16\%$. Prognozy wskazują, że w latach 2011–2025 ich liczba będzie zmieniać się o $-0,59\%$ rocznie. Liczba etatów nauczycieli i nauczycielek na szczeblu podstawowym w powiecie wieluńskim w całym okresie badania była niższa od średniego poziomu w województwie łódzkim. Różnica ta sukcesywnie się zmniejszała – w latach historycznych zarejestrowano odchylenia o $-7,32\%$ w 2005 roku, a w 2009 roku o $-1,05\%$. Zgodnie z predykcją w latach 2011–2025 zostanie zarejestrowane średnie odchylenie o $-6,09\%$.

Wydatki na oświatę na szczeblu podstawowym w powiecie wieluńskim w pierwszym roku analizy kształtowały się na poziomie $27,50$ mln zł, co stanowiło blisko $3,57\%$ ogółu wydatków na oświatę badanego szczebla w całym województwie łódzkim. W roku 2007 poziom wydatków wyniósł $30,32$ mln zł, co w porównaniu do roku 2005 dało $10,26\%$ wzrostu. Tempo zmian wielkości wydatków na oświatę jedynie w roku 2006 było ujemne ($-1,39\%$). Średnioroczne tempo wzrostu badanej zmiennej w latach 2005–2010 osiągnie poziom $6,64\%$. Wydatki na finansowanie oświaty szczebla podstawowego w relacji do wydatków jednostek samorządu terytorialnego ogółem stopniowo zmniejszały się –

w 2005 roku wyniosły 22,00%. Szacuje się, że w ostatnim okresie predykcji powyższa relacja powinien być niższa o 7,34 p.p. w porównaniu do 2010 roku. Udział wydatków na oświatę na szczeblu podstawowym w wydatkach na oświatę ogółem w powiecie podlegał tendencji malejącej – w latach 2005–2010 zanotowano spadek z 54,34% do 49,24%. Szacuje się, że w roku 2025 w powiecie wieluńskim odsetek ten wyniesie 46,98%.

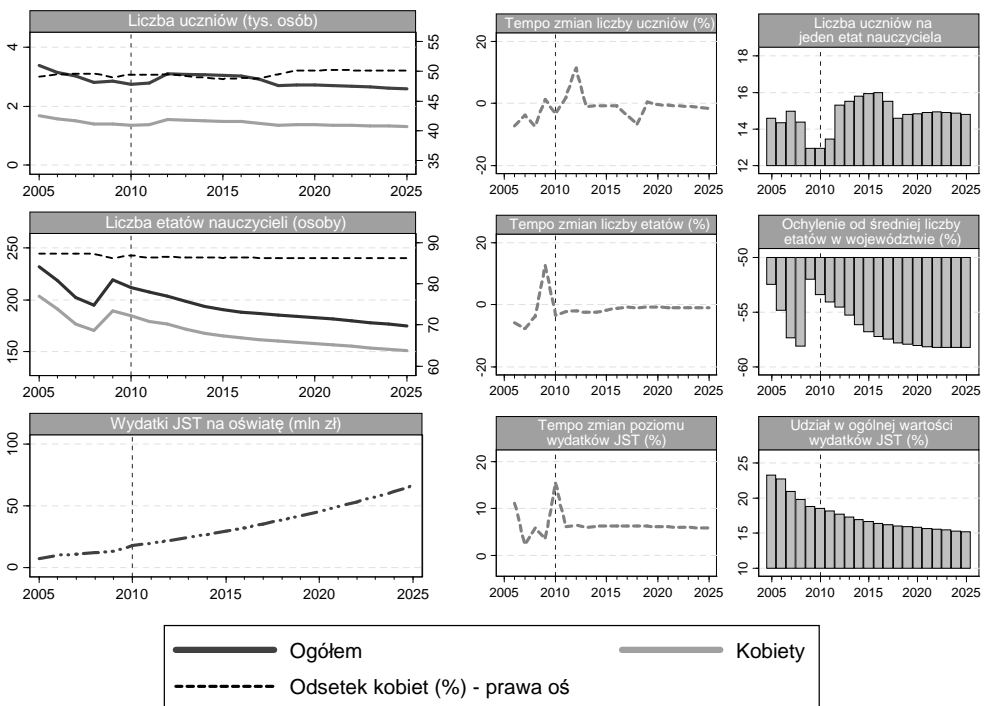
Powiat wieruszowski

Na terenie powiatu wieruszowskiego w 2010 roku znajdowały się 32 szkoły podstawowe. Liczba osób uczących się na danym poziomie kształcenia (niezależnie od wieku) w relacji do liczby ludności w grupie wieku określonej jako odpowiadająca badanemu poziomowi nauczania znajdowała się na stosunkowo stabilnym poziomie – w latach 2003 i 2010 wyniosła odpowiednio 100,11% i 100,59%. Miara powszechności nauczania netto w powiecie wieruszowskim w 2010 roku wyniosła 98,61%.

Na rysunku 22. zostały przedstawione dane historyczny oraz prognozy dotyczące liczby uczniów i uczennic uczęszczających do szkół podstawowych w powiecie wieruszowskim. Ogólna tendencja charakteryzująca liczbę uczniów i uczennic w granicach administracyjnych powiatu wieruszowskiego była malejąca – zanotowano spadek z 3386 uczniów w roku 2005 do 2741 w 2010 roku. Szacuje się, że w latach 2012–2016 liczba uczniów i uczennic na badanym szczeblu będzie się kształtowała na średnim poziomie 3063 uczniów i uczennic. Predykcja wskazuje na spadek liczby dzieci i młodzieży w szkołach w latach 2017–2025 do poziomu 2583 – w tym 1294 dziewcząt oraz 1289 chłopców w ostatnim roku przewidywać. W roku 2008 dziewczęta stanowiły około 49,64% ogółu uczniów w szkołach podstawowych. Charakterystyczne dla badanego powiatu jest to, że w okresie predykcji szacowana liczba dziewcząt uczęszczających do szkół podstawowych będzie wyższa od liczby chłopców – w roku 2025 udział dziewcząt ma wynieść 50,11%. Tempo zmian liczby uczniów i uczennic w okresie 2005–2010 kształtowało się na poziomie –4,14%, a wśród uczniów płci męskiej wyniosło –4,27%. Szacuje się, że wysoki wzrost liczby uczniów i uczennic zostanie odnotowany w 2012 roku (aż 11,44% w porównaniu do roku poprzedniego). Można wskazać, że przyczyną istotnie wyższej liczby uczniów i uczennic w tym czasie będzie reforma edukacyjna, która w tym roku nakłada obowiązek

szkolny na dzieci w wieku sześciu lat. Szacuje się, że w 2012 roku liczba uczniów i uczennic osiągnie poziom 3114 osób. Przeciętne tempo zmian tej liczby w powiecie w okresie predykcji wyniesie ma $-0,56\%$ rocznie. Przewiduje się, że liczba uczniów i uczennic przypadająca na jednego nauczyciela/nauczycielkę w szkole podstawowej charakteryzuje się relatywnie stałym poziomem. W latach 2005–2010 średnio na jeden etat nauczyciela/nauczycielki przypadło 14 uczniów/uczennic. Prognozy wskazują, że w latach 2011–2035 liczba wyniesie około 15 uczniów/uczennic.

Rysunek 22. Prognozowana liczba uczniów/uczennic, etatów nauczycieli/-ek oraz wydatków na oświatę na szczeblu podstawowym w powiecie wierszowskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W powiecie wierszowskim w latach historycznych zarejestrowano okresowe wahania liczby etatów nauczycieli i nauczycielek szczebla podstawowego. W roku 2005 liczba etatów wyniosła 232, wówczas była to najwyższa wartość w omawianym horyzoncie czasowym. W 2008 roku

odnotowano poziom równy 195 etatom (minimum w analizowanym przedziale czasowym). Przewiduje się, że w ostatnim roku predykcji liczb etatów nauczycieli i nauczycielek w szkołach podstawowych wyniesie 175 – o około 17,45% mniej niż w 2010 roku. Liczba etatów nauczycielek w całym analizowanym okresie była wyższa od liczby etatów nauczycieli. Prognozy pokazują, że średni udział nauczycielek w latach 2011–2025 będzie oscylował wokół 86,41%. W roku 2009 odnotowano najwyższe dodatnie tempo zmian liczby etatów – wyniosło wówczas 12,66%. Przewiduje się, że przeciętne tempo zmian w latach 2011–2025 będzie się kształtować na poziomie –1,22% rocznie. Odchylenie liczby etatów na szczeblu podstawowym w powiecie wieruszowskim od liczby tychże etatów w województwie podlegało istotnym wahaniom w okresie historycznym – w 2008 roku liczba etatów na badanym terenie różniła się o –58,12%, z kolei rok później o –52,03% od przeciętnego poziomu w województwie. Szacuje się, że w ostatnim roku przewidywań zostanie zarejestrowanie odchylenie o –58,20%.

Analizując poziom wydatków przeznaczonych na finansowanie oświaty szczebla podstawowego w powiecie wieruszowskim w latach 2005–2006 odnotowano jego wzrost o około 11,11% – z odpowiednio 17,35 mln zł do 19,28 mln zł. Wyniki prognoz wskazują, że liczba wydatków w latach 2010–2025 wzrośnie o 155,88% do poziomu 61,53 mln zł. W okresie próby zaobserwowano liczne okresowe wahania poziomu wydatków na oświatę badanego szczebla – w 2007 roku tempo zmian wyniosło 2,33%, z kolei w roku 2010 było o 13,22 p.p. wyższe. Szacowane przeciętne tempo zmian w latach 2011–2025 ma się kształtować na poziomie 6,19% rocznie. Udział wydatków na finansowanie oświaty w szkołach podstawowych w relacji do ogólnej puli wydatków na oświatę w powiecie stopniowo malał – w roku 2010 wyniósł 54,33%. Zgodnie z prognozami powyższy odsetek w ostatnim roku przewidywań wyniesie 53,51%. Relacja wydatków na oświatę szczebla podstawowego do wydatków ogółem w powiecie ma się sukcesywnie zmniejszać – szacuje się, że w 2025 roku będzie się kształtować na poziomie 15,19%.

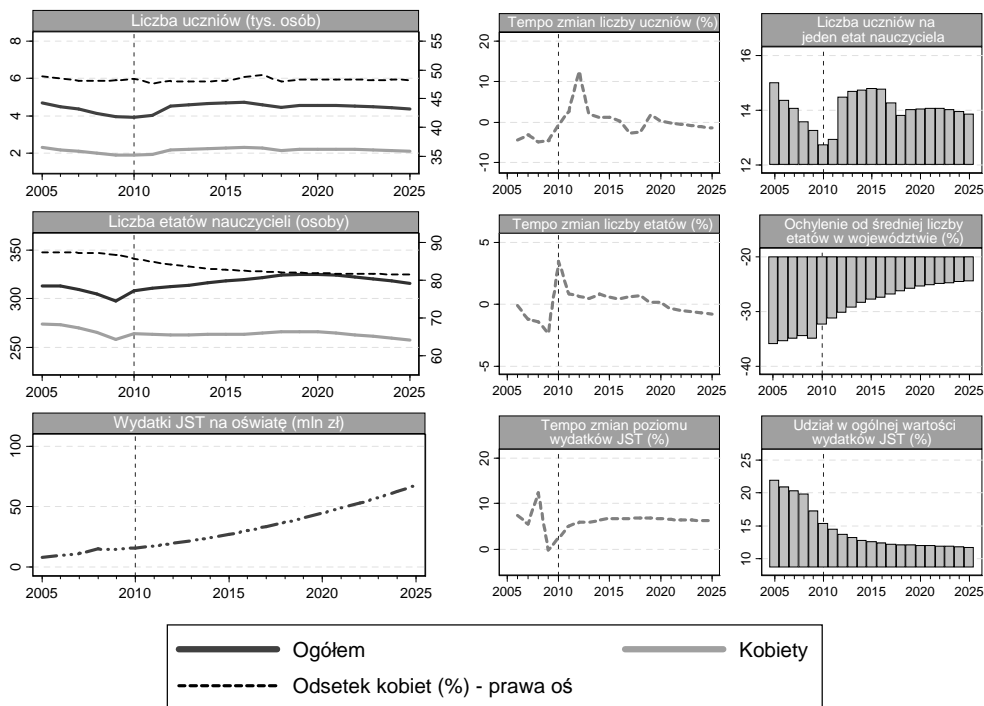
Powiat zduńskowolski

W granicach administracyjnych powiatu zduńskowolskiego odnotowano 19 szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży oraz jedną szkołę

specjalną badanego szczebla. Współczynnik skolaryzacji brutto w powiecie w 2010 roku wyniósł 98,49% – o 1,42 p.p. mniej w porównaniu ze współczynnikiem dla województwa łódzkiego. W przypadku współczynnika netto w latach 2003 i 2010 obserwowano niemalże taki sam poziom dla powiatu zduńskowolskiego, jak i całego województwa. W ostatnim roku historycznym w badanym powiecie współczynnik skolaryzacji netto osiągnął poziom 96,61%.

Liczba uczniów i uczennic w szkołach podstawowych w powiecie zduńskowolskim podlegała istotnym zmianom w okresie historycznym – tendencja charakteryzująca badaną zmienną była malejąca. W tym okresie odnotowano spadek liczby uczniów i uczennic z 4700 w 2005 roku do 3920 w 2010 roku (o blisko 16,60%). Szacuje się, że w czasie prognozy jej poziom będzie naprzemiennie rósł i malał. Szacuje się, że w latach 2011–2016 liczba uczniów i uczennic będzie się zwiększała do 4724 osób, a w kolejnych latach ukształtuje się zgodnie z tendencją malejącą – ostatecznie w 2025 roku wyniesie 4373 uczniów i uczennic. W całym analizowanym okresie udział chłopców w szkołach podstawowych był wyższy od odsetka dziewcząt. W roku 2010 ich udział wyniósł 48,47% (1900 dziewcząt), zaś według przewidywań w ostatnim roku predykcji wyniesie 48,27% (2111 dziewcząt). Średnie roczne tempo zmian w latach 2005–2010 oscyloowało na poziomie –3,56%. Szacuje się, że w okresie 2011–2025 przeciętne tempo zmian będzie dodatnie – 0,60% rocznie (w przypadku dziewcząt – 0,69%, zaś chłopców – 0,52%). Liczba etatów nauczycieli i nauczycielek szczebla podstawowego w badanym powiecie do liczby etatów nauczycieli i nauczycielek analizowanego szczebla w województwie łódzkim była względnie stabilna. W horyzoncie prognozy ma oscylować na poziomie 14–15 osób na jeden etat nauczyciela/nauczycielki badanego szczebla.

Rysunek 23. Prognozowana liczba uczniów/uczennic, etatów nauczycieli/-ek oraz wydatków na oświatę na szczeblu podstawowym w powiecie zduńskowolskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W okresie historycznym liczba etatów nauczycieli i nauczycielek na szczeblu podstawowym wyniosła przeciętnie 307. Przewiduje się, że w perspektywie do 2025 roku ich liczba będzie się kształtowała na relatywnie stałym poziomie – w 2020 roku wyniesie 325 etatów, a w roku 2025 – 316 etatów. W okresie historycznym liczba etatów mężczyzn wyniosła 39 w 2005 roku (274 kobiety), a w 2010 roku o 5 więcej (264 kobiety). Przewiduje się, że w 2025 roku liczba etatów przeznaczonych dla mężczyzn wyniesie 58 etatów, zaś dla kobiet 257 etatów. Udział etatów kobiet w zawodzie nauczyciela/nauczycielki szczebla podstawowego w 2025 roku wynieść ma 81,56%. Tempo zmian poziomu zatrudnienia nauczycieli i nauczycielek w powiecie na badanym szczeblu podlegało okresowym wahaniom. Średnioroczne tempo zmian badanej liczby etatów w latach 2005–2010 wyniosło $-0,32\%$. Przewidywane tempo zmian w latach 2011–2025 ma się kształtować na poziomie bliskim zera (około $0,12\%$). W okresie historycznym malała różnica pomiędzy liczbą etatów nauczy-

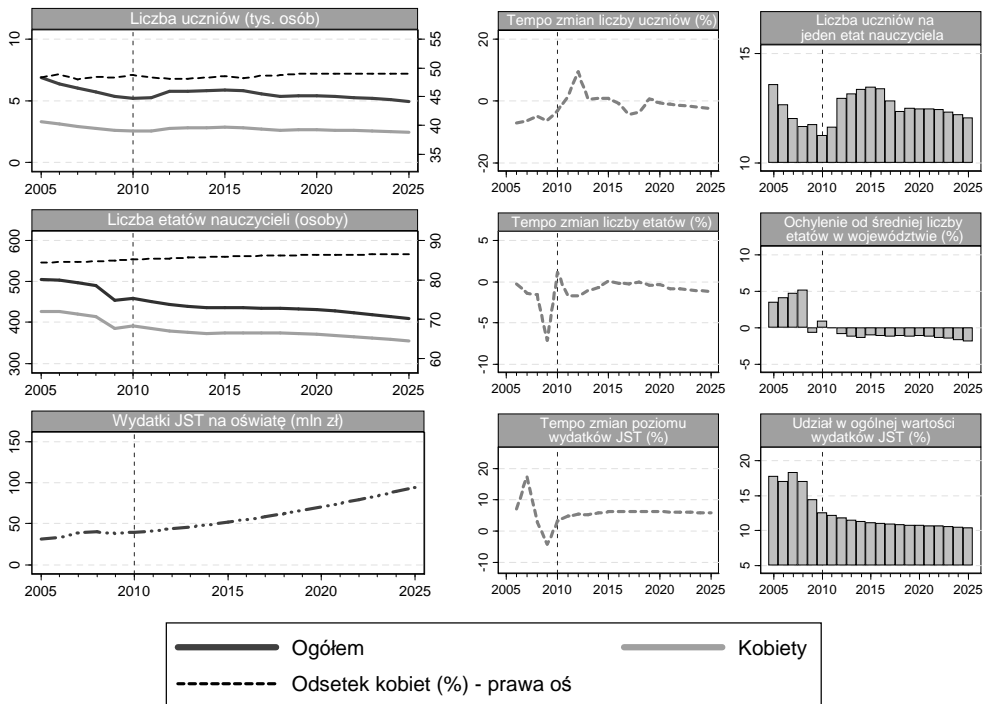
cieli/-ek w szkołach podstawowych w powiecie zduńskowolskim, a liczbą nauczycieli/-ek analizowanego szczebla w województwie. W perspektywie lat prognozy liczba etatów w powiecie będzie w 2025 roku odchyłała się o około –24,47% od średniego poziomu w województwie.

Na rysunku 23. zaprezentowano także dane historyczne i prognozy pokazujące kształtowanie się wydatków na oświatę szczebla podstawowego w powiecie zduńskowolskim. W latach 2005–2010 poziom wydatków na finansowanie oświaty w szkołach podstawowych charakteryzował się tendencją rosnącą. W tym czasie wydatki na oświatę wzrosły z poziomu 21,92 mln zł do poziomu 28,58 mln zł. W roku 2025 wartość wydatków wyniesie ma (według otrzymanych prognoz) 72,67 mln zł, co w porównaniu do ostatniego okresu historycznego będzie stanowić ponad 2,5-krotny wzrost wydatków. Przeciętnie wartość wydatków na oświatę rosła o 5,45% rocznie. Szacuje się, że w 2019 roku wyniesie 6,89% (w stosunku do roku poprzedniego) i będzie to najwyższe tempo zmian w okresie predykcji. Udział wydatków na oświatę szczebla podstawowego w porównaniu do wydatków na oświatę ogółem w okresie historycznym zmniejszał się. Zgodnie z predykcją w latach 2011–2025 będzie oscylować na poziomie 41,08%.

Powiat kutnowski

Liczba placówek szkolnych szczebla podstawowego w powiecie kutnowskim w 2010 roku wynosiła 39 (w tym odnotowano 2 szkoły specjalne badanego szczebla). W latach 2003–2010 zanotowano wzrost współczynnika skolaryzacji brutto – z 99,79% w 2003 roku do 100,56% w 2010 roku. Badany wskaźnik w powiecie w roku 2010 był wyższy od współczynnika w województwie o 0,65 p.p. Wartość miary powszechnego nauczania netto podlegała tendencji malejącej – zaobserwowano wzrost z 98,64% do 97,24%.

Rysunek 24. Prognozowana liczba uczniów/uczennic, etatów nauczycieli/ek oraz wydatków na oświatę na szczeblu podstawowym w powiecie kutnowskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W 2005 roku liczba uczniów i uczennic w powiecie kutnowskim kształtowała się na poziomie 6872, co stanowiło wówczas 4,22% ogółu dzieci w szkołach podstawowych w całym województwie. Prognozy wskazują, że w latach 2014–2016 liczba uczniów i uczennic osiągnie poziom maksymalny – w kolejnych latach tego okresu będzie przyjmować wartości nieznacznie ponad 5800 uczniów rocznie. W kolejnych latach przewidywać liczbę uczniów i uczennic ma podlegać tendencji malejącej, a w ostatnim roku predykcji ma wynieść 4953, w tym 2247 dziewcząt oraz 2526 chłopców. Udział dziewcząt w całym analizowanym okresie w szkołach podstawowych był niższy od odsetka chłopców. Szacuje się, że przeciętny udział dziewcząt w latach prognozy wyniesie 48,66%. Roczne tempo zmian liczby uczniów i uczennic w latach historycznych oscylowało wokół $-5,50\%$. Natomiast w okresie predykcji w roku 2012 ma zostać odnotowane najwyższe dodatnie tempo zmian liczby chłopców uczęszczających do szkół podstawowych – $10,02\%$. Prognozuje się, że w latach

2011–2025 średnioroczne tempo wahań liczby uczniów i uczennic kształtować się będzie na poziomie $-0,41\%$. Liczba uczniów/uczennic przypadająca na jeden etat nauczyciela/nauczycielki szczebla podstawowego w 2005 roku wyniosła 14 osób. Szacunki wskazują, że w roku 2025 wyniesie nieco mniej – 12 osób na jeden etat nauczyciela/nauczycielki szczebla podstawowego w powiecie kutnowskim.

Liczba etatów nauczycieli i nauczycielek w szkołach podstawowych, zarówno w okresie historycznym, jak i latach predykcji, podlegał tendencji malejącej. W pierwszym okresie próby liczba etatów wyniósł 506, zaś według prognoz w perspektywie do 2025 roku spadnie do 410 etatów. Liczba nauczycielek w latach 2005–2010 oscylowała na poziomie $84,72\%$ rocznie w porównaniu do ogółu nauczycieli i nauczycielek badanego szczebla w regionie. W okresie predykcji udział ten ma nieznacznie wzrosnąć – w roku 2025 osiągnie pułap $86,48\%$. Tempo zmian liczby etatów nauczycieli i nauczycielek w szkołach podstawowych podlegało istotnym wahaniom – w 2009 roku wyniosło $-7,11\%$, zaś w kolejnym roku $-1,12\%$. Szacowane średnioroczne tempo zmian badanej zmiennej wyniesie $-0,69\%$ w latach 2010–2025. W analizowanym okresie istotnie wyróżniało się odchylenie liczby etatów nauczycieli i nauczycielek szczebla podstawowego w powiecie kutnowskim w relacji do liczby tychże etatów w województwie. W latach 2005–2010 liczba etatów w powiecie była wyższa w porównaniu do województwa średnio o $2,96\%$, a w perspektywie do 2025 roku w kolejnych latach będzie odchyłać się przeciętnie o $-1,19\%$.

Wydatki na finansowanie oświaty na szczeblu podstawowym w okresie 2005–2010 charakteryzowały się tendencją rosnącą – w tym czasie odnotowano wzrost o 8,63 mln zł (z 32,00 mln zł do 39,63 mln zł). Szacuje się, że w kolejnych latach tendencja ta zostanie utrzymana. W 2009 roku odnotowano ujemne tempo zmian wydatków, które wyniosło wówczas $-4,24\%$, natomiast średnioroczne tempo zmian w latach historycznych wyniosło $5,04\%$. Wyniki predykcji wskazują, że w latach 2011–2025 poziom wydatków będzie wzrastał średnio o $6,03\%$ rocznie. Udział wydatków na oświatę szczebla podstawowego w wydatkach jednostek samorządu terytorialnego ogółem w 2010 roku wyniósł $12,55\%$. Szacuje się, że poziom badanego wskaźnika będzie się zmniejszał w horyzoncie prognozy (w ostatnim okresie predykcji wyniesie $10,40\%$). Wydatki na finansowanie oświaty badanego szczebla w wydatkach na eduka-

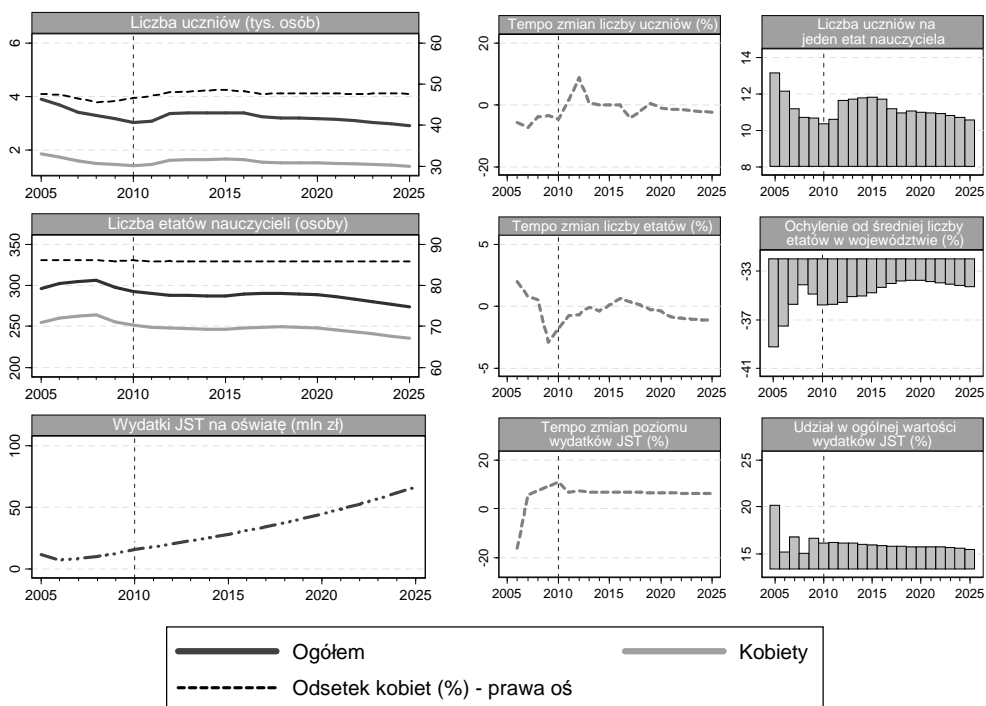
cje ogółem w powiecie kutnowskim w latach 2005–2010 podlegały tendencji malejącej. Według prognoz w ostatnim roku predykcji udział tych wydatków ma się kształtować na poziomie 41,58%.

Powiat łęczycki

W powiecie łęczyckim współczynnik skolaryzacji brutto w roku 2003 ukształtował się na poziomie 100,39%, zaś w roku 2010 wyniósł 101,40%. Liczba osób uczących się na danym poziomie kształcenia w danej grupie wiekowej w relacji do liczby ludności w grupie wieku odpowiadającej badanemu poziomowi nauczania w 2010 roku wyniosła w powiecie łęczyckim 96,69% (w województwie – 96,89%). Na terenie powiatu w 2010 roku zarejestrowano 22 szkoły podstawowe (w tym dwie szkoły specjalne). W tym okresie do tego typu szkół uczęszczało 3032 uczniów i uczennic, w tym 67 dzieci uczęszczało do szkół specjalnych.

Analizując liczbę uczniów i uczennic w powiecie łęczyckim można zauważyć spadek jej poziomu w latach 2005–2010 o około 22,30% – z 3902 do 3032 dzieci. Według prognoz w latach 2015–2016 roku liczba uczniów i uczennic osiągnie maksymalny poziom równy 3391. Szacuje się, że w kolejnych latach liczba dzieci w podstawówkach będzie spadać do poziomu 2907 osób w 2025 roku. W 2008 i 2009 roku udział dziewcząt wśród dzieci w szkołach podstawowych oscylował na najniższym poziomie w okresie historycznym – wyniósł w tych latach odpowiednio 45,61% oraz 45,91%. Przewiduje się, że w latach 2011–2025 udział dziewcząt nieco wzrośnie i w ostatnim roku predykcji wyniesie 47,66% – około 1385 dziewcząt. Średnioroczne tempo zmian liczby uczniów i uczennic w okresie historycznym kształtowało się na poziomie –4,92% (w przypadku dziewcząt uczęszczających do szkół podstawowych wyniosło –5,32%). Przewiduje się, że w latach predykcji liczba dziewcząt będzie podlegała silniejszym rocznym wahaniom niż ogólna liczba uczniów szkół podstawowych. Przeciętne roczne tempo zmian liczby uczniów i uczennic w szkołach na badanym szczeblu w latach 2011–2035 wyniesie –0,42%. W roku 2010 na jeden etat nauczyciela/nauczycielki przypadało około 10 uczniów/uczennic. Według otrzymanych prognoz w ostatnim roku przewidywań relacja ma kształtować się na poziomie 11–12 uczniów/uczennic.

Rysunek 25. Prognozowana liczba uczniów/uczennic, etatów nauczycieli/-ek oraz wydatków na oświatę na szczeblu podstawowym w powiecie łączyckim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W latach 2006–2008 liczba etatów nauczycieli i nauczycielek w szkołach podstawowych w powiecie łączyckim kształtowała się powyżej 300 etatów. Szacuje się, że w okresie przewidywań liczba badanych etatów ma się utrzymywać na stabilnym poziomie – około 286 etatów. W okresie historycznym odnotowano około 42 etaty nauczycieli. Prognozy wskazują, że w ostatnim okresie predykcji 39 etatów będzie przysługiwało mężczyznom. Udział etatów kobiet w pierwszym roku historycznym osiągnął poziom 86,14%. Prognoza pokazuje, że w roku 2025 analizowany odsetek będzie nieznacznie wyższy – wyniesie 85,84%. W okresie historycznym liczba etatów nauczycieli i nauczycielek zmieniała się o $-0,67\%$ rocznie. Zgodnie z prognozami przeciętne tempo zmian liczby etatów w latach 2011–2025 wyniesie około $0,4\%$ w porównaniu do roku poprzedniego. Liczby etatów nauczycieli i nauczycielek szczebla podstawowego w powiecie łączyckim odchyłała się w okresie historycznym od

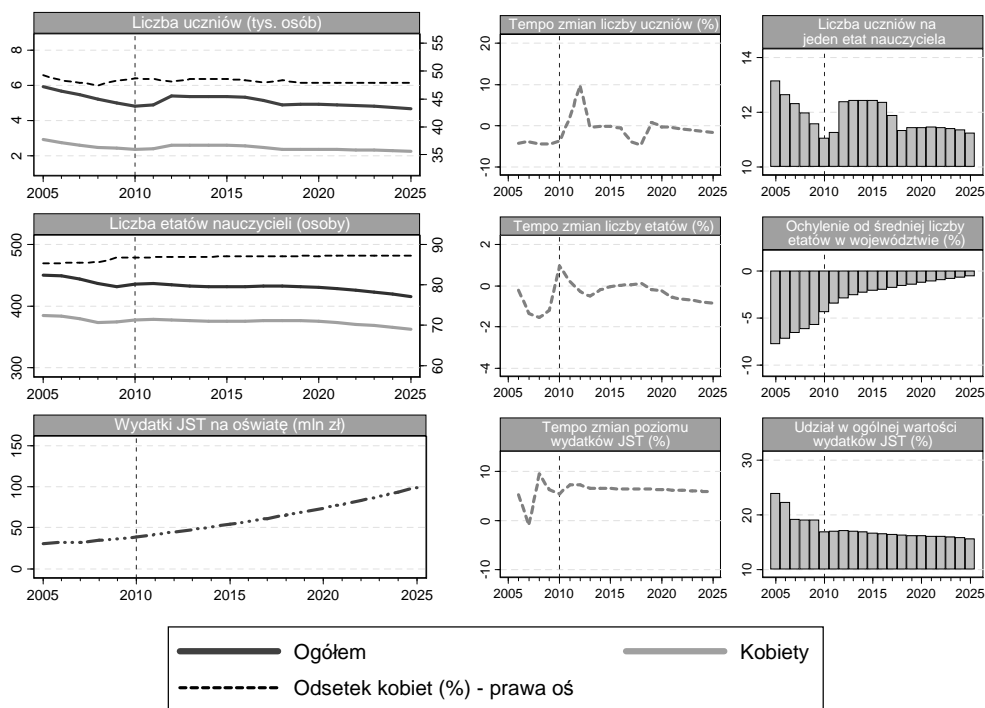
liczby etatów w województwie łódzkim średnio o $-36,27\%$. Natomiast zgodnie z przewidywaniami w 2025 roku liczba etatów w regionie będzie niższa o $-34,34\%$ od poziomu całego województwa.

Wydatki na finansowanie oświaty na szczeblu podstawowym w powiecie łęczyckim w latach 2006–2008 kształtowały się poniżej poziomu 20,00 mln zł rocznie – w roku 2010 wyniosły 23,66 mln zł. Wyniki prognoz wskazują, że w 2025 roku liczba wydatków na oświatę na badanym szczeblu będzie wyższa o 160,24% w porównaniu z 2010 rokiem. W okresie historycznym tempo zmian badanej zmiennej charakteryzowało się tendencją rosnącą – przeciętnie poziom wydatków rósł o 2,86% rocznie. W latach prognozy roczne tempo zmian ma oscylować wokół 6,58%. Relacja wydatków na oświatę szczebla podstawowego do wydatków na oświatę ogółem w roku 2005 wyniosła aż 54,57%. Zgodnie z wynikami prognoz w latach 2011–2025 odsetek wydatków badanego szczebla w ogólnych wydatkach na oświatę wzrósł z 48,62% do 50,02%. Z kolei udział badanych wydatków w ogólnych wydatkach jednostek samorządu terytorialnego w roku 2005 wyniósł 20,16%. Szacuje się, że średni poziom tego wskaźnika w powiecie w latach prognozy wyniesie 15,85%.

Powiat łowicki

Na terenie powiatu łowickiego w 2010 roku było 39 szkół podstawowych. Dodatkowo w tym okresie odnotowano dwie szkoły specjalne kształcące na badanym szczeblu nauczania. Do tego typu placówek uczęszczało 4817 uczniów i uczennic, w tym 28 osób uczęszczało do szkół specjalnych. Miara powszechności nauczania netto w latach 2003 i 2010 oscylowała na podobnym poziomie i wyniosła odpowiednio 98,09% i 98,52%. Współczynnik skolaryzacji brutto w analizowanych latach był nieznacznie wyższy od 100% – w 2010 roku był o 1,49 p.p. wyższy niż w województwie łódzkim.

Rysunek 26. Prognozowana liczba uczniów/uczennic, etatów nauczycieli/-ek oraz wydatków na oświatę na szczeblu podstawowym w powiecie łowickim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Analizując liczbę dzieci i młodzieży w szkołach podstawowych na terenie powiatu łowickiego – rysunek 26. – można zaobserwować, że kształtowała się ona w latach historycznych zgodnie z wyraźną tendencją malejącą. W analizowanym przedziale czasowym najwięcej uczniów i uczennic w tego typu placówkach zarejestrowano w roku 2005 – 5922 uczniów, w tym 2914 dziewcząt oraz 3008 chłopców. Do końca okresu próby – rok 2010 – przy okresowych wahaniach i tendencji spadkowej, liczba dzieci i młodzieży uczęszczających do szkół podstawowych na badanym terenie zmalała do 4818 osób (2475 chłopców i 2343 dziewcząt). Zgodnie z wynikami prognoz w 2012 roku zostanie odnotowany wzrost liczby uczniów i uczennic o około 9,74% – do poziomu 5392 uczniów. Przyczyną silnego wzrostu liczby uczniów i uczennic w szkołach podstawowych będzie reforma edukacyjna wprowadzająca obowiązek szkolny dla dzieci w wieku sześciu lat. Przewiduje się, że w latach predykcji liczba chłopców będzie wyższa od liczby dziewcząt

– w roku 2025 wyniesie 52,13% łącznej liczby uczniów i uczennic w szkołach podstawowych. Przeciętne tempo zmian tej liczby w latach historycznych oscylowało na poziomie $-4,04\%$ rocznie. Z kolei w horyzoncie lat prognozy tempo zmian liczby uczniów i uczennic w szkołach podstawowych w powiecie łowickim ma podlegać okresowym wahaniom – w latach 2011–2025 będzie kształtować się na średnim poziomie równym $-0,35\%$.

Liczba etatów nauczycieli i nauczycielek szczebla podstawowego w granicach administracyjnych powiatu łowickiego w całym analizowanym przedziale czasowym kształtuje się zgodnie z tendencją malejącą. W latach 2005–2010 liczba etatów spadła z 450 do 436 – w tym czasie udział nauczycielek wzrósł odpowiednio z 85,34% do 86,73%. Liczba mężczyzn w tej grupie zawodowej w powiecie w okresie historycznym kształtowała się na poziomie średnim 62 osób. Wyniki prognoz wskazują, że w kolejnych latach liczba etatów nauczycieli i nauczycielek nadal będzie maleć. Szacowane średnioroczne tempo zmian liczby etatów w latach predykcji osiągnie poziom około $-0,35\%$ rocznie. W ostatnim roku przewidywać poziom etatów nauczycieli i nauczycielek badanego szczebla ma wynosić 416 etatów (w tym 362 kobiet oraz 53 mężczyzn). W powiecie łowickim w badanym przedziale czasowym z roku na rok będzie maleć różnica między liczbą etatów zarejestrowaną na terenie badanego regionu, a średnią dla całego województwa. Zgodnie z wynikami prognoz w 2011 roku liczba etatów w powiecie będzie niższa o 3,45%, a w 2025 roku o 0,55% niż województwie łódzkim.

Wielkość wydatków budżetu powiatu łowickiego przeznaczonego na finansowanie szkół podstawowych w roku 2005 osiągnęła poziom równy 30,46 mln zł, co stanowiło około 3,95% wydatków na oświatę badanego szczebla w województwie łódzkim. Przewiduje się stopniowy wzrost poziomu wydatków w latach predykcji – w ostatnim roku prognoz ma się on kształtować na poziomie 99,02 mln zł. W okresie historycznym odnotowano liczne wahania tempa zmian wydatków na oświatę badanego szczebla w powiecie łowickim. Najniższe roczne tempo zarejestrowano w 2007 roku – wyniosło $-0,98\%$, natomiast najwyższy poziom badanego tempa zauważono w 2009 roku – kształtowało się na poziomie 9,42% (w stosunku do roku poprzedniego). Przewidywane przeciętne tempo zmian poziomu wydatków na oświatę na szczeblu podstawowym będzie oscylowało wokół 6,36% rocznie. Udział wydatków na edukację w szkołach podstawowych w wydatkach na oświatę ogółem w powiecie łowickim – według predykcji – wyniesie

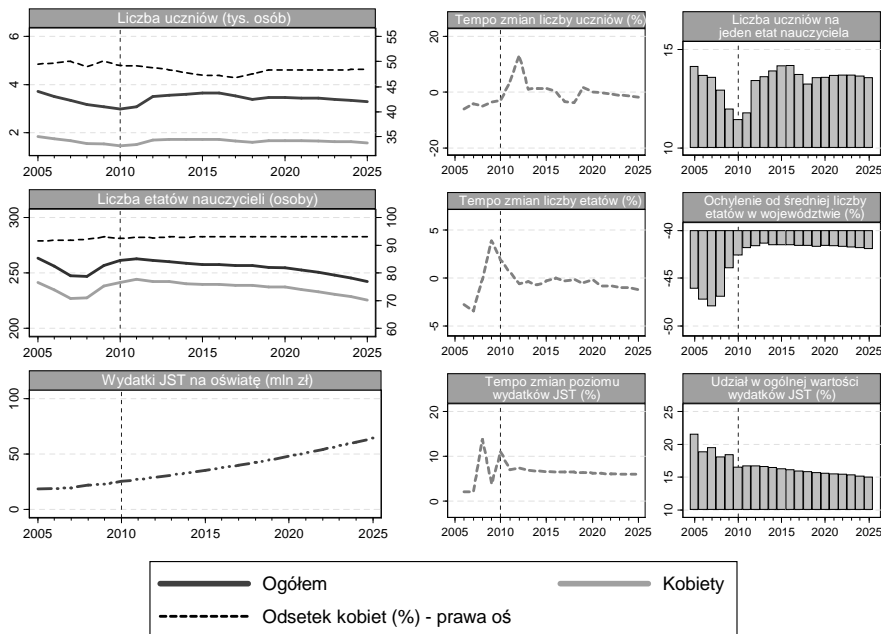

przeciętnie 48,21%. Odsetek wydatków na oświatę szczebla podstawowego do wydatków ogółem w roku 2005 osiągnął najwyższy poziom – równy 23,83%. Zgodnie z przewidywaniami w 2025 roku wyniesie on 15,66%.

Powiat rawski

W granicach administracyjnych powiatu rawskiego odnotowano 24 szkoły na szczeblu podstawowym (w tym jedną szkołę specjalną). W 2010 roku do tego typu placówek w regionie uczęszczało 2985 uczniów i uczennic. W powiecie rawskim w latach 2003 i 2010 współczynniki skolaryzacji zarówno netto, jak i brutto były wyższe niż w całym województwie łódzkim. Miara powszechności nauczania brutto w analizowanym powiecie wyniosła w 2010 roku kształtowała się na poziomie 101,95% – o 2,04 p.p. więcej niż w województwie.

Rysunek 27. Prognozowana liczba uczniów/uczennic, etatów nauczycieli/-ek oraz wydatków na oświatę na szczeblu podstawowym w powiecie rawskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Liczba uczniów i uczennic szczebla podstawowego w powiecie rawskim w okresie historycznym kształtowała się zgodnie z tendencją malejącą – w latach 2005–2010 można zaobserwować jej spadek o 19,80% – z poziomu 3722 do 2985 dzieci. Według wyników prognoz w początkowym etapie predykcji odnotowany zostanie wzrost liczby dzieci i młodzieży, natomiast od 2016 roku (wówczas szacowana liczba uczniów i uczennic wyniesie 3651 osób) jej poziom będzie systematycznie maleć. W ostatnim roku prognozy liczba dzieci w szkołach podstawowych ma się kształtować na poziomie 3289 osób, co w porównaniu do pierwszego roku objętego prognozą będzie stanowiło wzrost o około 6,31%. W 2007 roku liczba dziewcząt wyniosła 1678, zaś liczba chłopców była niższa o 2 osoby. Szacuje się, że w latach 2011–2025 chłopcy będą dominować wśród ogólnej liczby uczniów w podstawówkach – w roku 2025 ich udział ma wynieść 51,60% (1697 chłopców). Średnioroczne tempo zmian w okresie historycznym było ujemne i oscylowało wokół – 4,32% rocznie. Zgodnie z prognozami najwyższe tempo zmian ma zostać odnotowane w 2012 roku (w tym roku przewiduje się wzrost o 13,28% w porównaniu do roku poprzedniego). Liczba uczniów i uczennic przypadająca na jeden etat nauczyciela na szczeblu podstawowym w 2010 roku wyniosła 11 osób. Prognozuje się, iż w latach 2011–2025 na nauczyciela/nauczycielkę będzie przypadało przeciętnie 14 uczniów/uczennic.

W okresie historycznym poziom zatrudnienia nauczycieli i nauczycielek na szczeblu podstawowym w powiecie rawskim podlegał istotnym wahaniom. Najwyższy poziom liczby etatów zarejestrowano w 2005 roku – wyniósł on wówczas 263 etaty. Z kolei w latach 2007 i 2008 został wyznaczony najniższy poziom badanej kategorii, równy 247 etatom. Wyniki prognoz wskazują, że od 2011 roku liczba etatów nauczycieli i nauczycielek w szkołach podstawowych ma się charakteryzować tendencją malejącą – w ostatnim okresie przewidywań wyniesie ona 242 etaty – o 7,28% mniej niż w 2010 roku. Powiat rawski na tle innych jednostek samorządu terytorialnego w województwie łódzkim w odznacza się wyraźną dominacją liczby etatów przeznaczonych dla kobiet w zawodzie na badanym szczeblu – w 2010 roku ich udział w ogólnej liczbie etatów nauczycielskich wyniósł 92,41%. Według predykcji wskazuje się, że w kolejnych latach wyżej wymieniony odsetek będzie się nieznacznie zwiększać – i przeciętnie w latach 2011–2025 ma się kształtować na poziomie 93,02% rocznie. W okresie historycznym średnioroczne tempo zmian lic-

by etatów było dodatnie i wynosiło 0,42%. Przewiduje się, że w 2025 roku liczba etatów nauczycieli i nauczycielek w szkołach podstawowych w powiecie rawskim będzie różniła się o –41,99% od średniej liczby etatów w całym województwie.

Analizując wydatki na edukację na szczeblu podstawowym w powiecie rawskim odnotowano, że w 2010 roku wyniosły one 25,21 mln zł. Według predykcji w ostatnim roku prognoz wydatki będą kształtować się na poziomie 64,25 mln zł. Średnioroczne tempo zmian w latach 2005–2010 wyniosło 6,46%. Szacuje się, że w ostatnim roku objętym prognozą badane przeciętne tempo zmian będzie niższe o 0,06 p.p. w porównaniu do ostatniego roku okresu historycznego. W latach 2005–2007 udział wydatków na oświatę w relacji do ogólnej puli tego typu wydatków w powiecie rawskim kształtował się na poziomie wyższym niż 50,00%. Według wyników prognoz w latach 2011–2025 powyżej wskazany odsetek wyniesie przeciętnie 41,36%. Z kolei udział wydatków na finansowanie oświaty na szczeblu podstawowym w wydatkach jednostek samorządu terytorialnego ogółem sukcesywnie się zmniejszał – w ostatnim okresie predykcji ich poziom ma wynieść około 15,02% – o 6,5 p.p. mniej niż w 2005 roku.

Powiat skierniewicki

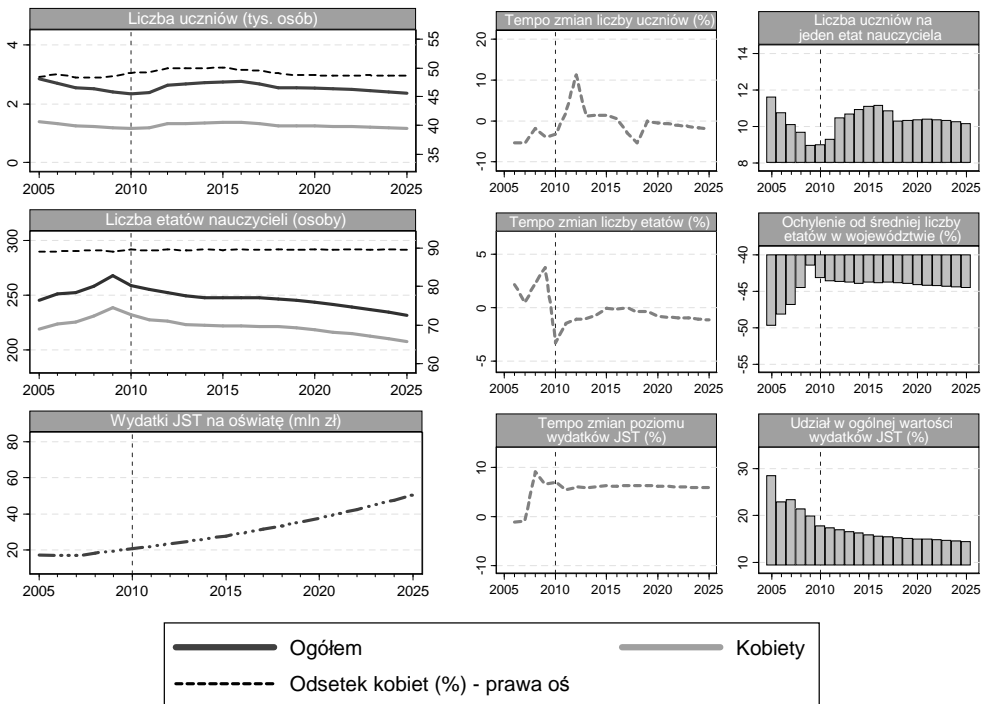
Na terenie powiatu skierniewickiego odnotowano 32 szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży. W 2010 roku do tego typu placówek uczęszczało 2327 uczniów i uczennic. Współczynnik skolaryzacji brutto w 2003 roku kształtował się na poziomie 98,83% – o 1,98 p.p. mniej od wartości współczynnika w województwie łódzkim. Natomiast w 2010 roku analizowany indyktor osiągnął wartość równą 99,96% (w województwie wyniósł 99,91%). Miara powszechności nauczania netto oscylowała na relatywnie stałym poziomie – w roku 2003 – 97,90%, z kolei w roku 2010 – 97,94%.

Rozpatrując liczbę dzieci w szkołach podstawowych w powiecie skierniewickim w latach 2005–2010 odnotowano 18,35% wzrostu – z poziomu 2850 do 2327 uczniów i uczennic. Przewiduje się, że w roku 2016 liczba dzieci w szkołach na badanym szczeblu nauczania osiągnie maksymalną wartość równą 2763 osobom. W kolejnych latach szacuje się występowanie tendencji malejącej. W okresie historycznym statystyki

ukazują nieznaczną dominację chłopców wśród łącznej liczy uczniów. W roku 2005 udział dziewcząt kształtował się na poziomie 48,42%, zaś w roku 2010 – 49,12%. Według prognoz w latach 2015 i 2025 udział dziewcząt w szkołach podstawowych ma wynieść odpowiednio 50,06% (1376 dziewcząt) oraz 48,46% (1148 dziewcząt). W latach 2005–2010 liczba uczniów i uczennic badanego szczebla w powiecie systematycznie malała o –3,97% rocznie (w przypadku dziewcząt o –4,23%). Szacuje się, że w okresie predykcji tempo zmian poziomu dzieci w szkołach podstawowych wyniesie –0,04% rocznie. W 2010 roku liczba uczniów i uczennic przypadająca na jeden etat nauczyciela/nauczycielki w powiecie skierniewickim kształtowała się na najniższym poziomie w województwa łódzkiego – około 9 osób. Zgodnie z prognozami w latach 2011–2025 powyższy wskaźnik ma oscylować na poziomie 10 osób na jeden etat.

Analizując poziom zatrudnienia nauczycieli i nauczycielek na szczeblu podstawowym w powiecie skierniewickim w okresie 2005–2009 odnotowano wzrost badanej zmiennej z 246 do 268 etatów – 259 w 2010 roku. W horyzoncie lat prognozy liczba etatów ma sukcesywnie spadać – w roku 2025 ma wynieść 232 etaty. Udział etatów przeznaczonych dla kobiet w całym okresie historycznym był stabilny i oscylował w przedziale 89,00%–90,00%. Liczba nauczycieli w roku 2005 wyniosła 27. Przewiduje się, że w roku 2025 wyniesie 24 etaty. Najwyższe roczne tempo zmian odnotowano w 2009 roku (o 3,77% w porównaniu z 2008 rokiem). Prognozowane średnie tempo zmian w latach 2011–2025 wyniesie –0,68%. Przewiduje się, że w ostatnim roku predykcji (2025 rok) liczba etatów nauczycieli i nauczycielek w powiecie skierniewickim będzie niższa o –44,57% od średniej w województwie w porównaniu do odchylenia wynoszącego –43,60% w 2011 roku.

Rysunek 28. Prognozowana liczba uczniów/uczennic, etatów nauczycieli/-ek oraz wydatków na oświatę na szczeblu podstawowym w powiecie skierniewickim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

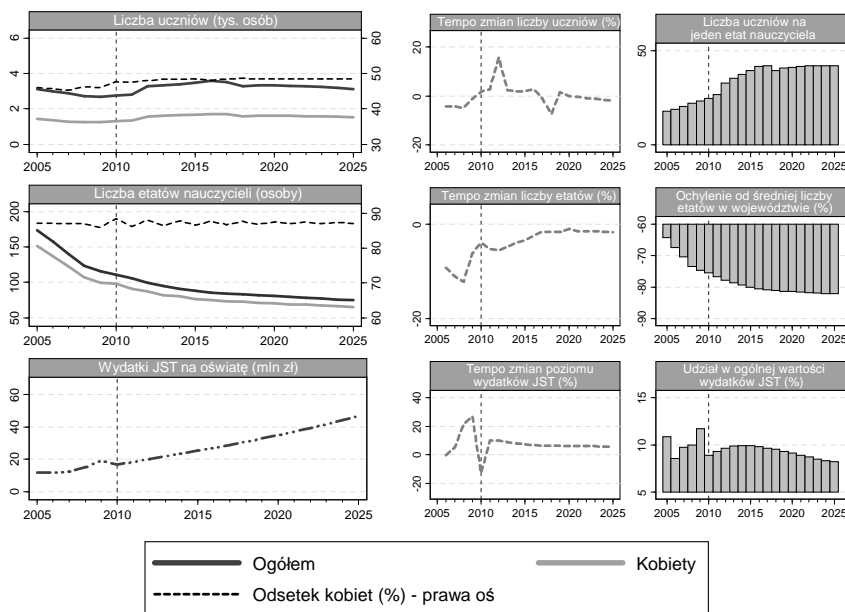
Wydatki na finansowanie oświaty na szczeblu podstawowym w 2005 roku wyniosły 17,22 mln zł. Przewiduje się, że w ostatnim okresie predykcji poziom wydatków na edukację szczebla podstawowego będzie wyższy w porównaniu z 2010 rokiem o 140,68% – wyniesie 50,56 mln zł. Jedynie w latach 2006 i 2007 zarejestrowano ujemne tempo zmian poziomu wydatków na oświatę. Przeciętne tempo zmian kształtowało się na poziomie 4,05% w okresie historycznym. Szacuje się, że w latach predykcji wartość wydatków na oświatę analizowanego szczebla będzie średnio rosła o 6,08% rocznie. Udział wydatków na finansowanie oświaty w wydatkach na oświatę ogółem w powiecie skierniewickim w 2005 roku wyniósł aż 60,03%. Przewiduje się, że do 2025 roku zgodnie z tendencją malejącą osiągnie poziom 49,05%. Zgodnie taką samą tendencją kształtował się udział wydatków na oświatę badanego szczebla w relacji do wydatków ogółem

w powiecie skierniewickim. W roku 2005 wyniósł 28,41%, natomiast w 2010 roku był o 10,68 p.p. niższy. Wyniki prognoz wskazują, że w latach 2011–2025 udział ten ustabilizuje się na poziomie 15,54%.

Powiat miasta Skierniewic

Na terenie Skierniewic w 2010 roku zarejestrowano 8 szkół podstawowych, w tym 1 szkołę specjalną. W danym okresie do tych placówek uczęszczało 2713 uczniów i uczennic (w tym 28 do placówek specjalnych). Liczba osób uczących się na tym poziomie kształcenia (w danej grupie wiekowej) w relacji do liczby ludności w grupie wiekowej określonej jako odpowiadającej badanemu poziomowi nauczania w roku 2010 wyniosła 101,02% i była wyższa od wartości wskazanego współczynnika w województwie łódzkim o 4,13 p.p. Wysokim poziomem charakteryzował się współczynnik skolaryzacji brutto – 104,71% w 2003 roku, a w 2010 roku 103,28%.

Rysunek 29. Prognozowana liczba uczniów/uczennic, etatów nauczycieli/-ek oraz wydatków na oświatę na szczeblu podstawowym w Skierniewicach

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W powiecie miasta Skierniewic odnotowano spadek liczby uczniów i uczennic w latach 2005–2009 – z 3119 do 2692 osób. W 2010 roku liczba ta wynosiła 2741. W horyzoncie predykcji liczba uczniów i uczennic będzie przemiennie rosła i malała. Szacuje się, że w 2016 roku ma osiągnąć maksimum równe 3571. W kolejnych latach prognozuje się, że analizowana zmienna będzie przyjmować wartości zgodne z tendencją malejącą – w 2025 roku ma osiągnąć poziom 3126 uczniów. W 2010 roku udział chłopców w ogólnej liczbie uczniów szkół podstawowych wyniósł 52,32%. Przewiduje się, że w latach 2010–2025 odsetek chłopców spadnie o 0,85 p.p. W roku 2010 średnie roczne tempo zmian liczby dzieci i młodzieży w placówkach badanego typu wyniosło 1,82%. Według prognoz w latach 2011–2025 liczba uczniów i uczennic w szkołach podstawowych będzie rosła średnio o 0,74% rocznie. Istotnie wysokim poziomem charakteryzowała się liczba dzieci przypadająca na jeden etat nauczyciela/nauczycielki – w 2005 roku wyniosła 18 osób. Zgodnie z prognozami w 2025 roku badany wskaźnik wyniesie aż 42 dzieci na jeden etat.

W analizowanym okresie odnotowano spadek liczby etatów nauczycieli i nauczycielek na szczeblu podstawowym w powiecie. W roku 2005 liczba etatów wyniosła 174, z kolei w 2010 roku zarejestrowano 111 etatów (spadek o około 36,21%). Przewiduje się, że w ostatnim roku predykcji liczba etatów osiągnie poziom 75. Udział etatów przeznaczonych dla kobiet kształtował się na stabilnym poziomie – w 2010 roku wyniósł 88,37%, a zgodnie z prognozą w 2025 roku ma wynieść 87,05%. Średnioroczne tempo zmian liczby etatów nauczycieli i nauczycielek badanego szczebla w latach predykcji ma oscylować wokół –2,42%. Liczba etatów nauczycieli i nauczycielek w powiecie w 2010 roku była niższa o –75,58% w porównaniu z średnim poziomem zarejestrowanym w województwie – zgodnie z przewidywaniami o –82,10% w 2025 roku.

W 2005 roku poziom wydatków na finansowanie oświaty szczebla podstawowego w Skierniewicach wynosił 11,71 mln zł. Szacuje się, że w 2025 roku ich wartość wyniesie 46,76 mln zł. Roczne tempo zmian wydatków w okresie historycznym charakteryzowało się wysoką zmiennością – w 2009 roku 27,17%, a w 2010 roku –12,86%. Zgodnie z wynikami prognoz średnie tempo zmian w latach 2011–2025 wyniesie 6,96%

rocznie. Wydatki na oświatę szczebla podstawowego stanowiły w 2010 roku 8,91% wydatków ogółem w powiecie (zgodnie z szacunkami w 2025 roku wyniesie 8,24%). Przewiduje się, że udział wydatków na oświatę w szkołach podstawowych w wydatkach na oświatę ogółem w roku 2025 osiągnie poziom 24,36% – o 2,08 p.p. mniej niż w 2010 roku.

■ **PODSUMOWANIE**

Przywołując główne wnioski dotyczące analizy potrzeb oświatowych szkół podstawowych dotyczących kształtowania kompetencji nauczycieli i nauczycielek należy zwrócić szczególną uwagę na praktyczne aspekty ich kształcenia. W tym kontekście istotnym elementem procesu kształcenia przyszłych nauczycieli i nauczycielek jest odbywanie w trakcie studiów praktyk pedagogicznych w placówkach oświatowych na konkretnym szczeblu edukacji. Dają one szansę wykształcenia umiejętności odpowiadających wymaganiom pracy w szkole podstawowej. Z przeprowadzonych badań i analiz wynika, że konieczne jest zwiększenie nacisku na praktyczne kształcenie studentów i studentek studiów pedagogicznych.

Najsilniej podkreślanymi problemami związanymi z odbywaniem praktyk pedagogicznych jest zbyt mała ilość zajęć praktycznych w toku studiów oraz zła organizacja praktyk. Praktyki pedagogiczne ze względu na krótki czas ich trwania często nie pozwalają studentom i studentkom na dostateczne zapoznanie się ze specyfiką pracy nauczyciela/nauczycielki oraz praktyczne zweryfikowanie merytorycznego przygotowania do pełnienia zadań dydaktycznych i opiekuńczo-wychowawczych. Ważne dla procesu praktycznego kształcenia przyszłych nauczycieli/-ek jest uświadomienie celowości praktyk oraz rzetelne przygotowanie ich harmonogramu oraz ustalenie kryteriów oceny praktykantów/-ek. W trakcie praktyk niezbędna jest również dobra komunikacja oraz wymiana informacji pomiędzy uczelnią a praktykantem/-ką i opiekunem/-ką praktyk. Przed rozpoczęciem praktyk placówki oświatowe, w których mają się one odbywać, powinny jasno precyzować kompetencje jakie student/-ka powinien/-na nabyć w trakcie praktyk. Wartym podkreślenia elementem, który podnosi wartość odbytych praktyk, jest możliwość ich podsumowania oraz wymienienia doświadczeń. Zachęcenie uczestników i uczestniczek

praktyk do autoewaluacji oraz dzielenia się z opiekunem/-ką praktyk podczas zajęć na uczelni refleksjami dotyczącymi zadań podejmowanych w trakcie praktyk jest istotne z punktu widzenia zdolności do samodoskonalenia i podnoszenia kwalifikacji. Odgrywa to ważną rolę dla podnoszenia jakości kształcenia na szczeblu szkoły podstawowej. Analiza materiału statystycznego nie wykazała jednoznacznie związku oceny przygotowania merytorycznego do odbywania praktyk z poziomem autorefleksji studentów/-ek. Jednakże niski poziom autorefleksji studentów/-ek w ocenie opiekunów/-ek był często związany ze słabym przygotowaniem merytorycznym. W świetle przeprowadzonych badań przygotowanie merytoryczne studentów/-ek do odbywania praktyk ma wyraźny związek z oceną ich przygotowania do pełnienia zadań dydaktycznych oraz opiekuńczo-wychowawczych. Stopień w jakim studenci i studentki wykorzystują podczas praktyk wiedzę zdobytą w trakcie studiów ma silne przełożenie na ich poczucie przygotowania do zawodu nauczyciela/nauczycielki.

Zdecydowana większość studentów i studentek kierunków pedagogicznych, którzy/-e odbywali/-ły praktyki w szkołach podstawowych chce związać swoją przyszłość z zawodem nauczyciela/nauczycielki niezależnie od tego, w jakim stopniu czują się przygotowani/-e przez praktyki do jego wykonywania. W związku ze znacznym wzrostem w latach 2000–2009 liczby studentów i studentek kierunków pedagogicznych i jednoczesną prognozowaną redukcją liczby etatów nauczycielskich na szczeblu szkoły podstawowej w województwie łódzkim można nisko oceniać szanse znacznej ich części na zatrudnienie w charakterze nauczyciela/nauczycielki w szkołach podstawowych. Istotna z punktu widzenia dostosowania popytu do podaży pracy jest więc predykcja tendencji związanych ze skalą zmian na rynku edukacyjnym. Wykonane prognozy pozwalają na określenie skali problemu i umożliwiają podjęcie działań zaradczych.

■ BIBLIOGRAFIA

- Abelson P.W., Joyeux R., *Economic Forecasting*, Allen & Unwin, 2000.
- Banach Cz., *Nauczyciel wobec reformy systemu edukacji* [w:] Muchacka B., Kogut W. (red.), *Kształcenie nauczycieli przyszłej szkoły*, Kraków 2006.
- Banach Cz., *Edukacja nauczycielska wobec zadań transformacji ustrojowej i reformy systemu edukacji* [w:] Muchacka B., Szymański M. (red.), *Nauczyciel w świecie współczesnym*, Kraków 2008.
- Bielińska E., *Metody prognozowania*, Wydawnictwo Śląsk, Katowice 2003.
- Brzozowski A., Czerwińska K., *Kształcenie zawodowe w Polsce. Raport 2004*, Warszawa 2005.
- Budzyńska A., Duszczyk M., Gancarz M., Gieroczyńska E., Jatczak M., Wójcik K., *Strategia lizbońska. Droga do sukcesu zjednoczonej Europy*, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej.
- Charemza W., Deadman D., Syczewska E.M., *Nowa ekonometria*, PWE, Warszawa 1997.
- Chatfield C., *Time-series forecasting*, Chapman & Hall/CRC, 2000.
- Clements M.P., Hendry D.F., *Forecasting Economic Time Series*, Cambridge University Press, 1988.
- Clements M.P., Hendry D.F., *Forecasting Non-stationary Economic Time Series*, Zeuthen Lecture Book Series, 2001.
- Coolahan J., *Kompetencje kluczowe*, Warszawa 2005.

- Day C., *Rozwój zawodowy nauczyciela*, Gdańsk 2004.
- Dylak S., *Wizualizacja w kształceniu nauczycieli*, Poznań 2005.
- Domański Cz., *Metody statystyczne – teoria i zadania*, WUŁ, Łódź 2001.
- *Edukacja – jest w niej ukryty skarb, Raport UNESCO Międzynarodowej Komisji do spraw Edukacji dla XXI Wieku pod przewodnictwem J. Delorsa*, Stowarzyszenie Oświatowców Polskich – UNESCO, Warszawa 1998.
- Gajda J., *Ekonometria praktyczna*, Przedsiębiorstwo Specjalistyczne "Absolwent", Łódź 2002.
- Ghysels E., Osborn D.R., *The econometric analysis of seasonal time series*, Cambridge University Press, 2001.
- Grudkowska S., Paśnicka E., *X-12-ARIMA i TRAMO/SEATS: empiryczne porównanie metod wyrównania sezonowego w kontekście długości próby*, NBP Departament Komunikacji Społecznej, Warszawa 2007.
- Hozer J., *Metody ilościowe w ekonomii*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2007.
- Jajuga K., *Ekonometryczna analiza problemów ekonomicznych*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego, Wrocław 1994.
- Jajuga K., Kowalewski G., *Ekonometria: metody i analiza problemów ekonomicznych*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego, Wrocław 1998.
- Jurczuk T., *Zajęcia z komputerem [w:] „Życie szkoły” nr 8/2004*, s. 31.
- Kassyk-Rokicka H., *Mierniki statystyczne*, Wydawnictwo UŁ, Łódź 2001.
- Kletke-Milejska M., *Zreformowany system edukacji i jego wpływ na kształcenie i wychowanie dzieci w publicznych szkołach podstawowych. Studium politologiczne*, Katowice 2007.
- Klosterman R.E., *Community Analysis and Planning Techniques*, Rowman & Littlefield Publishers, 1990.

- *Kompetencje nauczycieli wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej. Raport z diagnozy potrzeb doskonalenia zawodowego nauczycieli w województwie mazowieckim*, Warszawa 2010.
- Kryńska E., *Wybrane teorie rynku pracy o prognozowaniu* [w:] Kryńska E., Suchecka J., Suchecki B., *Prognoza podaży i popytu na pracę w Polsce do roku 2010*, IPiSS, Warszawa 1998.
- Kupczyk T. (red.), *Prognozy rynku pracy i zapotrzebowania na kwalifikacje*, Politechnika Wrocławska – Centrum Kształcenia Ustawicznego, Wrocław 2005.
- Kwiatkowska W., *Zmiany strukturalne na rynku pracy w Polsce*, WUŁ, Łódź 2007.
- Llewellyn G.E., Samuelson S.P., *Economic Forecasting and Policy. The international dimension*, Routledge & Kegan Paul plc, 1985.
- Mackiewicz M., Krajewski P., Kuchta Z., Mazurek M., Nowakowski M., *Długookresowe prognozowanie zmiennych ekonomicznych na podstawie bardzo krótkich szeregów czasowych* [w:] „Wiadomości Statystyczne” nr 9/2009.
- Maddala, G.S., *Ekonometria*, PWN, Warszawa 2008.
- Majsterek M., *Wielowymiarowa analiza kointegracyjna w ekonomii*, WUŁ, Łódź 2008.
- Makać W., *Podstawowe metody statystyczne w analizie rynku pracy*, Krajowy Urząd Pracy, Warszawa 1996.
- Malarska A., *Statystyczna analiza danych wspomagana programem SPSS*, SPSS, Kraków 2005.
- Maliński M., *Wybrane zagadnienia statystyki matematycznej w Excelu i pakiecie Statistica*, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice 2010.
- Marciniak Z., *O potrzebie reformy programowej kształcenia ogólnego* [w:] *Podstawa programowa z komentarzami*, T.1., Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2008.

- Mróz T., *Problem kompetencji nauczyciela w reformowanej szkole* [w:] Kozioł E., Kobyłecka E. (red.), *W poszukiwaniu wyznaczników kompetencji nauczyciela XXI wieku*, Zielona Góra 2002.
- Muchacka B., Szymański M., *Kompetencje jako transgresyjny potencjał nauczycieli* [w:] Muchacka B., Szymański M. (red.), *Nauczyciel w świecie współczesnym*, Kraków 2008.
- *Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2009/2010*, GUS, Warszawa 2010.
- Panek T., *Statystyka społeczna*, PWE, Warszawa 2007.
- Piotrowski E., *Kompetencje nauczyciela jako warunek adaptacji do pełnienia ról zawodowych* [w:] Szempruch J., Blachnik-Gęsiarz M. (red.), *Adaptacja zawodowa nauczyciela*, Częstochowa 2009.
- Pólturzycki J., *Potrzeby i kierunki rozwoju samokształcenia i doskonalenia nauczycieli* [w:] A. Jaworski, i S. Zalewska (red.), *Myśl pedeutologiczna i edukacja ustawiczna nauczycieli*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Przymierza Rodzin, Warszawa 2006.
- Sobczyk M., *Statystyka. Aspekty praktyczne i teoretyczne*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2007.
- Starzyńska W., *Statystyka praktyczna*, PWN, Warszawa 2006.
- Staszewska-Bystrova A., *Wektorowe modele autoregresyjne w analizie makroekonomicznych szeregów czasowych*, TNOiK „Dom Organizatora”, Toruń 2009.
- Szempruch J., *Funkcjonowanie nauczyciela wobec współczesnych wyzwań edukacyjnych*, XI Tatrzańskie Seminarium Naukowe 2005.
- Welfe A., *Ekonometria: metody i ich zastosowanie*, PWE, Warszawa 2003.
- Welfe W., *Ekonometria stosowana*, PWE, Warszawa 2004.
- *Zarządzanie oświatą. Poradnik dla gmin*, Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, Warszawa 1999.

Inne

- Dziennik Ustaw (Dz. U.) z 1982 r. Nr 3, poz. 19 z późn. zm., Ustawa o zmianie Karty Nauczyciela z dnia 26 stycznia 1982.
- Dz. U. 1991 Nr 95, poz. 425, Ustawa o systemie oświaty.
- Dz. U. Nr 67, poz. 756, z 2001 r. Nr 79, poz. 845 oraz z 2002 r. Nr 121, poz. 1037, Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 sierpnia 1999 r. w sprawie sposobu nauczania szkolnego oraz zakresu treści dotyczących wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego.
- Dz. U. z 2004 roku Nr 173, poz. 1808, Ustawa o systemie oświaty z 2 lipca 2004 roku.
- Dz. U. z 2007, Nr 214, poz. 1579, Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym.
- Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17, Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół.
- Dz. U. z 2009 r. nr 50 poz. 400, Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 12 marca 2009 roku w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli.

- Dz. U. z 2009 r. Nr 56, poz. 458, Ustawa z dnia 19 marca 2009 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw.

Źródła internetowe:

- Hamer H., *Klucz do efektywności nauczania. Poradnik dla nauczycieli*, Warszawa 1994.
- *Kompetencje kluczowe – opis*,
<http://www.wsipnet.pl/oswiata/arts.php?dz=9&nid=372>
[data dostępu: 07.09.2011.];
- Izdebska I., *Nauczyciel może łatwo zmienić zawód*,
<http://regiopraca.pl/porta1/rynek-pracy/wiadomosci/nauczyciel-moze-latwo-zmienic-zawod> [data dostępu: 04.08.2011].
- Janiszewska K., *Proces scalania europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego w Unii Europejskiej*,
www.wodn.piotrkow.pl/net/pub91.doc [data dostępu: 07.09.2011].
- Jędruszek B., *Zogniskowany wywiad grupowy jako metoda badania satysfakcji klienta*,
<http://knzj.uek.krakow.pl/artykuly/Beata%20J%C4%99druszek-2010-ok.pdf> [data dostępu: 05.09.2011]
- *Nowelizacja ustawy o systemie oświaty: wiek szkolny obniżony, usprawnienia kuratoriów zmniejszone*,
http://praca.gazetaprawna.pl/artykuly/109333,nowelizacja_ustawy_o_systemie_oswiaty_wiek_szkolny_obnizony_uprawnienia_kuratoriow_zmniejszone.html [data dostępu: 03.08.2011]
- Osiecka-Chojnacka J., *Szkolnictwo zawodowe wobec problemów rynku pracy* [w:] „INFOS” nr 16 z 2007,
[http://parl.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/13B16A06B8557C14C12572F200384FC9/\\$file/infos_016.pdf](http://parl.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/13B16A06B8557C14C12572F200384FC9/$file/infos_016.pdf) [data dostępu: 06.09.2011].

- Podstawa programowa z komentarzami, T.1: Edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna, http://www.lochowo.cominfo.pl/obrazy/nauczyciele/reforma_tom_1.pdf [data dostępu: 06.09.2011].
- Rozporządzenie MEN z dnia 12 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, http://www.kn.uw.edu.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=30:rozporzdzenie-men-z-dnia-12-marca-2009-r-w-sprawie-szczegoowych-kwalifikacji-wymaganych-od-nauczycieli&catid=1:aktualne&Itemid=9 [data dostępu: 09.08.2011].
- Sielatycki M., *Kompetencje nauczyciela Unii Europejskiej*, <http://www.cen.uni.wroc.pl/Pliki/13.pdf> [data dostępu: 07.09.2011].
- Szorc K., *Kompetencje nauczyciela na miarę XXI wieku*, <http://konferencja.21.edu.pl/publikacje/4/3/449.pdf> [data dostępu: 11.08.2011].
- *Trudniej o pracę dla nauczycieli*, http://praca.gazetaprawna.pl/artykuly/410539,trudniej_o_prace_dla_nauczycieli.html, [data dostępu: 04.08.2011].
- Żytko M., *Kształcenie i doskonalenie nauczycieli*, <http://www.dladzieci.org.pl/repository/R6.pdf> [data dostępu: 05.08.2011].